

NATO’NUN YÜK PAYLAŞIMINDA HEGEMON POLİTİKALARI VE
DIŞ TEHDİDİN ROLÜ: UKRAYNA SAVAŞI ÖRNEĞİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOBB EKONOMİ VE TEKNOLOJİ ÜNİVERSİTESİ

TOLUNAY DOĞRU

GÜVENLİK ÇALIŞMALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİSAN 2025

Bu Yüksek Lisans Tezinin Yüksek Lisans derecesi için gereken tüm koşulları yerine getirdiğini onaylarım.

Prof. Dr. Serdar SAYAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Müdürü

Bu çalışmayı okuduğumu ve çalışmanın kapsam ve içerik olarak Sosyal Bilimler Enstitüsü Güvenlik Çalışmaları Yüksek Lisans Tezi olabilecek yeterlilikte olduğuna kanaat getirdiğimi onaylıyorum.

Yüksek Lisans Tezi Danışmanı

Doç. Dr. Nihat Ali ÖZCAN
(TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Yüksek Lisans Tezi Jürisi Üyeleri

Prof. Dr. Pınar İPEK
(TOBB ETÜ, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler)

Prof. Dr. Özgür ÖZDAMAR
(Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler)

Yüksek Lisans Tezi içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Tolunay DOĞRU

ÖZ

NATO’NUN YÜK PAYLAŞIMINDA HEGEMON POLİTİKALARI VE DIŞ TEHDİDİN ROLÜ: UKRAYNA SAVAŞI ÖRNEĞİ

DOĞRU, Tolunay

Yüksek Lisans, Güvenlik Çalışmaları

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Nihat Ali ÖZCAN

Devletlerin yer aldığı diğer uluslararası kuruluşların birçoğuna benzer biçimde, NATO’ya üye olmanın da bazı faydaları ve maliyetleri bulunmaktadır. Bu üyeliğin sağladığı faydalar genellikle eşit biçimde bölüşülürken maliyetler ise daima aynı oranda üstlenilmemekte ve bu durum yük paylaşımı sorununa yol açmaktadır. Bu tez, söz konusu yük paylaşımını savunma harcamaları üzerinden ele almakta ve bunların farklılaşmasının altında yatan nedenleri araştırmaktadır. Tezde vaka çalışması ve süreç takibi yöntemlerinden faydalanılarak yaklaşık on yıldır devam eden Ukrayna Savaşı sürecine odaklanılmıştır. Hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerine dayanarak saldırgan niyetler (Rusya), hegemonun (ABD) stratejisi ve hegemonun boyutu olmak üzere üç bağımsız değişkenin yük paylaşımına etkisi analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda; öncelikle bu iki teorinin birlikte kullanılmasının muhtemel faydaları ortaya konmuştur. Buna ek olarak yük paylaşımında; Obama döneminde hegemon politikaları ve dış tehdidin birbirini dengeleyerek birlikte etkili olduğu, öte yandan Trump döneminde hegemon baskılarının ve Biden döneminde ise artan Rus saldırganlığının temel belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dahası, Biden döneminde ABD dışındaki NATO üyelerinin savunma harcamalarında yaşanan artışın diğer dönemlerin ötesine ulaşması, dış tehdidin yük paylaşımında hegemon baskılarından daha etkili olduğunun göstergesi olmuştur.

Anahtar Kelimeler: NATO, Yük Paylaşımı, Dış Tehdit, Hegemonya

ABSTRACT

THE ROLE OF HEGEMON POLICIES AND EXTERNAL THREAT IN NATO'S BURDEN SHARING: THE EXAMPLE OF THE UKRAINE WAR

DOĞRU, Tolunay

Master of Arts, Security Studies

Supervisor: Assoc. Prof. Nihat Ali ÖZCAN

Similar to many other international organizations in which states are a part of, being a member of NATO also has some benefits and costs. While the benefits of this membership are generally shared equally, the costs are not always borne at the same rate, which leads to the problem of burden sharing. This thesis examines this burden sharing through defense expenditures and investigates the underlying reasons for their differences. The thesis focuses on the Ukraine - Russia War process, which has been going on for about ten years, by using case study and process tracing methods. Based on the hegemonic stability and external threat theories, the effects of three independent variables, namely aggressive intentions (Russia), the strategy of the hegemon (USA) and the size of the hegemon, on burden sharing were tested. As a result of the analysis, first of all, the possible benefits of using these two theories together were revealed. In addition, it was concluded that in burden sharing; hegemonic policies and external threats were effective together by balancing each other during the Obama period, while hegemonic pressures during the Trump period and increasing Russian aggression during the Biden period were the main determinants. Moreover, the increase in defense spending of NATO members (excluding the US) during the Biden administration, which exceeded previous periods, has been an indication that external threats are more effective than hegemonic pressures in burden sharing.

Key Words: NATO, Burden Sharing, External Threat, Hegemony

Türkiye'nin NATO üyeliğinde kilometre taşı olan Kore Savaşı'nda görev almış tüm
personelin aziz hatırasına...

TEŞEKKÜR SAYFASI

Bu çalışmanın oluşumu sürecinde verdiği destekten ötürü danışmanım Doç. Dr. Nihat Ali ÖZCAN'a; verdikleri tavsiyelerle eksiklerimi görmemi sağlayan tez jürilerimiz Prof. Dr. Özgür ÖZDAMAR ve Prof. Dr. Pınar İPEK hocalarıma sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca yüksek lisans eğitimim boyunca bana birçok şey öğreten TOBB ETÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümündeki tüm hocalarıma ayrı ayrı şükranlarımı sunarım.

Hayatımdaki her zorlukta yanımda olan sevgili aileme ve verdiği motivasyon ve tavsiyelerle desteğini esirgemeyen kıymetli arkadaşım Emin İŞLER'e, bu süreci katlanılabilir kıldıkları için sonsuz teşekkür ederim.

TÜBİTAK Bilim İnsanı Destek Programları Başkanlığı'na (BİDEB) '2211-Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı' kapsamında verdiği destek ile bu süreci kolaylaştırdığı için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL SAYFASI	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İTHAF SAYFASI.....	vi
TEŞEKKÜR SAYFASI	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLOLAR LİSTESİ	iii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	v
GRAFİKLER LİSTESİ	vi
HARİTALAR LİSTESİ	vii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM II.....	7
LİTERATÜR TARAMASI VE METODOLOJİ	7
2.1. Sorun Bildirimi	7
2.1.a. Yük Paylaşımı Sorunu ve Önemi.....	7
2.1.b. Araştırma Sorusu	13
2.1.c. Tezin Amacı.....	14
2.2. Yük Paylaşımına Dair Literatür Taraması	16
2.2.a. Ekonomi Temelli Yaklaşım	17
2.2.b. Hegemonik İstikrar Teorisi.....	23
2.2.c. Dış Tehdit Yaklaşımı	28
2.2.d. İttifak Bağımlılığı Yaklaşımı.....	33
2.3. Teorik Çerçeve.....	37
2.4. Hipotezler	41
2.4.a. Strateji Hipotezi	42
2.4.b. Boyut Hipotezi.....	43
2.4.c. Dış Tehdit Hipotezi.....	46
2.5. Metodoloji.....	47

2.5.a. Vaka Çalışması ve Süreç Takibi Yöntemleri.....	47
2.5.b. Bağımlı Değişken ve Ölçümü.....	50
2.5.c. Bağımsız Değişkenlerin Ölçümü	53
2.5.c.i. Strateji Değişkeni	53
2.5.c.ii. Boyut Değişkeni.....	55
BÖLÜM III.....	57
AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI, NATO VE UKRAYNA.....	57
3.1. Amerikan Dış Politikası ve NATO	57
3.2. NATO'nun Kuruluşu ve Dönüşümleri	61
3.3. NATO'nun Genişlemesi	66
3.4. Ukrayna Meselesi	70
BÖLÜM IV	83
UKRAYNA SAVAŞI SÜRESİNCE NATO YÜK PAYLAŞIMININ ANALİZİ... 83	
4.1. Obama Dönemi Yük Paylaşımı (2014-2016)	84
4.1.a.i. Tehdit	86
4.1.a.ii. ABD'nin Uluslararası Rölüne Bakış.....	89
4.1.a.iii. Müttefikler	90
4.1.b. Kurumsal Baskı	91
4.1.c. Boyut Değişkeni.....	92
4.1.c.i. Ekonomik Boyut	92
4.1.c.ii. Askeri Boyut	93
4.1.d. Saldırgan Niyetler	95
4.1.e. Obama Dönemi Yük Paylaşımı Analizi.....	96
4.2. Trump Dönemi Yük Paylaşımı (2017-2020).....	99
4.2.a. 'Önce Amerika' Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi.....	100
4.2.a.i. Tehdit	100
4.2.a.ii. ABD'nin Uluslararası Rolüne Bakış.....	103
4.2.a.iii. Müttefikler	105
4.2.b. Kurumsal Baskı	106

4.2.c. Boyut Değişkeni.....	107
4.2.c.i. Ekonomik Boyut	107
4.2.c.ii. Askeri Boyut	109
4.2.d. Saldırgan Niyetler	111
4.2.e. Trump Dönemi Yük Paylaşımı Analizi	112
4.3. Biden Dönemi Yük Paylaşımı (2021-2024)	116
4.3.a. 2022 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi.....	117
4.3.a.i. Tehdit	117
4.3.a.ii. ABD'nin Uluslararası Rolüne Bakış.....	119
4.3.a.iii. Müttefikler	119
4.3.b. Zirve Belgeleri	120
4.3.c. Boyut Değişkeni.....	121
4.3.c.i. Ekonomik Boyut	121
4.3.c.ii. Askeri Boyut	123
4.3.d. Saldırgan Niyetler	124
4.3.e. Biden Dönemi Yük Paylaşımı	127
4.4. Ukrayna Savaşı Yük Paylaşımının Genel Değerlendirmesi	131
BÖLÜM V	139
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	145

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. 2024 NATO Savunma Harcamaları	10
Tablo 4.1. 2013-2014 Yılları Ekonomik Boyut.....	92
Tablo 4.2. 2015-2016 Yılları Ekonomik Boyut	92
Tablo 4.3. 2014, 2015 ve 2016 Yılları Askeri Harcamalar	94
Tablo 4.4. Obama Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Askeri Harcamaları	97
Tablo 4.5. 2017-2018 Yılları Ekonomik Boyut	107
Tablo 4.6. 2019-2020 Yılları Ekonomik Boyut	108
Tablo 4.7. 2017-2018 Yılları Askeri Harcamalar	110
Tablo 4.8. 2019-2020 Yılları Askeri Harcamalar	110
Tablo 4.9. 2017-2020 NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları	114
Tablo 4.10. 2021-2022 Yılları Ekonomik Boyut	121
Tablo 4.11. 2023-2024 Yılları Ekonomik Boyut	122
Tablo 4.12. 2021, 2022 ve 2023 Yılları Askeri Harcamalar	123
Tablo 4.13. Biden Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Askeri Harcamaları	128
Tablo 4.14. Ukrayna Savaşı'nda Dönemsel Farklar ve Yük Paylaşımına Dair Beklentiler	134

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Obama Dönemi Hegemon Politikası	96
Şekil 4.2. Trump Dönemi Hegemon Politikası.....	113
Şekil 4.3. Biden Dönemi Hegemon Politikası	128

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
GSYH	: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
OÜM	: Ortak Ürün Modeli
UGS belgesi	: Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 2.1. 2024 NATO Savunma Harcamaları.....	11
Grafik 4.1. Obama Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları Yüzdelik Değişim	98
Grafik 4.2. Trump Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları Yüzdelik Değişim.....	115
Grafik 4.3. Biden Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Askeri Harcamaları Yüzdelik Değişim.....	130
Grafik 4.4. NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları Artış ve GYSH Oranları.....	132
Grafik 4.5. NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları.....	132

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1. NATO Genişlemesi.....	68
--	----

BÖLÜM I

GİRİŞ

*Olası bir savaşa hazırlıktı tüm insanlık tarihi
Ve insanlık,
Hazırlıksız yakalandığı bir savaştı dünyanın.*

İnsanoğlu birbirine hiçbir zaman tam olarak güven duyamadığı için, tarih boyunca bir savaş olasılığını göz önünde bulundurmuş, silahlar üretmiş, ordular beslemiş ve ittifaklar kurmuştur. Tarihin en uzun soluklu askeri ittifakı olan Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) de 1949 yılında bu güvensizliğin bir yansıması olarak ve temelde olası bir savaşı caydırabilmek amacıyla kurulmuştur. Kuruluşundan itibaren geçen 75 yıllık süreçte ittifak, taşıdığı bu caydırıcılık amacıyla başarılı olabilmıştır. Elbette bu başarı birçok nedene dayandırılabilir ancak temelde NATO'nun gücünü üyelerinin savunma kapasiteleri oluşturmaktadır. Başarıların getirileri bölüşülse de, üyelerin savunma kapasitelerine yaptığı katkı ve yüklendikleri külfetin oranı ise daima tartışmalı olmuştur. Bu tez, söz konusu bu yük paylaşımı sorununu güncel bir vaka üzerinden analiz etmeyi ve mümkün olduğunca anlamlandırmayı amaçlamaktadır.

NATO, Soğuk Savaş döneminde kurulan bir askeri ittifaktır. 1949'da kurulan örgüt bugün de varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu yönüyle NATO tarihin en başarılı askeri ittifakı olagelmıştır. Elbette bu süreklilik tek bir çizgide ilerlememiş, NATO kendisine yeni işlevler ve üyeler ekleyerek bu süreçte başarılı dönüşümler geçirmiştir. NATO bugün, yalnızca askeri operasyonlar yapan değil aynı zamanda üyelerinin katılımıyla tatbikatlar düzenleyen ve altyapı gerektiren birçok faaliyeti hayata geçiren bir örgüttür. Tüm bu sert gücün ve ittifakın bu

noktada sağladığı caydırıcılığın ötesinde NATO; bir tartışma ortamından politik birlikteliğe, uluslararası barıştan bölgesel istikrara kadar birçok farklı değer üreten bir örgüt halini almıştır. Dolayısıyla ittifak, üyelerine farklı konularda faydalar üretmekte ve gelecekte de bu faydaları genişleteceğini vaat etmektedir.

Elbette ittifakın ürettiği bu faydaların bir maliyeti de bulunmaktadır. Savunma kapasitesi arttırımından politik uzlaşmalara kadar birçok farklı anlama gelebilen bu maliyet, ittifak üyelerinin üstlenmesi beklenen sorumluluğu ifade etmektedir. Üyeler bu ittifaka katılarak oluşan bu maliyete ortak olacaklarını taahhüt etseler de oluşan yük daima eşit biçimde bölünmemektedir. Bu durum literatürde ‘yük paylaşımı’ olarak adlandırılan bir soruna sebep olmaktadır.

‘Yük paylaşımı’ konusu Uluslararası Güvenlik alanında önemli bir yer tutmaktadır. Bunun nedeni konunun alanla ilişkili biçimde farklı yönlerden incelenebilmesidir. Yük paylaşımı üzerinden kabaca; bir uluslararası örgütün işleyişi, bu örgütün üyelerinin dış politika kararları, üyelerin belirli olaylara tepkileri ve ortaklaşa yürütülen askeri bir operasyonun ayrıntıları gibi konuları incelemek mümkündür. Öte yandan tüm bu incelemelerin altında genel olarak sorgulanan şey, bu tezin de odak noktası olan, yük paylaşımındaki değişimlere neden olan faktörlerin neler olduğudur.

Bu tez çalışması yük paylaşımı sorununu Ukrayna - Rusya Savaşı üzerinden analiz etmektedir. Ukrayna Savaşı; coğrafi olarak NATO’ya komşu olması, anlaşmazlığın altında yatan nedenin doğrudan NATO’yla da ilişkili olması ve taraflardan birinin NATO’nun tehdit algısında önemli yer tutan Rusya olması gibi sebeplerden ötürü ittifakın yük paylaşımında önemli bir rol oynama potansiyeline sahiptir. Bu tez, ittifak için kritik bir konu olan Ukrayna Savaşı’nda, NATO’nun

yük paylaşımını etkileyen faktörlerin neler olduğunu sorgulayacaktır. Elbette bu sorgulama için bazı önsel gerekçelere dayanarak, bu soruyu en iyi biçimde açıklaması beklenen bir teorik çerçeve kullanılacaktır. Hem NATO'ya hem de yük paylaşımı konusuna bakıldığında, ittifakın kurucu gücü ve yüklendiği savunma külfetiyle tartışmasız hegemonu Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) bu teorik çerçeveye dahil edilmesi gerekmektedir. Öte yandan, NATO'nun süregelen tehdit algısına ve Ukrayna Savaşı vakasına bakıldığında, oluşturduğu potansiyel tehdit ile ittifakın yük paylaşımında rol oynayabilecek Rusya'nın da bu çerçevede bulunması tezin kuvvetini arttıracaktır. Bundan ötürü bu tezde, her iki aktörü ve yük paylaşımına etkilerini analize dahil edebilecek birleşik bir teorik çerçeve benimsenecek ve bunun için '*hegemonik istikrar ve dış tehdit*' teorilerinden faydalanılacaktır.

Bu tez kullandığı bu teorik çerçeve ile literatürdeki diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Tezin kullandığı çerçeve hem hegemon politikalarının hem de dış tehdidin yük paylaşımını aynı anda etkileyebileceğini öne sürmektedir. Ele alınan Ukrayna Savaşı, bu iki teorinin argümanlarını birleştirebilmek için uygun bir alan oluşturmaktadır. Öncelikle, 2014 yılında başlayıp bugün de devam eden Ukrayna Savaşı, dalgalı ancak kesintisiz bir saldırganlığın varlığını göstermektedir. Buna ek olarak savaşın sürdüğü yaklaşık on yıllık sürede hegemonun üç farklı hükümet ile yönetilmesi, bazı politika değişikliklerinin olabileceğine işaret etmektedir. Obama, Trump ve Biden dönemini ve daha fazlasını kapsayan Ukrayna Savaşı süresince hegemon politikasını analiz etmek, bu üç hükümet arasındaki fark ve benzerliklerin de kıyaslanabileceği karşılaştırmalı bir analize de imkan tanımaktadır. Dolayısıyla, hegemonik istikrar ve dış tehdit yaklaşımlarının argümanları ile oluşturulan bu

teorik çerçevenin ve vakanın imkan tanıdığı karşılaştırmalı analizlerin literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Benimsenen bu teorik çerçevenin neden seçildiği, tezin ikinci bölümü olan *literatür taraması ve metodoloji* başlıklı kısımda detaylandırılacaktır. Bunun dışında ilgili kısımda tezin amacı ve konunun önemi, yük paylaşımına dair literatür, çalışmanın hipotezleri ve araştırma metodu aktarılacaktır. Yük paylaşımı literatüründe hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerine ek olarak, *ekonomi temelli yaklaşım* ve *ittifak bağımlılığı* yaklaşımları yer almaktadır. Ekonomi temelli yaklaşım yük paylaşımına üyelerin ekonomik gücü üzerinden bir açıklama getirirken, ittifak bağımlılığı üyelerin birbiriyle ilişkilerine ve ittifak içi dengelere odaklanmaktadır. Tezin bu iki yaklaşımı benimsememe sebebi, içerlerinde Ukrayna Savaşı özelinde yük paylaşımının nedenlerini ortaya koyabilecek ve genelleştirilebilir açıklamalar sunabilecek argümanların sınırlı olmasıdır. Bu ve benzeri nedenlerle tezin teorik çerçevesi diğer iki yaklaşımdan faydalanılarak oluşturulmuş ve yine hipotezler de bu altyapı üzerine inşa edilmiştir.

Tez, Ukrayna Savaşı süresince tezahür eden yük paylaşımını üç hipotez aracılığıyla analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bunlardan ilki hegemonun politikalarını içeren *strateji hipotezi*, ikincisi hegemonun askeri ve ekonomik anlamda görece büyüklüğüyle ilişkili olan *boyut hipotezi* ve üçüncüsü Rusya'nın saldırganlığına karşılık gelen *dış tehdit hipotezidir*. Bu hipotezlerin testi ve yük paylaşımının analizi için bu tez *vaka çalışması* ve *süreç takibi* yöntemlerinden faydalanmaktadır. Yine tezin ikinci bölümünde, bağımlı ve bağımsız değişkenlerin ölçümünde kullanılan yöntemler açıklanacaktır.

Tezin üçüncü bölümünde, çalışmanın tümüne fayda sağlaması beklenen, konunun tarihsel dinamikleri tartışılacaktır. Hegemon politikalarının ve bunların tarihsel boyutunun, NATO'nun kuruluşunun altında yatan zihniyetin ve süper gücün dünyaya bakışının anlaşılabilmesi için öncelikle Amerikan dış politikasının ana hatları tartışılacaktır. Buna ek olarak, vakayı daha anlaşılabilir kılmak adına NATO'nun kuruluşu, dönüşümleri ve genişleme süreci detaylandırılacaktır. Son olarak, Ukrayna Savaşı'nın geçmişten günümüze kadar evrimi anlatılacaktır. Bu tarihsel arka plan verildikten sonra, tezin dördüncü bölümünde Ukrayna Savaşı'nda NATO üyelerinin yük paylaşımı analiz edilecektir. Bu bölümde strateji, boyut ve dış tehdit hipotezlerinin argümanları, üç ABD başkanı döneminde ayrı ayrı sorgulanacaktır. Ardından bu veriler karşılaştırılacak ve bunun neticesinde yük paylaşımına dair ulaşılan genel çıktılar sunulacaktır.

BÖLÜM II

LİTERATÜR TARAMASI VE METODOLOJİ

Tezin bu bölümünde yük paylaşımı literatürü ve metodoloji ele alınacaktır. İlk olarak bir sorun bildirimi yapılacak ve tez konusunun önemi, araştırmanın ele aldığı soru ve taşıdığı amaç detaylandırılacaktır. Ardından literatür taraması sonucunda erişilen tartışmalar yansıtılacak ve böylelikle yük paylaşımına yönelik bakış açıları ortaya konacaktır. Akabinde tezde kullanılacak olan teorik çerçeve, bu seçimin nedenleriyle birlikte ele alınacaktır. Tezin hipotezleri benimsenen bu teorik çerçeveye dayanarak oluşturulmuştur. Oluşturulan bu strateji, boyut ve dış tehdit hipotezlerinin detayları takip eden kısımda verilecektir. Son olarak metodoloji kısmında bu hipotezleri analiz etmek için benimsenen yöntemler ve değişkenlerin nasıl ölçüleceği açıklanacaktır.

2.1. Sorun Bildirimi

2.1.a. Yük Paylaşımı Sorunu ve Önemi

75. yılını geride bırakan NATO, bu süre boyunca birçok sorunu çözerek bugüne gelmiş ancak yük paylaşımı konusundaki tartışmalar örgütün kuruluşundan bu yana varlığını sürdürmüştür. Eşit egemen devletlerce kurulan NATO; caydırıcılık ve operasyon gücü ile ilgili bölgeyi koruyabilmek, tatbikatlar ve altyapı teminini düzenleyebilmek, askeri ve sivil personelin giderlerini karşılayabilmek, diğer bir deyişle varlığını sürdürebilmek ve geliştirmek için üyelerinin yatırımlarına ihtiyaç duymaktadır. Bunun yanında NATO'ya üye olmak, norm ve ilkelerle çizilmiş belli bir politik aidiyeti de beraberinde getirmektedir. Tüm bunlar üye ülkelerin

katlanması gereken veya beklenen bir yük oluşmaktadır. Bu yükün paylaşımının nasıl olduğu, olacağı veya olması gerektiği ise sıklıkla tartışılmaktadır.

Literatüre ilk bakışta, birçok farklı alanda ‘yük paylaşımı’ kelimesinin kullanıldığı görülebilmektedir. Ancak bunlara detaylı bakıldığında ‘yük paylaşımı’ kelimeleri önünde daha spesifik bir alanı veya sorunu içerecek biçimde, bir kavramdan çok kelime öbeği şeklinde kullanılmaktadır. Örneğin; iklim değişikliği, dış göç, global tedarik zinciri güvenliği gibi konularda yükün paylaşımına bakan eserler bulunmaktadır. NATO içerikli çalışmalara bakıldığında ise yük paylaşımının başlı başına bir kavram olduğu ve her vaka ve zaman için tartışılabildiği görülmektedir. Bu açıdan yük paylaşımı, NATO’yu ele alan incelemelerde başat ve kendine ait nüansları olan zengin bir literatür olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yük paylaşımı en basit ifadeyle; ortak bir hedefe ulaşmak için bir araya gelen üyeler arasında, bu hedefe ulaşma sürecinde doğan maliyetlerin ve risklerin dağıtılmasını ifade etmektedir (Forster ve Cimbala 2005, 1). Uluslararası kurumlar da tıpkı diğer oluşumlar gibi belli maliyetleri içermektedir. Bunlar yalnızca ekonomik değil politik veya stratejik birçok şekilde görülebilmektedir. Ancak oluşan bu yük, ilgili devletlerin tamamına eşit şekilde bölünmemektedir. Öte yandan faydalar ile maliyetleri karşılaştırmak da her kurum için basit bir işlem olmayacaktır. Bu durum, derinlemesine bir incelemeyi gerektiren yük paylaşımı sorununa yol açmaktadır.

Bir askeri ittifak olan NATO’nun bir araya gelme amacı olan savunma ve caydırıcılık örgüt tarafından üretilen ve her üyenin eşit biçimde faydalandığı kolektif bir maldır (Olson ve Zeckhauser 1966). Örgütün ürettiği bu ‘üründen’ her

üye eşit biçimde faydalanırken, savunma ve caydırıcılığın üretilmesi aşamasında bu devletlerin yaptığı katkı birbirinden farklıdır. Nitekim bu durum, yük paylaşımı sorununa yol açmaktadır. NATO'ya üye olan devletler bu antlaşmayı imzalayarak aslında yükü bölüşeceklerini de taahhüt etmişlerdir. NATO (1949) söz konusu yükümlülükleri Madde 3'te özetlemiştir:

'Bu Antlaşma'nın amaçlarına daha etkin biçimde ulaşabilmek için Taraflar, tek tek ve ortaklaşa olarak, sürekli ve etkin öz-yardım ve karşılıklı yardımlarla, silahlı bir saldırıya karşı bireysel ve toplu direnme kapasitelerini koruyacaklar ve geliştireceklerdir.'

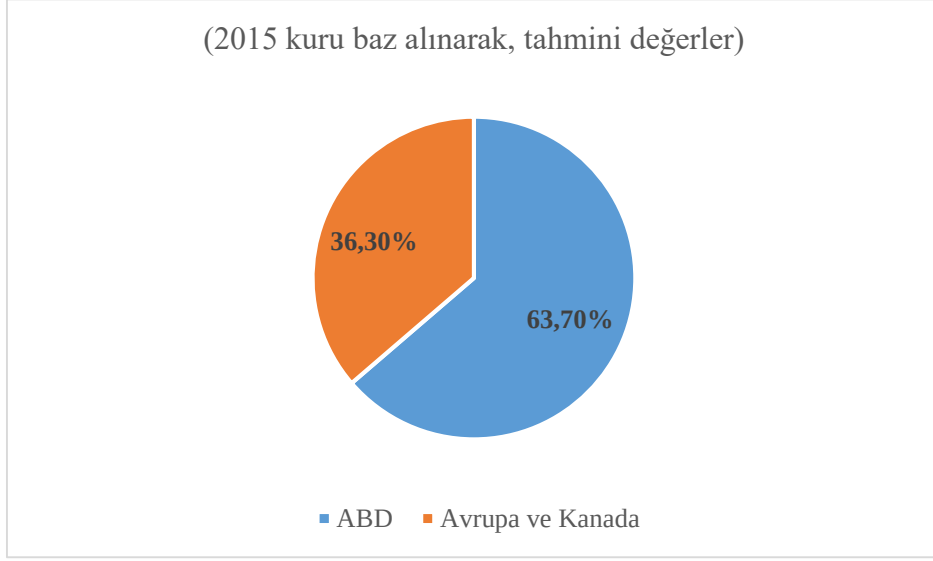
Görüldüğü üzere Madde 3'te ittifak üyeleri, savunma kapasitelerini arttırarak, ittifakın yük paylaşımına destek olacaklarını taahhüt etmişlerdir. Ancak ilgili maddede bu desteğin boyutu, çeşidi ve zamanı netleştirilmemiştir. Bu nedenle üyelerin yük paylaşımı davranışı sürekli olarak değişmekte ve tartışılmaktadır. Öte yandan Madde 3'ün askeri kapasiteye odaklanan bu tanımı da tartışmalıdır.

Oluşturulduğu dönem dikkate alındığında kurucu antlaşmanın bu maddesinin özellikle sert güce odaklanması ve yükü bu şekilde tanımlaması anlaşılabilmektedir. Ancak NATO kurulduğu günden bu yana birçok dönüşüm yaşamış ve yalnızca bir askeri savunma ittifakı olmaktan daha öteye geçmiştir. Tezin üçüncü kısmında söz konusu dönüşümler daha detaylı ele alınacak olsa da burada ilgili sürecin yük paylaşımını da dönüştürdüğünü vurgulamak gerekmektedir. Bugün bakıldığında NATO; devlet altı organizasyonlardan bireylere, rejim problemlerinden uzay endişelerine kadar çok geniş gündemleri tehdit sınıfına ekleyebilen dolayısıyla bir coğrafi alandan çok genel bir anlayışı savunan ve bunlar üzerinden üyelere bir

sorumluluk yükleyen bir ittifak haline gelmiştir. Nitekim üyeler de hem kurucu antlaşmayı hem de daha sonraki düzenlemeleri oluşturarak veya bunlara dahil olarak, doğacak tüm sorumluluklara ortak olmayı örtülü veya açık biçimde taahhüt etmişlerdir.

ÜYE	SAVUNMA HARCAMASI (Milyon \$)	ÜYE	SAVUNMA HARCAMASI (Milyon \$)
Almanya	76,943	Kanada	24,551
ABD	754,684	Karadağ	107
Arnavutluk	309	Kuzey Makedonya	263
Belçika	6,895	Letonya	1,022
Birleşik Krallık	75,277	Litvanya	1,517
Bulgaristan	1,395	Lüksemburg	626
Çekya	4,567	Macaristan	3,365
Danimarka	8,820	Norveç	9,653
Estonya	944	Polonya	26,839
Finlandiya	6,170	Portekiz	3,706
Fransa	55,195	Romanya	5,490
Hırvatistan	1,226	Slovakya	2,118
Hollanda	18,503	Slovenya	718
İspanya	17,707	Türkiye	26,952
İsveç	12,613	Yunanistan	6,792
İtalya	29,829		

Tablo 2.1. 2024 NATO Savunma Harcamaları (2015 yılı kuru ile hesaplanmıştır, tahmini verilerdir.) (NATO 2024a, 8)

Grafik 2.1. 2024 NATO Savunma Harcamaları (NATO 2024a)

Üyeler söz konusu taahhütleri vermiş olsa da bunlar her zaman uygulanmamış yahut beklenen seviyeye ulaşamamıştır. Bazı üyelerin bu konudaki eksikliği geri kalan üyelere fazladan yük oluşturmuş ve Olson'un (1971, 3) ifadesiyle bu 'küçüklerin büyükleri sömürsü' durumuna yol açmıştır. Diğer üyelerin daha az sorumluluk alarak, daha çok maliyet yüklenen üyeler sayesinde örgütün ürettiği maldan faydalanmaya devam etmesi veya diğer bir ifadeyle bedavacılık (free-rider), NATO için gittikçe büyüyen bir sorun halini almıştır. İttifakın ekonomik ve askeri olarak en büyük gücü olan ABD, bu konuda en çok şikayeti dile getiren devlet olmuştur. Nitekim *Tablo 2.1.* ve *Grafik 2.1.*'e bakıldığında bu şikayetin sebebi anlaşılmaktadır. ABD dışındaki üyelerin son on yıldaki en yüksek oranı yakaladıkları 2024 yılında bile ABD, diğer üyelerin çok daha üzerinde bir savunma harcaması yapmıştır. NATO'nun kuruluşundan bugüne kadar en büyük finansörü olan ABD bu konuyu dönem dönem sömürü penceresinden yorumlamış ve diğer üyelere yönelik bazen teşvik bazen de baskı oluşturmayı amaçlamıştır.

Bedavacılığa karşı kurumsal ve somut olarak ilk adımın Galler Zirvesi'nde (Wales Summit) atıldığı söylenebilir. 2014 yılında bir araya gelen NATO üyeleri toplantı sonunda 113 maddelik bir bildirgeye imza atmışlardır. Müttefiklerin savunma harcamaları bu bildirgenin 14. ve 15. Maddelerinde düzenlenmiştir. İlgili maddelere göre üye devletler toplam Gayrisafi Yurt İçi Hasıla (GSYH) miktarlarının en az %2'lik kısmını savunma harcamaları için kullanacaklarını taahhüt etmişlerdir (NATO 2014). Dolayısıyla bu bildirge ile birlikte yük paylaşımına yönelik bir standart getirilmeye çalışılmıştır. Ancak seyreden yıllarda bazı ülkeler bu oranı yakalayamamış ve sorun tartışılmaya devam etmiştir.

Örgütün hegemon aktörü ABD'nin bu 'adaletsiz' yük paylaşımı konusundaki eleştirileri Soğuk Savaş sonrası daha çok dile getirilmeye başlanmış, Trump döneminde ise zirve yapmıştır. Nitekim son kertede süreç Trump'ın, üye ülkeler katkılarını artırmadığı takdirde ABD'yi ittifaktan çekme tehditleriyle sonuçlanmıştır (Koivula ve Ossa 2022, 2). Trump gittikten sonraki dönemde de sorun tartışılmaya devam etmiş, Ukrayna Savaşı'nın alevlenmesiyle tartışmalar giderek kuvvetlenmiştir. Savaşın devam ettiği bu günlerde başkanlık yarışında Trump'ın yeniden seçilmesi ile NATO'nun geleceği de tekrar sorgulanır olmuştur.

Dolayısıyla henüz tam olarak çözülememiş olan bu sorunu incelemek birçok başka problemin de beraberinde anlaşılmasını kolaylaştıracak bir sorgulama ve anlama sürecini başlatacak mühim bir çabaya işaret etmektedir. Yük paylaşımı sorunu; NATO'nun geleceği, üye devletlerin dış politikası, diğer uluslararası örgütlerin içerisindeki devlet davranışları ve ABD'nin Avrupa ile güvenlik eksenindeki ilişkilerini de içeren çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla yük

paylaşımı sorununu incelemek, bu ve benzeri sorunlara yönelik bakışa katkı sağlayacağından önem arz etmektedir.

2.1.b. Araştırma Sorusu

Yük paylaşımı konusu birçok araştırmacı tarafından farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Bu farklılık literatürde de bir çeşitlenmeye ve yük paylaşımının farklı açılardan değerlendirilebilmesine yol açmaktadır. Literatür taraması kısmında incelenecek bu yaklaşımlar ve bireysel çalışmalar genel olarak, devletlerin yük paylaşımı konusundaki davranışlarının ‘nasıl’ ve ‘neden’ farklılaştığı üzerinde durmaktadır.

Yük paylaşımına yönelik ‘nasıl’ sorusu, devletlerin belirli bir süreçte ilgili yükü ne derece üstlendiğini araştırmaktadır. Yük paylaşımının nasıl şekillendiğini sormak birçok zengin tartışmanın yanında süreçleri anlamlandırabilmek adına yeterli faydayı sağlamamaktadır. Öte yandan ‘neden’ sorusu ise, yük paylaşımındaki değişimlerin altındaki itici güçleri sorgulamaktadır. Yük paylaşımı sorunu nihayetinde devlet davranışındaki tercihleri ele almaktadır. Yüke ortak olmak veya olmamak yönünde tercih yapan üyelerin bu davranışının altındaki nedenleri sorgulamak, ele alınan süreçleri anlamlandırma çabasına işaret etmektedir. Nitekim bu tez çalışması da, ele aldığı Ukrayna Savaşı ekseninde üye devletlerin yük paylaşımındaki değişimlerin nedenini sorgulamaktadır. Buradan hareketle bu tezin ana araştırma sorusu şu şekilde ifade edilebilir:

Ana araştırma sorusu: Yük paylaşımı davranışının değişmesindeki nedenler nelerdir?

Tezin ele aldığı bu soru, tüm çalışma boyunca cevaplanmaya çalışılacak olan temel soruyu ifade etmektedir. Öte yandan seçilen vaka ve teorilerden ötürü, çalışmanın kendine özel alt sorusu da otomatik olarak gelişmektedir. Bu alt soru iki farklı kaynaktan beslenmektedir. Birincisi ele alınan vakadan ötürü, çalışmaya getirilen süreç kısıtlamasını ifade etmektedir. Bu tez çalışması Ukrayna - Rusya Savaşı'nı (2014-günümüz) ele almakta ve dolayısıyla yük paylaşımı davranışını bu süreç içerisinde incelemektedir. Alt soruyu oluşturan ikinci neden ise seçilen teoriler neticesinde kurgulanan metodolojinin etkisine işaret etmektedir. Bu tez çalışması, ilgili dönemdeki yük paylaşımı sorununa hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerinin tezleri ile cevap aramaktadır. Bu teorik çerçevelerin seçilmesi ile, yük paylaşımı davranışındaki değişimlerde hegemonun ve dış tehdidin rolü çalışmaya dahil edilmektedir. Tüm bunlar ışığında tezin odaklandığı alt soru şu şekilde ifade edilebilir:

Alt soru: Ukrayna Savaşı süresince yük paylaşımı davranışının değişmesinde hegemon politikalarının ve dış tehdidin etkisi nedir?

2.1.c. Tezin Amacı

Elbette her araştırmada olduğu gibi bu tezin amacı da ele aldığı soruları cevaplayabilmektir. Bu başlık altında detaylandırılacak olan şey ise, söz konusu cevapların ne işe yarayacağıdır. Yukarıda ana soru ve alt soru olmak üzere tezin odaklandığı iki soru verilmiştir. Her bir sorunun oluşturulması ve cevaplanması çabası, farklı amaçlara işaret etmektedir. Ana soru bir problemi anlamlandırma ve böylelikle açıklayabilme amacı taşımaktadır. Öte yandan araştırmanın alt sorusu ise bir sürece odaklanarak teorik bir inceleme yürütmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca

ulaşılmak istenen tüm bu amaç ve cevaplar, tezin literatüre yapmayı planladığı olası katkıları da barındırmaktadır.

Tezin temelini oluşturan ana araştırma sorusu ile yük paylaşımı problemini anlamlandırabilmek amaçlanmaktadır. Devletlerin politik kararlarının ve uluslararası kurumların analizi Uluslararası İlişkiler'in önemli tartışma konularındandır. Nihayetinde NATO bir uluslararası kurumdur ve yük paylaşımı davranışı özünde bir devletin politik tercihidir. Dolayısıyla bunların analiz edilmesinin, uluslararası kurumlar ve devlet davranışını içeren bir sorunlar kümesini anlamlandırabilme konusunda yardımcı olması beklenmektedir. Tezin ana sorusundan kaynaklanan bu genel amacın yanında, tezin alt sorusunun cevaplanması ise daha özel amaçları ve tezin literatüre yapmayı hedeflediğı katkıyı barındırmaktadır.

Bu tez çalışmasında, on yılı aşkın süredir devam eden bir vaka, iki farklı tezinin argümanları çerçevesinde ele alınacaktır. Tezin alt sorusunu oluşturan bu vaka NATO için birçok açıdan önem arz eden Ukrayna Savaşı; yk paylaşımının nedenlerini açıklaması beklenen teoriler ise hegemonik istikrar ve dış tehdit yaklaşımlarıdır. Bunların birleşimi ile amaçlanan ilk şey ele alınan bu vaka özelinde süreci anlamlandırabilmektir. Öncelikle bu tez on yılı aşkın süredir devam eden Ukrayna Savaşı'nı, yük paylaşımı özelinde ancak bütüncül biçimde ele almayı amaçlamaktadır. Buna ek olarak, bu süreçteki yük paylaşımı sorununda hegemon politikaları ve dış tehdidin rolü birlikte sorgulanacaktır. Bu sorgulama, ilgili argümanların bir devlet tehdidi içeren Ukrayna Savaşı süresince yk paylaşımında temel etkenler olup olmadığını ortaya koyabilmeyi amaçlamaktadır.

Bu sorular ve amaçlarla şekillenen tez, literatüre vaka ve teori kaynaklı olmak üzere iki temel şekilde katkı sunmayı hedeflemektedir. Ukrayna Savaşı birçok araştırmacı tarafından incelenmiş de, anlaşmazlık devam etmekte ve sürecin dinamikleri değişebilmektedir. Buna ek olarak, NATO'nun yük paylaşımı konusunda, bu tarz uzun süreçlerde tüm üyeleri kapsayacak sonuçlara ulaşmak oldukça zordur. Bu engelleri aşmayı amaçlayan bu tez, bu uzun süreci bütüncül olarak inceleyerek ve araştırma öznelerinin (NATO üyeleri) tümünü içeren bir kanıya vararak literatüre katkı yapmayı hedeflemektedir. Bunun yanında tezin teorik çerçevesi hegemonik istikrar ve dış tehdit hipotezleri ile bütüncül bir şekilde oluşturulmuştur. İki farklı tezin tezlerini birlikte analiz etmek, bunların tamamlayıcı yönlerini ve süreç içinde birbirinden ayrılan etkilerini ortaya koyacağından; yük paylaşımına ilişkin yeni bir teorik sorgulama içererek ve teori bazlı tartışmanın önünü açarak literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir.

2.2. Yük Paylaşımına Dair Literatür Taraması

Yük paylaşımı literatürü; devletlerin karar alma süreçleri, uluslararası kurumlar, uluslararası tehdit ve hegemonya gibi birçok konuyu içermektedir. Elbette bu konular Uluslararası İlişkiler alanında uzun süredir tartışılmaktadır. Öte yandan NATO'nun yük paylaşımının akademik anlamda tartışılmaya başlanması ise 1960'ların ikinci yarısına denk gelmektedir (Bogers vd. 2020, 2). Bu süreçten günümüze kadar, farklı bakış açıları yük paylaşımı sorununu anlamlandırabilmek için konuya uygulanmıştır. Yük paylaşımı literatürüne bakıldığında dört ana tezin önne çıktığı görülmektedir. Bunlar; ekonomi temelli yaklaşım, hegemonik istikrar, dış tehdit ve ittifak bağımlılığı yaklaşımlarıdır.

Ekonomi temelli yaklaşımlar, yük paylaşımı literatürünün kurucu çalışmalarını içermektedir. Bu çalışmalar daha sonraki hesaplamalara öncülük etmesi bakımından önem arz etmektedir. Bir diğer önemli yaklaşım olan hegemonik istikrar teorisi, uluslararası sistemin işleyişi ile ilgili tezleri bünyesinde barındırmaktadır. Hegemon, sistem ve sistemin üyeleri arasındaki ilişki ve işleyişe odaklanan bu yaklaşım, NATO tarzı ittifaklara üye olan devletlerin davranışını açıklamak adına da zengin hipotezler barındırmaktadır.

Aşağıda ele alınacak üçüncü teori dış tehdit yaklaşımıdır. Tehdit, ittifak ve devlet davranışı arasındaki ilişkilere odaklanan teori, özellikle uluslararası güvenlik çalışmaları için dinamik bir tartışma ortamı sağlamaktadır. Son olarak, ittifak bağımlılığı teorisi de direkt olarak güvenlik ittifaklarına odaklanması açısından ilgili literatürün önemli yaklaşımları arasında yerini almaktadır. İttifak içi dengelere odaklanan bu yaklaşım, yine bir askeri ittifak olan NATO'daki yük paylaşımı sorununa üye devletlerin penceresini de eklemektedir.

Tezin bu kısmında ilgili literatür, yukarıda sıralanan teoriler etrafında ele alınacaktır. Bu teorilerin eksiklerini ve literatüre katkısını anlatmayı amaçlayan bu kısımda, teorilerin kurucu eserleri, bunların temel argümanları ve bu argümanlara yönelik eleştirilere yer verilecektir.

2.2.a. Ekonomi Temelli Yaklaşım

Askeri bir ittifak olan NATO'nun oluşturduğu yüke katkı, bir yönüyle devletlerin ekonomileri ile ilişkili kararlara dayanmaktadır. Dolayısıyla bu yükün nasıl dağıldığına yönelik en temel bağlantılardan birinin, üyelerin ekonomik gücü ve NATO'ya yaptıkları katkı arasındaki ilişki üzerinden kurulması sürpriz olmayacaktır. Nitekim '*Ortak Eylem*' (Collective Action) olarak anılan bu yaklaşım,

yük paylaşımı literatüründeki en eski bakış açılarından birini oluşturmaktadır. Bu alandaki kurucu metin sayılabilecek Olson ve Zeckhauser'in *An Economic Theory of Alliances* (1966) adlı çalışması NATO'nun yük paylaşımı davranışı ile ilgili yazılan en eski makale olarak yerini almıştır (Bogers vd. 2020, 2). Ve yine Olson'un *The Logic Of Collective Action* (1965) adlı kitabı bu anlamda kurucu metinlerin başında gelmektedir.

Olson ve Zeckhauser Soğuk Savaş döneminde kaleme aldıkları çalışmada ekonomik açıdan küçük ve büyük devletlerin ittifak davranışlarını analiz etmiştir. Büyük oranda NATO'ya odaklanan bu çalışma, uluslararası örgütlerin maliyet paylaşımları hakkında bazı genel saptamalarda bulunmuştur. Elbette dönemin şartları dikkate alındığında çalışmanın kıymeti artmaktadır. 1966 yılında kaleme alınan çalışma, iki kutuplu ve küresel hegemonya açısından ideoloji bazlı çekişmenin yaşandığı bir dönemin ürünüdür. Nitekim çalışma NATO'nun kurucu ideolojisi sayılabilecek liberal kurumsalcılık anlayışına yeni bir sorgulama getirmiştir. Aslına bakılırsa NATO üzerinden tüm uluslararası kuruluşlara yönelik bir genel sorgulamanın kapıları bu şekilde aralanmıştır. Ayrıca alanında ilk sayılabilecek bu eserle hem NATO'nun nasıl bir örgüt olduğu daha çok sorgulanmaya başlanmış hem de yük paylaşımına dair teorik tartışmaların yolu açılmıştır.

Tüm uluslararası kuruluşlarda üye devletler bir araya gelirken bazı amaçlar taşımaktadır. Bunun yanında söz konusu kuruluşun içerdiği genel bir amaç bulunmaktadır. Üye devletleri işbirliğine iten de kuruluşun taşıdığı ve üyelerine vaad ettiği bu çıktıdır. Ortak eylem yaklaşımına göre NATO'nun bir araya gelme amacı olan savunma, bir kamu malıdır ve örgütün ürettiği kolektif bir maldır (Olson

ve Zeckhauser 1966, 267). Bu maldan NATO içindeki büyük ve küçük her devlet ortak olarak faydalanır. Ancak bu mal üretilirken daha büyük üyeler orantısız bir yük payına sahip olma eğilimindedir. Elbette bunun farklı nedenleri olabilir. Ancak yazarlar bu durumun nedenlerinden çok meselenin özüne yani yük dağılımının nasıl olduğuna odaklanmaktadır.

Söz konusu kolektif mal NATO özelinde üye devletlerin varmak istediği amacı oluşturmaktadır. Bireysel olarak bakıldığında bu amaç, her devletin kendi güvenliğini ortak girişimler vasıtasıyla sağlamasıdır. Ancak dikkat çeken şey yük paylaşımının; coğrafi farklar, devlet içi dinamikler gibi ayrışmalar tarafından değil ekonomik büyüklük tarafından belirlenmesidir. Ekonomik olarak daha güçlü olan üyeler, diğer değişkenlere bakılmaksızın bu kolektif mal için daha fazla yükün altına girmektedirler. Öte yandan küçük devletler ise müttefikleri ne kadar çok savunma sağlarsa, ortak çıktı olan güvenliği elde etmiş olacağından, savunmaya o kadar az harcama yapmaktadır.

Küçük devletler bir karşılık ödmeden bu ortak getiriden faydalanmış olacaklar ve bu avantaj onları daha sonraki süreç için de bedel ödemekten alıkoyacaktır. Diğer açıdan bakıldığında en büyük üye, ödediği maliyete karşın orantısız bir yarar elde etmiş olacaktır. Tüm bunlardan hareketle ortak çıkarları olan bu gruplarda; küçüklerin büyükleri sömürmesi durumu ortaya çıkacaktır (Olson 1971, 3). Ayrıca bu sömürü geleceğe dair bir devamlılık da içermektedir. Büyük devletlerin daha küçük ekonomiye sahip devletlere sağladığı güvenlik, daha az yatırımla bunu elde etmiş olan küçük devletin ilerleyen safhada da yükü üstlenme konusundaki teşvikini azaltmaktadır (Olson 1971, 31).

Ortak eylem yaklaşımı uluslararası kuruluşların yaşayacağı genel bir problemi ele alan ilk çalışmalardan biridir. Küçüklerin büyükleri sömürmesi durumu hemen hemen her uluslararası kuruluşta potansiyel bir çıktıdır. Ancak bu yaklaşımı temel olarak yapılan analizlerin, statik ve olağan sonuçların dışına çıkamama gibi bir tehlikeyi göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu noktada, yazarların da söz konusu duruma dikkat çektiklerini belirtmek yerinde olavaktır. Bir durum saptamasını andıran bu yaklaşımın sonunda yazarlar ulusal çıkar, politik ayrıntılar vs. gibi nüansların söz konusu yükü üstlenme konusunda büyük devletlerin davranışlarını açıklayabileceklerini vurgulamışlardır (Olson ve Zeckhauser 1966, 278-279).

Yine ekonomi temelli yaklaşımlar başlığı altında değerlendirilebilecek bir diğer teori ise ‘Ortak Ürün/Mal Modeli’ (OÜM - Joint Product Model) yaklaşımıdır. Bu model, üye devletlerin aldıkları faydalarla orantılı olarak katkıda bulundukları bir fayda-maliyet analizine dayanmaktadır (Bogers vd. 2020, 5). 1970’lerin sonunda öne sürülen bu model ittifakın içeriğini de inceleyen bir bakış açısını yansıtmaktadır. NATO askeri bir ittifaktır ve savunma, saldırı ve caydırıcılık gibi kavramlar bu birliğin farklı yönlerini yansıtmaktadır. Bu noktada, Ortak Ürün Modeli ittifakın sahip olduğu silahlara, bu silahların ittifaka verdiği yönelimlere ve tüm bunlardan hareketle sağlanan bireysel ve ortak faydalara odaklanmaktadır.

OÜM, Olson ve Zeckhauser’in sömürme hipotezine yerinde bir eleştiri getirmektedir. Sömürü ya da ortak eylem hipotezi bedavacıları (free-riders) ittifakların doğal bir sonucu olarak sunmaktadır. Bunun nedeni ittifakın ortak ürünü olan caydırıcılıktan her devletin, katkı oranlarına bakılmaksızın aynı ölçüde

faaydalanmasıdır. OÜM ise bu genel faydanın yanında özel faydaların da yer alabileceğine dikkat çekmektedir.

OÜM'ye göre bir ittifakın sağladığı genel faydalara bakıldığında saf kamusal çıktı caydırıcılık, saf olmayan ya da dolaylı kamusal çıktı ise korumadır (Sandler 1977, 454). Bu çıktılar NATO'nun temelini oluşturan ve asıl amacını yansıtan faydalardır. Dolayısıyla üye bir devletin savunmaya yönelik harcamalarında ilk olarak bu genel çıktıları iyileştirdiği düşünülmektedir. Ancak sömürme hipotezinin de dayandığı bu temel argümandaki eksik, savunmaya yönelik harcamaların, fail devlete sağladığı özel faydaların göz ardı edilmesidir. Bir devletin savunma yatırımlarının ittifaka kattığı ortak değerlere ek olarak, ittifakın diğer üyelerince bölüşülmeyen bireysel faydaları da bulunmaktadır. Örneğin; silahlı kuvvetler iç düzeni koruyabilir, felaket zamanlarında ulusal yardım sağlayabilir, siyasi partileri iktidarda tutabilir, diğer aktörleri ve küresel meseleleri etkilemek için tehdit unsuru oluşturabilir ve ilgili ülkeye döviz kazandırabilir (Sandler 1977, 453). Bu tarz faydaların eklenmesi üye devletlerin katkı davranışlarını tekrar değerlendirmeyi gerektirmektedir. Bu değerlendirmeyi yaparken ittifakın içinde bulunduğu durum önem arz etmektedir. Bu durumu çözümleyebilmek adına OÜM ittifakın içeriğine de sahip olduğu envanter üzerinden bakmaktadır.

OÜM sahip olunan envanteri üç ana sınıfa ayırmaktadır (Sandler 1977, 445). Ve envanter çeşidine göre ittifakı caydırıcı veya korumacı olarak tanımlamaktadır. Eğer bir silahın tek amacı, bir ittifak adına inandırıcı bir misilleme tehdidi (örneğin, garantili imha) iletmekse, o zaman silah tamamen caydırıcıdır (Deterrent Weapon). Bu silahların amacı yahut ittifaka katkısı, tehdit kaynağını caydırarak olası çatışmaların çıkmasını önlemektir. Savunmanın diğer önemli bileşeni, caydırıcılık

başarısız olduğunda ve savaş başladığında cephaneliğin hasar sınırlama yeteneklerini içermektedir. Tamamen koruyucu veya hasar sınırlayıcı silahlar (Protective Weapons), bir düşmanın askeri hedefini engellemek için kullanılır. Bu iki silah tipine ek olarak her iki özelliği de belli ölçülerde içeren bir diğer silah tipi de bulunmaktadır. Pek çok silah (örneğin, çok amaçlı uçaklar, seyir füzeleri) hem caydırıcı hem de hasarı sınırlayıcı amaçları karşılayabildiğinden, bu silahlar karma savunma silahları (Mixed Weapons) olarak sınıflandırılır.

Bu üç envanter türü ittifakın özünü de belirlemektedir. İttifak türünün bir kutbunda koruyucu ittifak diğerinde ise caydırıcı ittifak bulunmaktadır. Ortak ürün modeli, bir ittifak koruyucu kutba doğru ilerledikçe GSYH büyüklüğü ile "savunma çabası" arasında daha az sistematik ilişki olacağını öngörmektedir. Bir müttefikin "savunma çabası" büyüklüğüyle ilişkili olmamalıdır; çünkü özel ve/veya hariç tutulabilen kamu yararlarının görülme sıklığındaki bir artış, tercihlerin açığa çıkmasını teşvik etmeli ve endüstriyel sektöre bakılmaksızın "savunma çabasında" bir artış yaratmalı ve bunu sürdürmelidir (Sandler ve Forbes 1980, 436).

Tüm bu bilgiler ışığında OÜM'nin ekonomi temelli yaklaşımı genişlettiği söylenebilir. Bu noktada model iki önemli etkene dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki ittifakın sahip olduğu envanterlerin içeriğidir. Bu envantere göre ittifak belli bir kimliğe bürünür ve bu durum üye devletlerin yük paylaşımı davranışına etki eder. Modelin öne sürdüğü ikinci önemli etken ise devletlerin yük paylaşımına katkı verirken sağladığı kolektif faydanın yanında elde ettiği bireysel faydalardır. OÜM, tüm bunların dikkate alınması ile yük paylaşımı konusunda daha uygun analizler yapılacağını öne sürmektedir.

2.2.b. Hegemonik İstikrar Teorisi

Yük paylaşımına yönelik çalışmalarda kullanılan bir diğer önemli yaklaşım ise hegemonik liderlik şeklinde de adlandırılabilen, hegomonik istikrar teorisidir. Hegomonik istikrar yaklaşımına, NATO üyesi devletlerin yük paylaşımı davranışlarını analiz etmek için de başvurulmaktadır. Aşağıda teorinin başlıca hipotezleri ve daha alt dalları aktarılacaktır. Bunun öncesinde, hegemonyanın tanımlaması noktasında literatürün nasıl ayrıştığı ve temel görüşlerin neler olduğu tartışılacaktır.

İlgili literatürün temel tartışmaları hegemonun tanımlanması noktasında başlamaktadır. Çevrimiçi sözlüklerde hegemonya kelimesi aratıldığında farklı tanımlarla karşılaşılrsa da açıklamaların genel olarak; güç, yetenek, üstünlük gibi kavramları içerdiği görülmektedir.¹ Öte yandan, literatürdeki tartışmalar hegemonya kavramını bu genel anlamın çok daha ötesine taşımakta ve birbirlerinden ciddi biçimde ayrışmaktadır.

Antoniades (2008, 3-5) Uluslararası İlişkiler alanındaki bu hegemonya tartışmasını dört ana gruba ayırmıştır. Bunlardan ilki, sistemdeki güç eşitsizliğine odaklanan geleneksel yaklaşımdır. Yazarın bu yaklaşıma dahil ettiği Gilpin'e göre (1981, 9); sistem tarafından ödüllendirilen ve cezalandırılan davranışlar, en azından

¹ Örneğin; TDK'ye göre hegemonyanın ilk anlamı: 'Bir devletin başka bir devlet üzerindeki siyasal üstünlüğü ve baskısıdır.' <https://sozluk.gov.tr/>, erişim tarihi; 04.08.2024

Cambridge'e göre ise hegemonya (hegemony): 'konum olarak en güçlü ve en etkili pozisyonda olmak ve böylelikle başkalarını kontrol edebilme yeteneğine sahip olmak' (the position of being the strongest and most powerful and therefore able to control others) <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/hegemony>, erişim tarihi 04.08.2024

başlangıçta, sosyal sistemin en güçlü üyelerinin çıkarlarıyla örtüşecektir. Hegemonik istikrar teorisinin de içinde yer aldığı bu yaklaşıma göre hegemonya, materyal kapasite ve üstünlük ile ilgilidir. Bu tartışmaya farklı bir cevap geliştiren ikinci grup olan neo-liberal yaklaşım, hegemonik istikrar teorisine yönelik bir eleştiri getirmektedir. Bu yaklaşıma göre küresel sistemin kuruluşunda zorunlu bir şart olsa da sistemin devamlılığı için bir hegemonia ihtiyaç yoktur, uluslararası rejim ve kurumlar bu devamlılığı kendi sağlayacaktır (Antoniades 2008, 3).

Antoniades'e göre hegemonyaya dair üçüncü yaklaşımı Gramsci perspektifi oluşturmaktadır. Gramsci'ye göre hegemonya, bir toplumun yönetici grubunun veya egemen sınıfının kendi çıkar ve değerlerini toplumun tüm üyeleri için 'ortak akıl'a dönüştürme sürecini ifade etmektedir (Antoniades 2008, 3-4). Bu tanım uluslararası sistemdeki hegemonya kavramına farklı bir boyut katmıştır. Gramsci'nin argümanlarına dayanarak yaptığı çıkarımda Cox'a göre (1993, 61-62): 'Dünya hegemonyası, bir sosyal yapı, bir ekonomik yapı ve bir siyasi yapı olarak tanımlanabilir; ve bunlardan sadece biri olamaz, üçü de olmalıdır. Dahası, dünya hegemonyası, devletler ve ulusal sınırların ötesinde hareket eden sivil toplum güçleri için genel davranış kuralları koyan evrensel normlar, kurumlar ve mekanizmalarla ifade edilir.' Görüldüğü üzere hegemonyaya dair bu yaklaşım devletler sisteminin ötesine geçen bir tanım yapmakta ve hegemonyanın farklı düzeylerdeki tezahürüne dikkat çekmektedir. Antoniades, hegemonya tartışmaları için yaptığı sınıflandırmanın dördüncü ekolüne ise radikal yaklaşım adını vermektedir. Hegemonyanın öznesini birey düzeyine yerleştiren bu yaklaşıma göre, hegemonyanın yeniden üretimi büyük ölçüde onun kaynaklandığı toplumsal güçlere ve en önemlisi bu güçlerin karşı-hegemonik projelerine ve güçleri etkisiz hale

getirme veya onlara direnme kapasitesine bağılıdır (Antoniades 2008, 4). Dolayısıyla Gramsciyan anlayışa benzer biçimde radikal yaklaşım da devleti merkeze alan geleneksel anlayıştan uzaklaşmaktadır.

Görüldüğü üzere hegemonya konusundaki tartışmalar henüz (belki de en yoğun biçimde) kavramın tanımlanması aşamasında başlamaktadır. Öte yandan hegemonyaya dair her yaklaşım kendi içinde de farklı tartışmaları barındırmaktadır. Geleneksel yaklaşım içinde konumlanan hegemonik istikrar teorisi de bu alt tartışmaların yoğun biçimde yaşandığı bir yaklaşımdır. Adından da anlaşılacağı üzere söz konusu perspektifin temelinde devletler sisteminde bir hegemonun liderliğinin daha olumlu olacağı ve tüm devletler için kolektif bir fayda sağlayacağı varsayımı yatmaktadır. Ancak bu liderliğe ve devletler sistemine dair ayrışan görüşler teoriyi daha alt tartışmalarla zenginleştirmektedir.

Teorinin oluşumunu içeren yazıların birçoğunda Kindleberger'in referans alındığı görülmektedir. Kindleberger'a (1976, 37-38) göre kamu yararına ekonomik istikrar bir kurallar sistemi tarafından sağlanabilse bile bunların uygulanması aşamasında uzlaşmaya varmak güçtür ve dolayısıyla bu kural ve kurumlara dayanan uluslararası ekonomik örgüt muhtemelen çökecektir. Yazar bu noktada hem uluslararası ekonomik bir örgütün hem de uluslararası politik sistemin genel işleyişini birlikte ve belki de ikisini aynı kabul ederek ele almaktadır. Yalnızca kural ve normların olduğu ve görece eşit devletlerden oluşan bir sistemin nihayetinde çökeceğini öne sürmektedir. Devamında ise bu sistemin dönüşümünün yönüne dair bazı çıkarımlarda bulunmaktadır. Yazara göre çökecek bu sistemin yerini, bir ulusun açık ya da gizli lider olarak hizmet ettiği ve diğer ülkelerin istikrarın maliyetinden orantısız bir pay almalarından ötürü bu liderliğe rıza gösterdiği bir

sistem alacaktır. Kindleberger'in (1976, 38) ideal olarak gördüğü ve 'iyiliksever despotizm' olarak adlandırdığı teze göre serbest ticaretin devam edebilmesi için bir süper gücün kurumsal kamu mallarını sağlaması gerekmektedir. Bu devamlılığı serbest ticaretten öteye götürmek yanlış olmayacaktır. Kindleberger'in idealize ettiği bu yapı, serbest ticareti de tamamen içeren ama ondan daha kapsayıcı olan genel dünya politik düzenine işaret etmektedir. Nitekim ilerleyen süreçte tartışmaların artmasıyla teori genişletilmiştir.

Hegomonik istikrar teorisi temel anlamda istikrarın mutlak üstün bir devletin olduğu küresel sistemde sağlanacağı konusunda hemfikirdir. Ancak öte yandan yaklaşımın kendi içinde nüansları bulunmaktadır. Teorinin farklı kolları, hegemonik liderliği daha "iyiliksever" (benevolent) olarak mı yoksa daha "zorlayıcı" (coercive) olarak mı algıladıklarına ve hegemonyayı çıkar ve yetenekle nasıl ilişkilendirdiklerine göre ayırt edilebilmektedir (Snidal 1985, 579). Buna ek olarak iki model ayrıca hegemonun büyüklüğü ve bunun küresel sisteme etkisinin yorumlanması konusunda da ayrılmaktadır.

Hem iyiliksever hem de zorlayıcı liderlik modellerinde odaklanılan nokta liderin sistemle ve diğer devletlerle olan ilişkisinin özüdür. Her iki modelde de etkili hegemonik liderlik, kamu yararını sağlamaya yönelik çıkarın yanı sıra bunu yapabilme becerisini de gerektirmektedir (Snidal 1985, 589). Hem hegemon hem de lider kelimesi içinde 'muktedir olma' anlamını taşımaktadır. Devletler ulusal çıkarlarını önceleyerek hareket ettiklerine ve muktedir olan herhangi bir eylemi zorla yapmayacağına göre hegemonik liderlik aynı zamanda çıkarı da içermektedir.

İyiliksever ve zorlayıcı modellerin ayrıştığı nokta ise hegemonun davranışını analiz ederken çıkara mı yoksa yeteneğe/kapasiteye mi odaklanılması gerektiğidir.

İyiliksever model öncelikli olarak çıkara odaklanmakta ve yeteneğin ardından geldiğini ima etmektedir. İyiliksever model ise bu noktada, hegemonun sistemi devam ettirme konusunda çıkarı olduğunu öne sürmektedir. Buradan hareketle iyiliksever model, liderin sistemdeki devamlılığı sağlayacağı ve bunun için diğer devletlere karşı daha tahammülkar veya yardımcı olacağını varsaymaktadır. Bunun tersine, zorlayıcı model yeteneğe odaklanmakta ve kamu yararını sağlamaya yönelik çıkarın yeteneklerin dağılımından kaynaklandığını belirtmektedir (Snidal 1985, 589). Bu yetenek görece küçük devletleri sisteme dahil etme yönünde kullanılmaktadır. Dolayısıyla zorlayıcı modelde liderin diğer devletlere maliyete ortak olma konusunda baskı uygulaması veya uygulayabilmesi beklenmektedir.

Literatürün içerisinde yer alan bir diğer tartışma ‘boyut’ (size) kavramı ile ilgilidir. İyiliksever liderlik modelinde, en büyük aktörün mutlak boyutunun daha büyük olması, onun iyiyi sağlama konusunda daha büyük bir çıkara sahip olduğu anlamına gelmektedir. Sistemin sürekliliği, diğer aktörlerden mutlak olarak büyük olan hegemon için yeterli teşviği oluşturmaktadır. Model, görelî büyüklüğe de atıf yaparak buradaki değişimlerin de bazı stratejik nüanslara yol açabileceğini ileri sürer. Ancak iyiliksever modelde öne çıkan ve temel çatıyı oluşturan varsayım mutlak büyüklüktür. Öte yandan zorlayıcı liderlik modelinde ise görelî büyüklükler ön plana çıkmaktadır. Bu görüşe göre merkezden sağlanan hizmetin ve bunun devamlılığının kilit noktası, liderin alt düzeydeki devletleri katkı yapmaya zorlama yeteneğidir ve bu yetenek öncelikle devletlerin görelî gücüne dayanmaktadır (Snidal 1985, 588-589). Özetle, her iki durumda da kamusal yararı ve istikrarı sağlayan bir hegemon bulunmaktadır ancak onun davranışları ve sistemin geleceği yine onun sistem içindeki büyüklüğü ile yakından ilgili görülmektedir.

Sonuç olarak, bir liderin varlığında sistemin daha iyi işleyeceğini iddia eden hegemonik istikrar teorisi, temel olarak neden ve nasıl sorularına verilen cevaplar üzerinde tartışan iki ana kola ayrılmaktadır. Bunlardan ilki olan iyiliksever model, mutlak büyüklüğe ve hegemon için sistemin sürmesindeki çıkarın ne olduğuna odaklanmaktadır. Öte yandan zorlayıcı model, görelî büyüklük ve yetenek kavramlarını vurgulamaktadır. Bu farklılıklar iki yaklaşımı birbirinden ayırırsa da, bir hegemonun büyük stratejisinin iki modelin bir kombinasyonunu oluşturması da mümkündür (Snidal 1985, 590).

2.2.c. Dış Tehdit Yaklaşımı

NATO'nun yük paylaşımına yönelik önem arz eden bir diğer görüş dış tehdit veya tehdit dengesi olarak adlandırılan yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temelini neo-realist geleneğin öncülerinden Walt'un *Alliance Formation And Balance of World Power* (1985) adlı makalesi ve yine aynı çizgide kaleme aldığı *The Origins Of Alliance* (1987/1990) adlı kitabı oluşturmaktadır. Bir güvenlik ittifakı olarak kurulan ve varlığını sürdüren NATO için tehdit kelimesinin önemi düşünüldüğünde bu eserler ve literatüre kattıkları perspektif oldukça büyük bir önem arz etmektedir. Söz konusu yaklaşım hem ittifakların kurulumu hem de sonraki aşamalar için önemli çıkarımlarda bulunmaktadır. Nitekim dış tehdit teorisi, tehdidi merkeze koyan bir örgütün üyelerinin davranışlarını analiz etmek için sıklıkla kullanılmaktadır.

Bir diğer önemli neo-realist Waltz'a göre ittifaklar özünde düşmanlar tarafından yaratılmakta ve elde edilen zaferin yani tehdit ögesinin ortadan kalkmasının ardından dağılmaktadır (1993, 75). Dolayısıyla bir güvenlik ittifakının kurulumu aşamasında olmazsa olmaz faktör bir tehdidin varlığıdır. Tehdit,

Uluslararası İlişkiler literatüründe yoğun biçimde tartışılan ve elbette üzerine birçok farklı yorum getirilmiş bir kavramdır. Tehdit kavramı, benzer şekilde tartışmalı olan ‘güvenlik’ kavramı ile de oldukça yakından ilişkilidir ve her ikisi de bir diğerini açıklamak için sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin güvenliğin Uluslararası İlişkiler’deki temel tanımlarından birini yapan Wolfers’a göre güvenlik, edinilmiş değerlere yönelik bir tehdidin olmaması durumudur (1952, 485). Bir tehdidin oluşması durumunda ise güvenlik, sağlanması veya edinilmesi gereken bir şeye dönüşmektedir. Dolayısıyla bir tehdidin varlığı durumunda güvende kalabilmek için harekete geçmek gerektirmektedir. Waltz’un yukarıdaki tanımına göre harekete geçmenin yollarından biri ittifak kurmak olarak görülebilmektedir. Ancak NATO diğer askeri örgütlerin aksine, ittifak kurulumundan yıllar sonra da varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla tehdit bu örgüt için sürekli yeniden değerlendirilebilir ve ittifakın devam ettiği esnadaki devlet davranışlarını analiz etmek için kullanılabilir. Waltz’un dış tehdit yaklaşımı hem kavramı veriselleştirmeye hem de ittifaklar için bir analiz ögesi haline getirmeye yardımcı olmaktadır.

Uluslararası İlişkiler’de birçok iletişim biçimi bulunmaktadır. Tehdit de en az bir gönderen ve alıcıyı içeren dolayısıyla en az iki tarafın bulunduğu bir iletişim biçimidir. Wendt; Waltz ve Walt’u karşılaştırırken bu özneler-arası meselesinin ele alınmasına dikkat etmektedir. Waltz politik yapıyı tanımlarken sistem düzeyinde bir tanımlama yapmakta ve kendi kendine yardım (self-help) kavramını kullanmaktadır. Waltz’a göre kendi kendine yardımın zorunlu bir gerçek olduğu küresel düzende birimler (yani devletler) dengeleme davranışına yönelmektedir (1993, 73). Buradaki dengeleme davranışının özünde *güç dengesi* (balance of power) yatmaktadır. Öte yandan Walt’a göre devletler önemli bir dış tehditle karşı karşıya kaldıklarında ya

‘dengeleme’ (balancing) ya da ‘peşine takılma’ (bandwagoning) politikalarını uygulamaktadır (1990, 17). Burada dengelenen şey güçten çok tehdit olarak görülmektedir. Bakış açılarındaki bu farklılık nedeniyle Wendt’e göre Walt özneler arası bir perspektifi de teoriye dahil etmekte ve geleceğe dair çıkarım yapmayı kolaylaştırmaktadır (1992, 396). Walt, tehdidin birimler arası bir iletişim biçimi olduğunu örtülü olarak kabul edip bunun hangi durumlarda artacağını veriselleştirmiştir.

Walt devletlerin dengeleme veya peşine takılma davranışından birini tercih etmesi için öncelikle bir tehdit algılamaları gerektiğini iddia etmiş ve bu tehdidin dört ana unsuru olduğunu öne sürmüştür. Bunlar; toplam güç, taarruz gücü, coğrafi yakınlık ve saldırgan niyet şeklinde sıralanmaktadır (Walt 1985, 9). Bu değişkenlerin her biri birbirlerini kısmen ya da daha büyük ölçüde etkileyen değişkenlerdir. Ancak hepsinin farklı bir içeriği bulunmaktadır bu nedenle Walt her birini ayrı ayrı değerlendirmeyi uygun bulmuştur. Tüm bu değişkenler ittifak kurulumu aşamasında etkili olduğu gibi; NATO tarzı uzun soluklu güvenlik örgütlerinin, kuruluşundan sonra karşılaştığı tehditlere yönelik üye ülke davranışlarını analiz ederken de kullanılabilmektedir.

Walt bir devletin tehdit sinyali göndermesi veya algılaması için bir diğerinin toplam gücünün önemli olduğunu iddia etmektedir. Diğer tüm koşullar eşit olduğunda, bir devletin sahip olduğu endüstriyel ve askeri kabiliyet, nüfus, teknolojik yetenek gibi kaynakların toplamı ne kadar büyükse, diğer devletler için oluşturabileceği tehdidin potansiyeli de o kadar büyük olmaktadır (Walt 1990, 22). Elbette güç parametreleri artırılabilir ve değiştirilebilir. Ancak yazarın bu noktada

dikkat çektiği temel unsur bir devletin kaynakları ile potansiyel tehdit oluşturabilmesidir.

Bu ‘potansiyel tehdit’ yaklaşımı, Realizm’in güç ve niyetlere bakışında önemli bir yer tutmaktadır. Hobbes, insanlığın genel ve birincil eğiliminin, daha iyi bir yaşamı garanti edebilmek için, kesintisiz bir güç arzusu olduğunu savunmaktadır (Hobbes 1651/1958, Bölüm:11). Realist yazarlar bu durumun uluslararası sistem için de benzer olduğunu düşünmektedir. Morghentau’ya göre güç arzusu belirleyici bir unsur olduğundan uluslararası siyaset özünde bir güç siyasetidir (1948, 15). Bu noktada realizme göre güç ve niyetler birbiriyle kesişmekte ve sisteme yön vermektedir. Devletlerin niyetleri net olarak bilinemediğinden ve küresel sistem anarşik olduğundan dolayı, Hobbes’un bahsettiği iyi yaşama gücü veya daha geniş bir ifadeyle güvenlik, hiçbir zaman tam olarak garanti edilememektedir (Mearsheimer 1994, 10). Dolayısıyla toplam güç ve tehdit arasında bir ilişki bulunabilmektedir. Ancak Walt bu noktada klasik realistlerden bir ölçüde ayrılarak, bir devletin elde ettiği toplam gücün bazen diğer aktörler için de iyi bir gösterge olabileceğini öne sürmektedir.

Walt’a göre büyük güce sahip devletler, düşmanları cezalandırma yeteneğine sahip olduğu gibi, aynı zamanda dostları ödüllendirme kapasitesine de sahiptir (1990, 23). Devletler düşmanlarına, dostlarına davrandıklarından farklı davranırlar (ve dolayısıyla her ikisini de farklı algırlar) çünkü düşmanlar tehdit edici iken ve dostlar değildir (Wendt 1992, 397). Dolayısıyla toplam güç her zaman aynı şeyi ifade etmez ve devletleri her durumda benzer politik davranışlara götürmez. Güç olgusu gönderen ve alıcı arasındaki ilişkiye dayalı olarak her biri için yeniden anlamlandırılır ve bu anlamlandırma süreci her yeni çağ ve/veya ikili için yeniden

gerçekleşir. Yani bir devletin toplam gücü, kendi başına hem dengeleme hem de peşine takma için bir neden sağlayabilir (Walt 1990, 23).

Tehdit dengesi yaklaşımının devlet davranışını ve tehdit seviyesini analiz ederken önem atfettiği ikinci değişken coğrafi yakınlıktır. Walt'un temel iddiası mesafe arttıkça güç yansıtma yeteneğinin azaldığı ve bundan ötürü yakındaki devletlerin uzaktakilerden daha büyük bir tehdit oluşturduğu yönündedir. Diğer değişkenler eşit olduğunda, devletlerin ittifak tercihlerini uzaktaki değil yakındaki güçlere göre yapma olasılıkları daha yüksektir (Walt 1990, 23).

Dış tehdit teorisinin öne sürdüğü üçüncü unsur saldırgan güçtür. Bu kavram bir devletin taarruz gücüne yani askeri kapasitesine işaret etmektedir. Silahlı güç bir ulusun siyasi gücünü yansıtan en önemli faktördür (Morgenthau 1948, 14). Saldırı gücü tehdit konusunda yukarıda anılan toplam güç ve coğrafi yakınlık ile ilişkilidir fakat tam olarak aynı anlama gelmemektedir. Saldırı gücü, başka bir devletin egemenliğini veya toprak bütünlüğünü makul bir maliyetle tehdit etme yeteneğidir. Toplu gücün saldırı gücüne dönüştürülebilme kolaylığı, belirli bir dönemde saldırı veya savunmanın göreceli avantajını belirleyen çeşitli faktörlerden etkilenir. Dolayısıyla saldırı gücü diğer değişkenlerle ilişkili olmakla beraber, ani ve büyük bir tehdit oluşturabilmeyi mümkün kıldığından farklı bir konumda bulunmaktadır (Walt 1990, 24-25).

Walt'un öne sürdüğü son değişken saldırgan niyetlerdir. Niyetler, gücün bir diğer devlet tarafından nasıl algılanacağını belirlemektedir. Her devlet belli oranda bir güce veya tehdit kapasitesine sahiptir ancak bu kapasite ile tehdit algısı arasında daima bir doğru orantı bulunmamaktadır. Örneğin Kanada için ABD askeri gücü Küba'nın askeri gücünden farklı bir önemi arz etmektedir (Wendt 1992, 397).

Ayrıca değinildiği üzere niyetlerin yarattığı tehdit, güçle değil öznel arası iletişimle daha yakından ilişkilidir. Yani sadece güçlü devletler değil, oldukça mütevazı yeteneklere sahip devletler bile, özellikle saldırgan olarak algılanırlarsa, diğerlerini denge kurmaya teşvik edebilmektedir (Walt 1990, 25).

Sonuç olarak, tehdit dengesi yaklaşımı yukarıda sıralanan dört değişken ile devletlerin nihai politikaları arasında bir ilişki olduğunu iddia etmektedir. Bu dört değişken tehditin seviyesini belirlemekte ve bağlama göre farklılaşan boyutlarda karar mekanizmalarını etkilemektedir. Bir güvenlik ittifakı olan NATO için tehdit kavramı ve onun potansiyel sonuçları oldukça önemlidir. Bundan ötürü yük paylaşımı analizlerinde dış tehdit yaklaşımı da sıklıkla tercih edilmektedir.

2.2.d. İttifak Bağımlılığı Yaklaşımı

Yük paylaşımı literatüründe konuya ilişkin farklı bir yorum da ittifak ile olan bağımlılık üzerinden getirilmektedir. İttifak güvenliği olarak da anılan ittifak bağımlılığı hipotezi birbirlerine asimetric olarak bağımlı olan müttefiklerin karşılaştığı baskılara odaklanmaktadır (Bennett vd. 1994, 44). Synder (1984), ittifak oyununu formülize ettiği araştırmasında devletlerin güvenlik konusunda birincil ve ikincil olmak üzere bazı ikilemlerle karşılaştığı aşamaların olduğunu ileri sürmektedir. Yazarın bahsettiği birincil aşama ittifak oluşumu sürecinde, ikincil aşama ise bu ittifakın kurulumundan sonraki dönem için geçerlidir.

Snyder'in geliştirdiği spiraller devletlerin her iki aşamada karşılaştığı durumları modellemektedir. Gücün büyük kısmını birkaç devletin bölüştüğü çok kutuplu bir küresel düzende devletler ittifak ikileminin birincil aşamasında; 'ittifaklardan uzak durmak' ya da 'müttefik aramak' seçenekleri ile karşı karşıya kalmaktadır (Snyder 1984, 462). Bir devlet ittifak oluşturma veya dahil olma kararı

noktasında; potansiyel müttefikin çıkarlarını ilerleterek sağladığı faydaları ve buna karşın kendisinin üzerine düşen maliyetleri karşılamaktadır (Morrow 1991, 905). Dolayısıyla bir devlet ittifaka katılım kararında fayda-maliyet hesabı gütmektedir. Aslına bakılırsa bu hesaplama devletlerin dış politika kararlarının tümünde bulunmaktadır.

İlk aşamaya benzer biçimde, Snyder'in ikincil aşama olarak bahsettiği ittifak kurulumundan sonraki süreçte de ittifakın devamlılığını ve ona verilecek desteğin seviyesini fayda ve maliyetlerin karşılaştırılması belirlemektedir. Ancak bu fayda ve maliyetleri hesaplamak derinlemesine bir analiz gerektirmektedir. İttifak kurulumundan sonraki aşamada ittifak bağımlılığı teorisi bir dizi çekince ve baskıya dikkat çekmektedir. Nitekim bu noktada hem ittifakın baskın gücü hem de tehdidin getirdiği değişkenler devletlerin davranışını etkilemektedir.

Teorinin bahsettiği ikincil ikilemi ifade eden ittifak oluşumundan sonraki safhada devletlerin karşılaşacağı ikilem ittifakın güvenilirliği ile ilgilidir. Bu ikincil ikilem ittifaka üye olan devlete; olası bir anlaşmazlık veya savaş durumunda müttefike tam olarak destek olmayı ifade eden '*işbirliği yapmak*' (cooperate) veya bu desteği sağlamamak yani '*ayrılma / eksiklik*' (defect) seçeneklerini sunmaktadır (Snyder 1984, 466). Bu seçenekler, özünde üye devletler için iki açıdan korku barındırmaktadır. Bunlardan ilki, bir müttefikin rakibiyle aynı tarafa geçmesi veya ona yardım edememesidir. Diğerisi ise ilgili devletin, bir müttefikin çıkarları açısından merkezi olan ama kendi çıkarları dışında kalan bir çatışmaya bulaştığı ve ittifakı korumanın gelecekteki savaşın risk ve maliyetlerinden daha ağır basacağı kaygısıyla '*tuzağa*' (entrapment) düşmesidir. İttifak bağımlılığı ikilemi, bu risklerden birini azaltmanın diğerini artırma eğiliminde olmasından

kaynaklanmaktadır: Bir müttefikin amaçlarına güçlü bağlılık, terk edilme riskini azaltır ancak tuzağa düşme riskini artırır (Bennett vd. 1994, 44).

Basitçe formülize etmek gerekirse; X ile Y devletlerinin R'ye karşı bir ittifak içinde olduğunu varsayalım. Bu durumda ittifak bağımlılığı teorisine göre X'in iki büyük korkusu olacaktır:

1. Çekince: Y'nin R ile ittifakı veya Y'nin R'ye karşı pasif kalması (terk edilme).

2. Çekince: X'in ulusal çıkarına ters düşmesine rağmen, ittifakı korumaya R ile çatışmaktan daha çok güvenmesi ve bu yönde hareket ederek tuzağa düşmesi.

Snyder'e göre bu durum bir güvenlik-özerklik takasına işaret etmektedir. Terk edilmek, bir devlet için güvenliğin azalması anlamına gelmektedir. Bunun tersi ise tuzağa düşmektir. Yukarıda da değinildiği üzere, belli baskılarla karşılaşan devlet, politik karar alma süreçlerindeki özerkliği pahasına ulusal çıkarının tersinde hareket edebilecektir. Müttefiklere olan bağlılığı gevşeterek veya rakiple yaşanan belirli krizlerde veya anlaşmazlıklarda desteği geri çekerek olası bir tuzağa düşme endişeleri azaltılabilir, ancak bu yol müttefik için ittifakın değerini düşürme ve müttefikin kaçmasına neden olma riskini taşır. Bu nedenle, endişelerden birini azaltmak için hareket etmek diğerini artırma eğilimindedir (Snyder 1997, 181-182).

İttifak güvenliği teorisi için terk edilme kavramı, normalde algılandığından daha farklı bir anlam taşımaktadır. Snyder'e (1997, 182) göre terk etme birkaç farklı biçimde görülebilmektedir. Biri ittifakın resmi olarak feshedilmesi, ittifak taahhütlerinin beyanlı iptalidir. Bu anlamda kaçan bir müttefik tarafsız kalabilir veya başka bir devletle, muhtemelen eski rakibiyle yeniden hizalanabilir. NATO için bakıldığında bu ihtimal görece uzak gözükmemektedir. NATO'dan çıkış kararı,

farklı anlamlar taşıyabilecek ve son kertede alınması oldukça güç bir karardır. Terk etmenin bir diğer biçimi ise ittifak taahhütlerini yerine getirmemektir. Bunlardan her ikisinden de daha yaygın olanı, destek beklendiğinde müttefiki rakibiyle olan bir anlaşmazlıkta diplomatik olarak desteklememektir. Bu türden bir dizi başarısızlık, ittifakı ortak için o kadar değersizleştirebilir ki, ittifak resmen sağlam kalsa da, altında yatan destek beklentileri suya düştüğü için asıl işlevini yerine getiremez hale gelir.

Synder'e (1997, 182) göre tuzak kavramı terk edilmekten biraz daha karmaşıktır ve beş değişkenin etkileşimini içermektedir. Yazar bunları; müttefikin rakibiyle çatışan çıkarları, müttefikin kendi desteğine olan güven derecesi, müttefikin ilgisizlik derecesi, ittifaka olan bağlılığının ve bağımlılığının derecesi ve kişinin müttefikin çıkarlarını ne ölçüde paylaştığı şeklinde sıralamaktadır. İlk üçü, müttefikin bir krizi uçuruma itmesi için motivasyon sağlar; son ikisi ise kişinin müttefikle birlikte uçuruma gidip gitmeyeceğini ve belki de bunun üstesinden gelip gelmeyeceğini belirler. Müttefikin tehlikede olan çıkarları, desteğine olan güveni ve riske karşı toleransı ne kadar büyükse, müttefikin rakibine meydan okuma olasılığı o kadar yüksektir. Birinin müttefike olan bağlılığı ne kadar güçlüyse, onu desteklemek zorunda kalma olasılığı o kadar yüksektir.

Hem hegemonun hem de üye devletin davranışlarını etkileyen bir diğer önemli değişken dünya sistemindeki güç dağılımı ile ilgilidir. İki kutuplu bir sistemde, müttefiklerin tuzağa düşme korkusu daha yüksek, terk edilme korkuları ise daha düşüktür (Press-Barnathan 2006, 281). Bunun nedeni müttefikin hegemon güçler için önem taşıması ve dünyadaki keskin politik ayırmadan kaynaklanmaktadır. Ancak bu yoğun ideolojik ortam müttefikin tuzağa düşerek hegemonun

politikalarına fazla önem vermesine yol açabilmektedir. Öte yandan çok kutuplu sistemlerde, müttefikler için seçenekler fazla ve ittifaklar çok daha esnektir. Bu nedenle, çok kutuplu sistemlerdeki daha küçük müttefikler tuzağa düşmekten daha fazla terk edilmekten çekinmektedirler (Press-Barnathan 2006, 281). Son olarak tek kutuplu dünya müttefikler için daha büyük bir sorun yaratmaktadır. Tek kutuplu sistemde hegemonun üzerindeki baskı çok düşüktür bu nedenle kendi politikalarını dayatma isteği artarken bölgesel ihtilaflara destek verme konusundaki yükümlülüğü azalır. Dolayısıyla tek kutuplu bir dünyada ittifak güvenlik ikilemi yoğunlaşmaktadır; çünkü müttefiklerin hem tuzağa düşme hem de terk edilme tehdidindeki artışı ciddi şekilde düşünmeleri gerekirken, bu zorluklarla başa çıkmak için daha az politika aracına sahiptirler (Press-Barnathan 2006, 282).

Sonuç olarak tuzağa düşme ve terk edilme çekinceleri devletleri bazı politikalara itmektedir. İttifak bağımlılığı yaklaşımı devletlerin yük paylaşımı konusundaki davranışlarında bu ikilemin rolüne dikkat çekmektedir. Bu politikalar arasında bir ters orantı bulunmaktadır. Yani tuzağa düşmemek için uygulanan hamleler öte yandan terk edilme riskini arttırmakta, benzer durum tam tersi için de geçerli olmaktadır. Bu noktada bağımlılık baskıları tuzağa düşme korkusundan ağır basarsa, devletler müttefiklerini destekleyecektir.

2.3. Teorik Çerçeve

Çalışmanın bu kısmında araştırmada tercih edilen teorik çerçeve açıklanacaktır. Yukarıda yük paylaşımına yönelik farklı tezleri içeren teoriler ele alınmıştır. Bunlar sırasıyla ekonomi temelli yaklaşım, hegemonik istikrar, dış tehdit ve ittifak bağımlılığı teorileridir. Bu tez, hipotezlerini oluşturmak için hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerinden faydalanacaktır. Aşağıda öncelikle literatürdeki

diğer yaklaşımlar olan ekonomi temelli teoriler ve ittifak bağımlılığı teorisinin neden tercih edilmediği açıklanacaktır. Ardından, hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerinin neden bir arada kullanıldığı açıklanacaktır. Son olarak bu iki teoriye dayanarak oluşturulan çerçevenin neden tercih edildiği, bu tercihin sağladığı avantajlara referansla, üç ana sebebe dayandırılarak belirtilecektir.

Yük paylaşımı literatürüne bakıldığında temel teorik çerçevelerin amaçları bakımından ikiye ayrıldığı görülmektedir. Literatürdeki bazı yaklaşımlar yük paylaşımının ‘nasıl’ gerçekleştiğini sorgularken kimisi bu paylaşımın ‘neden’ bu şekilde olduğunu bulmayı amaçlamaktadır (Bogers vd. 2020). Yukarıda değinilen yaklaşımlardan ekonomi temelli olan ortak eylem ve ortak ürün modeli teorileri NATO’daki yük paylaşımının nasıl biçimlendiğini sorgulamaktadır. Bazı nüanslar içerse de her iki görüşün de temel amacı NATO ülkelerinin maliyete ne seviyede ortak olduğunu ve belki bir ölçüde bunun sonuçlarını saptamaktır. Öte yandan, ekonomi temelli teorilerin ‘nasıl’ sorusuna cevap aramasının aksine bu tez, yük paylaşımındaki değişimlerin altında yatan nedenleri sorgulamaktadır. Nitekim tezin amaçları ile arasındaki bu uyumsuzlıktan ötürü ekonomi temelli teoriler bu çalışmada tercih edilemeyecektir.

Literatürdeki diğer üç teori olan hegemonik istikrar, dış tehdit ve ittifak bağımlılığı teorilerine bakıldığında ise; NATO üyelerinin maliyeti yüklenme konusundaki motivasyonlarını anlama çabasını görmek mümkündür. Ancak diğer ikisinden farklı olarak, ittifak bağımlılığı teorisi müttefiklerin kendi arasındaki bağımlılık ilişkilerine odaklanmaktadır. Kendi içinde zengin tartışmalar barındırsa da teori, analizlerini grup içi davranışlarla sınırlamaktadır. Buna ek olarak ittifak bağımlılığı perspektifi, üyelerin bireysel olarak incelenmesini gerektirmekte

dolayısıyla grubu kapsayan çıkarımlara ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Tüm bu nedenlerden ötürü ittifak bağımlılığı teorisi de bu tez çalışmasına dahil edilmeyecektir.

Bu tezde, yük paylaşımı sorununu ele alırken birleşik bir teorik model kullanılacak ve hegemonik istikrar ile dış tehdit teorilerinden yararlanılacaktır. Bu iki teorinin neden tercih edildiği aşağıda açıklanacaktır. Bu noktada aktarılacak istenen ise, iki teorinin neden bir arada kullanıldığıdır. Bunun temel sebebi her iki teorinin argümanlarının da, ele alınan vaka süresince büyük öneme sahip olduğu ön kabulüdür. Çalışmanın incelediği vaka olan Ukrayna Savaşı süresince yük paylaşımını daha doğru biçimde analiz edebilmek için, hem hegemon ABD'nin hem de tehdit kaynağı kabul edilen Rusya'nın politikalarının NATO üyelerine etkisini dahil etmek gerekmektedir.

Hegemonik istikrar ve dış tehdit teorileri bu tezin ele aldığı vaka ile güçlü biçimde eşleşmektedir. Çalışmanın incelediği vaka süregelen bir anlaşmazlığı ele almaktadır. Rusya (o dönem için SSCB) meselesi NATO'nun kuruluşundan itibaren önem arz etmiş hatta ittifakın çimentosunu oluşturmuştur. İlgili döneme bakıldığında anlaşmazlığın ve yarışın büyük oranda iki süper güç ve ideolojileri arasında gerçekleştiği görülmektedir. Bunlardan biri bugün hala dünyadaki süper güçlerden olan ABD iken, diğeri dönemin en güçlü devleti ve bugünkü Ukrayna Savaşı'nın da tarafı olan Rusya'dır. ABD ve Rusya arasındaki gerilim dönem dönem artmakta ve azalmaktadır. Bunun yanında Rus meselesi NATO'nun baş aktörü ABD için her daim önemli ve belirleyici olmuştur. Dolayısıyla Ukrayna krizini ele almak, ABD ve Rusya arasında süregelen ilişkiye referans ile mümkündür. Bakıldığında hegemonik güç ABD'nin bu süreçteki tutumunun diğer

kriz süreçlerinden daha belirleyici olması beklenmektedir. Öte yandan NATO için oldukça büyük öneme sahip Ukrayna Savaşı, direkt olarak ‘tehdit’ ile ilişkilidir. Hem bu savaşın bir tarafı olması hem de NATO ile süregelen ilişkileri nedeniyle Rusya’nın ele alınan süreçteki muhtemel etkilerini dahil etmek çalışmanın hipotezlerini güçlendirecektir. Tüm bu nedenlerden ötürü, teorik çerçeveyi oluştururken her iki yaklaşımın argümanlarından faydalanılacaktır.

Bu teorik modeli tercih edilebilir kılan nedenlerin başında daha dinamik bir tartışma ortamına imkan vermesi sıralanabilir. Maliyeti yüklenme dağılımının nasıl olduğu elbette önemli fakat genellikle statik bir durumdur. Ancak yük paylaşımı belli süreç ve dinamiklere bağlı olarak sürekli değişmektedir. Hegemonik istikrar ve dış tehdit yaklaşımları bu süreçleri bir bütün olarak ele alabilmeyi ve gerçekleşen değişimleri gözlemleyerek analize dahil edebilmeyi sağlamaktadır.

İkinci olarak, seçilen bu teoriler diğerlerinin aksine daha genelleştirebilir çıkarımlara imkan tanımaktadır. Grubu bir bütün olarak ele alan bu yaklaşımlar, hegemon politikaları ve dış tehdidin grup üyelerinin tamamı üzerindeki etkisini analiz etmektedir. Dolayısıyla bu teorik model ilerideki çalışmalara da fayda sağlayabilecek, NATO’nun ötesinde diğer kurum veya yapılara da entegre edilebilecek, daha genel ve kapsayıcı bir araştırmaya imkan tanımaktadır.

Bu noktada hegemonik istikrar teorisini kullanmayı zorlaştırabilecek olan ‘süreç’ kıstasına da değinmek gerekmektedir. Yukarıda değinildiği üzere bu tez hegemonik istikrar teorisinin iddialarını Ukrayna Savaşı bağlamında on yıllık bir süreç içerisinde değerlendirecektir. Öte yandan literatüre bakıldığında bu teorinin ekseriyetle uzun zaman dilimlerine uygulandığı görülmektedir. Örneğin; Webb ve Krasner’in (1989) ve Kwon’un (2011) çalışmalarında hegemonik istikrarı analiz

edebilmek için yüz yılı aşan veriler kullanılmıştır. Yine McKeown (1983) ve Peet (1992) de hegemonik istikrar teorisini elli yılı aşan veriler ile analiz etmişlerdir. Ancak bu, teorinin daha kısa zaman dilimlerine uygulanamayacağı anlamına gelmemektedir. Bu tez özelinde bakıldığında, araştırmanın amaçladığı şey hegemonun sağladığı istikrarı geniş bir dönem içerisinde, hegemonyanın kendisini ve araçlarını sorgulayarak değerlendirmek değildir. Bunun yerine çalışma, hegemonun sistemin üyeleri üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. NATO'ya bakıldığında ABD'nin örgüt içerisindeki hegemonik pozisyonunda bir değişim gözükmemektedir. Ancak ele alınan on yıllık dönemde hegemonun üyelere yönelik politikalarında değişimler görebilmek mümkündür. Tezin ele aldığı on yıllık süreç diğer eserlere göre kısa görünebilir ancak bu süreçte ABD'nin üç hükümet değiştirdiği düşünüldüğünde, sistemdeki devletlerin farklılaşan politikalara tepki vermesi kuvvetle muhtemeldir.

2.4. Hipotezler

Çalışmanın bu kısmı ilgili teorik çerçeveyi baz alarak oluşturulan ve araştırmanın nihai sonucunu alabilmek için analiz edilecek hipotezleri ele almaktadır. Bu tez üç hipotezi analiz edecektir ve bunlardan ilk ikisi hegemonik istikrar teorisinin öne sürdüğü argümanlar ışığında oluşturulmuştur. Buna göre *Hipotez 1* hegemonun stratejisine, *Hipotez 2* ise hegemonun boyutuna dair hesaplamalar içerecektir. Karşılaştırmalı bir analizi gerektiren bu hegemonik istikrar hipotezleri, ele alınan vakanın başlangıç tarihinden bu yana görev yapmış her bir ABD Başkanı'nın (Obama, Trump ve Biden) dönemi için ayrı ayrı değerlendirilecektir. Tezin üçüncü hipotezi için ise dış tehdit teorisinden

faaydalanılacaktır. Yine diğler iki hipoteze benzer biçimde dış tehdidin de bu üç dönemdeki tezahürü ve yük paylaşımına etkileri değlerlendirilecektir.

2.4.a. Strateji Hipotezi

Hegemonik istikrar teorisi, sistemdeki başat gücün politikalarının görece güçsüz olan devletlerin dış politika kararları üzerinde etkili olduğunu savunmaktadır. Ve yine rasyonel bir aktör olarak kabul edilen hegemon gücün bu ayrıcalığı kendi çıkarına kullanması gerekmektedir. Ancak ulusal çıkar ve sistemin devamlılığı arasındaki ilişki oldukça karmaşıktır. Bu noktada teorinin farklı kanatlarının iddiaları ayrıışmaktadır. Baskıcı hegemonya görüşü liderin elde ettiğı fayda ve sistemi değıştirebilme gücüne odaklanırken; iyiliksever hegemonya ise sistemin devamlılığının hegemonun ulusal çıkarına katkısını öncelemektedir (Snidal 1985, 589).

Baskıcı hegemonya tartışmalarında bu ilişki, hegemon fayda sağladığı sürece devam etmektedir. Baskın aktörün sistemi şekillendirme gücü bulunmaktadır ve bunu, gerekirse uluslararası sistemi değıştirmek pahasına, diğler aktörleri manipüle etmek üzere kullanabilecektir (Snidal 1985, 587). Öte yandan iyiliksever hegemonya, küresel sistemin devamlılığının önemine vurgu yapmaktadır. Bu görüşe göre, sistemin devamlılığı başat güce fayda sağlamaktadır. Bir hegemon, işbirliği için ödülleri ve bu işbirliğinde cayanlar için cezalar sağlayarak paylaşılan çıkarlar yaratmaya yardımcı olabilir (Keohane 1984). Dolayısıyla lider sistemdeki devletlere ‘cezalar’ yoluyla baskı uyguladığı gibi, küresel sistemin devamlılığından sağladığı fayda için küçük aktörlere bazı tavizler de verebilir.

Kurulduğu günden bu yana ABD tarafından domine edilen NATO da farklı devletlerden oluşan bir yapıya sahiptir. Bu dominasyon elbette ABD’nin örgüte

verdiği destek ile mümkün olmuştur. Yük paylaşımı tartışmalarında ABD'nin özellikle dikkat çektiği savunma harcamalarındaki göreceli fark bu desteği ortaya koyan bir veri olarak kabul edilebilir. Ukrayna Savaşı'nın başladığı 2014 yılından 2022 yılına kadarki savunma harcamalarına bakıldığında ABD, diğer NATO ülkelerinin toplamından iki kat fazla harcama yaptığı görülmektedir (NATO 2024a). Bu destek bir yandan ABD'nin NATO içindeki pozisyonunu güçlendirirken, diğer taraftan onun üzerine düşen yükü de arttırmaktadır. Bu konjonktürde ABD'nin önünde iki politik strateji seçeneği yer almaktadır; baskıcı politika ile diğer devletleri katkıya zorlamak veya iyiliksever politika ile sistemin devamlılığını öncelemek. Nitekim tezin ilk hipotezi, tezinin temel tartışmalarından olan bu ilişki üzerine inşa edilmiştir:

H1: İttifak üyelerinin yük paylaşımına katkısı; hegemonun büyük stratejisi ile ilişkilidir.

H1a: Hegemon baskıcı oldukça üyelerin yük paylaşımına katkısı artmaktadır.

H1b: Hegemon iyiliksever oldukça üyelerin yük paylaşımına katkısı azalmaktadır.

Strateji hipotezi, en nihayetinde NATO içerisindeki mutlak üstünlüğü devam eden ABD'nin dış politikasına odaklanmaktadır. Büyük bir gücün dış politikasını top yekün adlandırabilmek güç olduğundan, büyük stratejinin ana hatları belirlenmeye çalışılacaktır. Yani, ABD'nin üyelere yönelik politikasının; iyiliksever politikaya mı yoksa baskıcı politikaya mı daha yakın seyrettiği saptanmaya çalışılacaktır. Bu iki ana kutuba ek olarak, her iki politikayı da içeren 'kombinasyon politikası' da, hegemonun strateji seçeneklerine dahil edilecektir.

2.4.b. Boyut Hipotezi

Hegemonik istikrar teorisinin odaklandığı bir diğer önemli tartışma 'boyut' tartışmasıdır. İlgili argümanlar hegemonun boyutu ve sistemdeki daha küçük

aktörlerin dış politika kararları üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Bu bağlamda ele alındığında boyut kavramı hegemonun yeteneğine veya gücüne karşılık gelmektedir.

Otonom devletlerin bir araya gelerek oluşturduğu sistemler statik değil dinamik sistemlerdir. Bu hareketlilik, sistemdeki güç dengesinin/dağılımının değişebilme ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Nitekim bu durum sistemdeki aktörlerin konumunu da etkilemektedir. Diğer aktörlere benzer şekilde, sistemdeki en büyük devlet olan hegemonun bu başat konumu da değişmez değildir. Hegemonik güç dengesindeki bu değişim iki şekilde tezahür edebilmektedir. Bunlardan ilki hegemonun direkt olarak başka bir aktör tarafından geçilmesini içeren mutlak bir gerilemedir. Bu senaryoda hegemonya yok olacağından hegemonik istikrar teorisinden faydalanmak mümkün olmayacaktır. Öte yandan küresel sistemdeki bu güç değişimi, göreceli yakalama veya gerileme şekillerinde de gerçekleşebilmektedir. Göreceli yakalama sistemdeki diğer büyük güçlerin hegemonu rakip olacak kadar ilerlemesini, göreceli gerileme ise hegemonun güç kaybından ötürü rakiplere olan üstünlüğünün azalmasını ifade etmektedir.

Göreceli yakalama veya gerileme durumlarında, hegemonun üstünlük sırası değişmese bile farkın şiddeti azalmaktadır. Her iki konjonktürde de hegemonun muhtemel rakipleri ile arasındaki güç farkı kapanmaktadır. Hegemonyanın devamı gücün sürekli olarak büyümesine bağlıdır, çünkü rakiplerin gelecekteki konumundan emin olunamaz ve göreceli olarak güçlü olmak lidere güvenlik sağlamaktadır (Layne 2001, 65-66). Aksi halde başat gücün konumu tehlikeye girecektir. Öte yandan güç dengesindeki bu değişimlerin sistemdeki küçük aktörler için anlamı değişebilmektedir.

Küresel sistemde cereyan eden bu güce dayalı değişimler kimi zaman küçük aktörler için fırsat pencereleri oluşturmaktadır. Hegemonun görelî konumunun zayıflaması aynı zamanda rakiplerinin ona yaklaşmasını ifade etmektedir. Böylesi bir güç kayması sistemde yeni merkezlerin oluşmasına sebep olacaktır. Tamamıyla çok kutuplu bir sistem olmasa dahi, hegemonik güce yaklaşan aktörlerin oluşturduğu bu merkezler sistemde hegemonu alternatif yaratacaktır. Böylesi bir durum sistemdeki daha küçük üyelerin politika alternatiflerini ve böylece hegemonu karşı pazarlık kuvvetini arttıracaktır. Hegemonun görelî gücünün arttığı diğer durumda ise, alternatif seçenekler azalacağından, sistemin küçük üyelerinin hegemonu olan bağımlılığı ve bağılılığı artacaktır. Nitekim oluşan bu durum, üyeleri hegemon politikalarına destek vermeye zorlayacak baskıcı bir politika yaratacaktır.

H2: Hegemonun görelî boyutu arttıkça, üye ülkelerin yük paylaşımına katkısı artmaktadır.

Bu noktada hipotezlerin birbirlerine olası etkilerinin nasıl önlendiğini belirtmek gerekmektedir. Hegemonun boyutundaki değişiklikler onun stratejisine etki edebilme potansiyeline sahiptir ancak bu ihtimal zayıftır. Çünkü görelî gücün azalması, olağanüstü olaylar dışında, oldukça uzun zaman almaktadır. Nitekim ele alınan vaka sürecinde de küresel güç dağılımında radikal bir pozisyon değişimi yaşanmamıştır. Öte yandan hegemonun boyutundaki yani küresel sistemdeki pozisyonundaki değişimlerin hegemon üzerinde yaptığı etkiyi araştırmak, oldukça derin bir analizi gerektirdiğinden başka bir çalışmanın konusu olabilir. Bunun yanında hegemon boyutundaki değişimlerin üye ülke davranışlarına etkisini tez çalışmasına dahil etmemek, hegemonik istikrar teorisinin ortaya koyduğu önemli bir argümanı ihmal etmek anlamı taşıyacaktır.

Bunun dışında hipotezin geçerliliği açısından bakıldığında, söz konusu argümanlara göre boyut kavramının önsel (a priori) bir etkisi bulunmaktadır. Hegemonun devletler sistemi içerisindeki bu göreceli konumu, onun küçük aktörler ile ilişkisini otomatik olarak etkilemektedir. Hegemonun göreceli konumundaki değişimler, stratejik hamlelerinden bağımsız olarak, daha küçük devletlerin direkt olarak sistemi kavrayışı ve sistemle kurduğu ilişkiyi etkilemektedir. Yani hegemon dış politikada tamamen pasif kalsa dahi, göreceli boyutundaki değişimin NATO üyesi ülkelerin yük paylaşımına etki etmesi beklenmektedir.

2.4.c. Dış Tehdit Hipotezi

Bu tez çalışmasının üçüncü hipotezini dış tehdit hipotezi oluşturmaktadır. Dış tehdit yaklaşımı; toplam güç, saldırgan güç, coğrafi yakınlık ve saldırgan niyetlerin aktör davranışlarına etki edeceğini öne sürmektedir. Ancak bu tez çalışmasının kullandığı birleşik model, tüm bu dört değişkenin eklenmesini olanaksızlaştırmaktadır. Bunun birinci nedeni toplam güç ve saldırgan gücün, dış tehdit ve hegemonik istikrar teorilerinde farklı anlamlara gelmesidir. Dış tehdit yaklaşımına göre bu iki değişkendeki artışın, NATO üyelerinin yük paylaşımına katkısını da arttırması beklenmektedir. Öte yandan hegemonik istikrar teorisi ise hegemonun rakiplerinin kapasitesindeki artışın hegemonun gücünü ve böylelikle üyelerin yük paylaşımı katkısını azaltacağını öne sürmektedir. Dolayısıyla toplam güç ve saldırgan gücü birleşik bir teorik modele dahil etmek mümkün değildir.

Dış tehdit yaklaşımının tüm değişkenlerini çalışmaya dahil edememenin ikinci nedeni bağımlı değişkenin ölçümü konusundaki zorluktur. Bu çalışmada, bağımlı değişken olan savunma harcamaları hesaplanırken, NATO bir bütün olarak ele alınmaktadır. Öte yandan dış tehdit teorisinin bir diğer değişkeni olan coğrafi

yakınlık, üyelerin bireysel olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Bu nedenle teorik modele coğrafi yakınlık da dahil edilememektedir. Dış tehdit teorisinin dördüncü değişkeni olan saldırgan niyetler ise çalışmanın metodolojisiyle uygun gözükmemektedir. Ayrıca vakanın bir savaş olduğu düşünüldüğünde, saldırgan niyetlerin NATO üyelerinin savunma harcamalarında belirleyici bir rol oynaması kuvvetle muhtemeldir.

H3: Dış tehdit arttıkça üyelerin yük paylaşımına katkısı artmaktadır.

Dış tehdit yaklaşımına göre, tehdit ve yük paylaşımına katkı arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. Tehdit unsurlarının artış göstermesi, üyelerin savunma harcamalarını arttırmalarına sebep olacaktır. Dolayısıyla Rusya'nın saldırgan niyetlerindeki artışın, üyelerin savunma harcamalarını da arttırması öngörülmektedir.

2.5. Metodoloji

Tezin bu kısmında araştırmadaki tüm analiz ve ölçümlerde kullanılacak yöntemler açıklanacaktır. Bunun için öncelikle tezin araştırma yöntemi ele alınacaktır. Çalışma araştırmayı sürdürebilmek için, vaka çalışması ve süreç takibi yöntemlerinden faydalanacaktır. Metodoloji başlıklı bu kısımda, seçilen yöntemlerin ne anlama geldiği ve sağlayacağı avantajlara değinilecektir. Ardından bağımlı ve bağımsız değişkenlerin nasıl ölçüleceği anlatılacaktır.

2.5.a. Vaka Çalışması ve Süreç Takibi Yöntemleri

Bu kısımda tezin araştırma yöntemleri olan vaka çalışması ve süreç takibi metotları açıklanacaktır. Vaka çalışması, adından da anlaşılacağı üzere belirli bir olay veya süreci ele alan bir yöntemdir. Bu yöntemin sağladığı en büyük avantaj, bir

vakaya derinlemesine odaklanmayı sağladığından, daha ayrıntılı ve kapsayıcı bir araştırmaya imkan tanınmasıdır. Bu tez çalışmasında da yük paylaşımı davranışını analiz edebilmek için zamansal bir sınırlama getirmek araştırmayı daha tutarlı hale getirecektir. Teori değerlendiren vaka çalışmaları, mevcut teorilerin seçilen vakaların süreçlerini ve sonuçlarını açıklayıp açıklamadığını araştırmak için kullanılmaktadır (Venesson 2008, 228). Bu nedenlerden ötürü, hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerini analiz edebilmek adına vaka çalışması yönteminden faydalanılacaktır.

Bu tez, NATO için oldukça önemli olan Rusya ve Ukrayna savaşı vakasını ele alacaktır. Yük paylaşımı davranışına etkisini ölçebilmek adına uygun bulunan bu vakanın tez çalışmasında seçilmesinin birkaç sebebi bulunmaktadır. Birincisi bu savaş NATO bölgesinin oldukça yakınında cereyan etmektedir. İkincisi, ele alınan bu vakanın bir tarafında NATO için her açıdan önemli bir aktör olan Rusya bulunmaktadır. Üçüncüsü, NATO'nun tehdit algısı tarih boyunca genişlemiş olsa da, ele aldığımız vaka devlet tehdidini içerdiğinden örgüt için önem arz etmektedir. Savaşın içeriği, Rusya ile ilişkiler ve NATO'nun tehdit algısı tezin üçüncü kısmında detaylı biçimde anlatılacaktır. Bu noktada vaka seçiminin sıralanan saiklerle yapıldığını belirtmek yeterli olacaktır.

Çalışmanın ele aldığı vaka oldukça uzun bir süreci içerdiğinden, bu tez çalışmasında süreç takibi yönteminden de ayrıca faydalanılacaktır. Aşağıda bu yöntemin genel kapsamı değerlendirilecektir. Bu vesileyle ilgili metodun çalışmaya potansiyel katkısı ve tercih edilme nedenleri gösterilmiş olacaktır.

Süreç takibi psikolojide kullanıldığı şekliyle, insanların karar alma süreçlerinde kullandıkları sezgisel yöntemleri daha iyi anlamak için bilişsel zihinsel

süreçlerdeki ara adımları incelemeye yönelik teknikleri ifade etmektedir (Bennet ve Checkel 2015, 5). Diğer bilim dallarındaki kullanımı analiz leveli ve bazı diğer değişkenler açısından farklılık gösterse de ara adımlara olan ilgi süreç takibinin daima temelini oluşturmuştur. Süreç izlemenin genel yöntemi, varsayımsal nedenleri gözlemlenen etkilere bağlayan nedensel mekanizmalar veya süreçler, olaylar, eylemler, beklentiler ve diğer ara değişkenler hakkında veri üretmek ve analiz etmektir (Bennet ve George, 1997, 5). Dolayısıyla süreç takibi, kurgulanan nedensellik mekanizmasında sürecin sonucunu ara değişkenleri de hesaba katarak analiz etmeye yaramaktadır.

Süreç takibi yöntemi sosyal bilimlerde de gittikçe daha fazla kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. Süreç takibi, belirli bir vakadaki belirli bir sonucun nedenleri hakkındaki hipotezleri değerlendirmek için bir yöntem olarak kullanılabilir (Collier 2011, 824; Mahoney 2012, 571). Bunun yanında süreç takibi teorisinin ve hipotezlerin geliştirilmesi için de kullanılabilir. Vaka çalışmalarında sıkça tercih edilen bu yöntem, değişkenler arasındaki ilişkiye derinlemesine bakma fırsatı sağlamaktadır. Araştırmacı ilgili yöntemi kullanırken bazı gereklilikleri göz önünde bulundurmalıdır. İlk sırada dikkatli bir tanımlama yer almaktadır. Dikkatli tanımlama, süreç izlemenin temelidir. Vakadaki nedenselliği analiz etmek isteyen araştırmacı tüm değişkenleri ve ele aldığı vakanın detaylarını bilmek durumundadır. Süreç izleme, doğası gereği değişim ve nedensellik yörüngelerini analiz eder, ancak bu yörüngedeki her adımda gözlemlenen olgular yeterince tanımlanmazsa analiz başarısız olacaktır (Collier 2011, 823). Süreç takibi yöntemi için diğer önemli unsur ise belirli bir sırayı takip edebilmektir. Süreç takibi,

bağımsız, bağımlı ve müdahil değişkenlerin sıralarına yakından dikkat etmektedir (Collier 2011, 823).

Kısacası süreç takibi, vakayı geçmiş ve sonucuyla bir bütün olarak alan ve değişkenleri ara dönemlerde de test eden; gerekli gördüğü durumda ilave değişkenlerle nedenselliği güçlendiren ve son olarak vakayı hem geriye dönük kesitlerde parça parça hem de sonucu içeren bütünsel bir bakış açısıyla ele alan, nitel yönü ağır basan bir yöntemdir. Dolayısıyla bu yöntem özellikle bir süreci içeren vakalarda niteliksel açıklamalar yapmaya elverişlidir.

Sonuç olarak, gerek vaka çalışması gerekse süreç takibi yöntemi, hegemonik istikrar teorisini analiz etmek için oldukça uygun bir ortam sağlamaktadır. Vaka çalışması metodu sayesinde NATO'yu yakından ilgilendiren bir vakanın derinlemesine incelenmesi mümkün olacaktır. Öte yandan süreç takibi yöntemi, yaklaşık on yıllık (2014-günümüz) bu çatışma sürecindeki hegemon politikalarının ve saldırgan niyetlerin geriye dönük ve gerektiğinde politik gelişmelerle bağlı biçimde ele alınabilmesine imkan sağlayacaktır.

2.5.b. Bağımlı Değişken ve Ölçümü

Bu tezin bağımlı değişkeni yük paylaşımına yapılan katkıya işaret etmektedir. Diğer uluslararası örgütler gibi NATO'ya üye olmanın da potansiyel maliyetleri bulunmaktadır. Devletler bu maliyetlere farklı şekilde katlanabilmekte ve yük paylaşımına destek olabilmektedir. Ancak NATO, diğer uluslararası örgütlerden farklı bir yapılanmadır. Örgütün yapısı, tehdit algısı ve amaçları yıllar boyunca değişmiş ve genişlemiştir. Dolayısıyla NATO özelinde yükün ve buradan hareketle yük paylaşımının farklı yorumlanması mümkündür.

Örneğin Kupchan’a göre NATO bağlamında işbirlikçi davranış üç boyutta ölçülebilecektir. Birincisi, müttefikler ortak operasyonlara katılabilir veya birbirlerine açık askeri yardım teklif edebilirler. Bu üyelerin birbiriyle koordine olması anlamını taşımaktadır. İkincisi, işbirliği politika konularında uzlaşma şeklini alabilmekte ve bu daha sonra resmi açıklamalara ve belgelere yansımaktadır. Üçüncüsü, işbirlikçi davranış, kolektif savunma kapasitesine yapılan ekonomik katkılarla ölçülebilmektedir. Müttefikler savunma yükünün paylaşılması konusunda karşılıklı olarak kabul edilebilir ve makul bir anlaşmaya vardıklarında işbirliği yapma eğiliminde olacaklardır (Kupchan 1988, 323).

Öte yandan NATO’nun tarih içinde geçirdiği dönüşümler onun ihtiyaçlarını da güncellemiştir. Bu da NATO üyeliğinden doğan yükün bir kavram olarak gittikçe muğlaklaşmasına neden olmuştur. Kouvila ve Ossa’nın (2022, 1) öz olarak yaptığı tanımdaki gibi yük paylaşımı maliyetlerin ve sorumlulukların dağıtımını ifade eder hale gelmiştir. Bu sorumluluklar politik arenalardaki desteklerden, rejim istikrarına kadar birçok durumu içerebilmektedir.

Literatürde tercih edildiği görülen bu yaklaşımlar içlerinde zengin bir tartışma barındırmakla birlikte, oluşturdukları bu geniş evren yük paylaşımını veriselleştirmeyi ve analiz etmeyi güçleştirmektedir. Bunun önüne geçebilmek adına bu tez çalışması yük paylaşımını geleneksel metot ile ölçmeyi hedeflemektedir. Bu yöntem yukarıda da değinilen *ortak eylem* yaklaşımının literatüre kazandırdığı bir yöntemdir. Söz konusu yaklaşım ekonomik güç ve yük ilişkisine odaklanmaktadır. Böylece yük paylaşımı, müttefiklerin savunma kapasitelerine yaptıkları katkılar ve GSYH oranları arasındaki ilişki üzerinden ölçülebilmektedir. Böylesi bir ölçüm,

içerdiği net veriler ve çizdiği sınırlarla sonuçların daha belirgin olmasına fayda sağlamaktadır.

Bu temeller üzerinde, yük paylaşımını ölçebilmek için NATO resmi belgelerinden faydalanılacaktır. Müttefiklerin savunma harcamaları ve ekonomik güçlerini içeren bu belgeler için örgüt, devlet kurumları ve diğer organizasyonlardan faydalanmaktadır. Geçmiş harcamalar ve gelecekteki tahmini harcamalar her bir müttefikin Savunma Bakanlığı'nca iletilirken, NATO askeri ve ekonomik verileri hesaplamak için ayrıca Avrupa Komisyonu Ekonomik Ve Mali İşler Direktörlüğü (Directorate-General for Economic and Financial Affairs of the European Commission) ve Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü (OECD) verilerinden faydalanmaktadır (NATO 2024a, 1). Dolayısıyla tezin buradan elde ettiği verilerin güvenilirliğinden ötürü, tutarlı ve doğru hesaplamalar yapmak mümkün olacaktır.

Bağımlı değişkenin verilerini toplamak için karşılaştırmalı istatistiksel analiz metodundan faydalanılacaktır. Böylelikle üyelerin yük paylaşımı davranışının süreç içerisinde geçirdiği dönüşüm tespit edilmeye çalışılacaktır. Bunun için NATO belgelerinden; ABD dışındaki üyelerin yıllık toplam savunma harcamaları, bu harcamaların üyelerin GSYH'leri içindeki yüzdesi ve gerçek harcamaların yıllık yüzdesel değişimi verileri ele alınacaktır. Yıllık toplam harcamalar gerçek büyüme oranını verirken, harcamaların GSYH içindeki payı ve yüzdesel değişimi dönemlerin karşılaştırmalı analizini yapabilmeye olanak sağlayacaktır.

2.5.c. Bağımsız Değişkenlerin Ölçümü

2.5.c.i. Strateji Değişkeni

Bu çalışmanın ilk bağımsız değişkenini, hegemonun büyük politikasını/yaklaşımını ifade eden strateji kavramı oluşturmaktadır. Bu strateji ABD Başkanı'nın, dolayısıyla hegemonun NATO'daki görece küçük devletler üzerinde etki yaratması beklenen şeylerin bütününe tekabül etmektedir. Aşağıda bu stratejiyi ölçebilmek için kullanılacak veri kaynakları ve veri toplama yöntemi açıklanacaktır.

ABD, Başkanlık Sistemi ile yönetilmektedir. Bu siyasal sistemde gücünü büyük oranda halktan alan devlet başkanlarının dış politika konusunda güçlü bir konumu bulunmaktadır. Elbette bu politikalar bir başkandan diğerine top yekün değişmemektedir. Ancak tezin arkaplanı kısmında anlatılacağı üzere gelenekselleşen politika söylemlerinin yanında, köklü vizyon farklılıkları da sıklıkla görülmektedir. Bu farkların en iyi ve toplu biçimde anlaşılabilceği yerlerden belki de en önemlisi 'Ulusal Güvenlik Strateji Belgeleri'dir.

Ulusal Güvenlik Strateji (UGS) belgeleri, 1986 tarihli Goldwater-Nichols Savunma Bakanlığı Yeniden Düzenleme Yasası tarafından zorunlu kılınan ve 1987'den beri her yıl kongreye iletilmesi beklenen; ülkenin güvenlik hedeflerine nasıl ulaşacağını, tehditleri caydırma yöntemlerini, ABD'nin uluslararası çıkarları, taahhütleri, hedefleri ve politikaları hakkında bir tartışmayı içeren raporlardır (Historical Office). 1987'den 2000'lere kadar genellikle bir veya iki yıl arayla teslim edilen bu raporlar, George H. Bush'un ikinci döneminde kaleme alınan 2006 raporu sonrası yaklaşık olarak dört yılda bir yayınlanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla ilgili raporlar önceden yıllık problem ve çözümleri içerirken, 2006 sonrasında adeta

başkanların tüm dönemini kapsayacak bir şekilde bürünmüştür. Buna istinaden ilgili belgeler bu tez çalışmasında ABD büyük stratejisinin ana hatlarını çizebilmek ve değişimleri görebilmek için kullanılacaktır.

Ulusal Güvenlik Strateji belgelerini inceleyebilmek için içerik analizi yönteminden faydalanılacaktır. İlgili belgelerde Başkanın; tehdit unsurlarına, ABD'nin küresel pozisyonuna ve müttefiklere yaklaşımı belirlenmeye çalışılacaktır. Bu noktada, farklı dönemlerde ele alınsa dahi her belgenin belli bir sürekliliği içermesi mutlaklıdır. Ancak bu araştırma dönemler arasındaki farkı tespit edebilmek için küçük fakat önemli detaylara da ağırlık verecektir.

Başkanların tehdit unsurlarına bakışı; tehdidin genişlemesi ve derinleşmesi üzerinden ele alınacaktır. Tehdit algısındaki değişimler güvenlik algısında da değişimlere yol açacak ve tehdidin genişlemesi ve derinleşmesi savunma harcamalarının da artmasına neden olacaktır. Tehdit unsurlarını devlet tehdidi ötesinde genişleten veya direkt devleti hedef alarak derinleştiren raporların, üyelerin de tehdit algısına direkt etki edeceğinden baskıcı politikaya örnek teşkil etmesi beklenmektedir. Bu tehditlere ABD'nin ulusal olarak algıladığı tehditler dahil edilmeyecektir. İkinci olarak ABD'nin küresel sistemdeki rolüne bakış için iki seçenek değerlendirilecektir. Bunlardan ilki aktif dış politika anlayışıdır; uluslararası düzene, kurumlara ve aktörlere desteği içeren bu yaklaşımın benimsenmesi, iyiliksever politika örneği olarak değerlendirilecektir. Öte yandan izolasyonist politikayı benimseyen dönemlerin, iç meselelere yoğunluk artarken dışardaki teşvikler azalacağı için, üyelerin yük paylaşımında baskı hissetmesine sebep olması beklenmektedir. Bu politikaların detayları tezin üçüncü kısmında belirtilecektir. Son olarak ilgili raporlarda başkanların müttefiklere bakışı özellikle

yük paylaşımı açısından ele alınacak, bu konudaki baskı ve destekler değerlendirilecektir.

NATO özelinde Başkanın stratejileri ve baskı oranlarını belirleyebilmek için bir diğer önemli alan kurumsal baskıdır. NATO otonom devletlerin, bu güçlerini herhangi bir otoriteye teslim etmeden oluşturdukları bir organizasyondur. Kararlar oy birliği ile alınmakta ve her üyenin bir oy hakkı bulunmaktadır. Ancak bunun yanında, örgütün itici gücü ABD'nin bu kararlardaki muhtemel etkisi yadsınamayacak kadar mühimdir. ABD için fikir babası ve finansörü olduğu NATO, bir yönüyle de onun politika yayma araçlarından birini oluşturmaktadır. Dolayısıyla ABD'nin NATO aracılığıyla üyelere bir baskı kurabilmesi veya bunu azaltabilmesi gayet makuldür.

Kurumsal baskı olarak adlandırılabilen bu durumu ölçebilmek için en doğru kaynaklar müttefiklerin ortak olarak imzaladıkları NATO zirve belgeleridir. Bu belgelerde yer alan verileri toplamak için yine içerik analizi yönteminden faydalanılacaktır. İlgili belgeler birçok konuyu bir arada ele alan metinlerdir. Ancak bu tezin odaklandığı nokta yük paylaşımı konusudur. Dolayısıyla ilgili metinlerde varsa yük paylaşımına dair düzenlemeler, hatırlatmalar veya teşvikler belirlenmeye çalışılacaktır.

2.5.c.ii. Boyut Değişkeni

Bu çalışmanın ikinci bağımsız değişkenini hegemonun yeteneklerini ifade eden boyut kavramı oluşturmaktadır. Hegemonun sistemdeki göreceli büyüklüğü ve konumundaki değişikliklerin otomatik olarak yük paylaşımını etkilemesi beklenmektedir. Literatürde bu yetenekleri ölçmek adına farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bunlar konudan konuya değişebilen yaklaşımlardır. Ancak

neredeyse her tanıtmda ekonomik ve askeri gücün yer aldığı görülmektedir. Yine bu tez çalışmasında da, ele alınan konuya uygun olarak, hegemon yetenekleri bu iki parametre üzerinden ölçülecektir.

Bu tez özelinde boyut kavramı hegemonun ekonomik ve askeri gücünü ifade etmektedir. İlgili verileri elde edebilmek adına IMF ve SIPRI veri tabanlarından faydalanılacaktır. Veri toplamak için karşılaştırmalı istatistiksel analiz yöntemi kullanılacak ve böylece hegemonun göreli gücündeki değişimler ortaya konacaktır.

BÖLÜM III

AMERİKAN DIŞ POLİTİKASI, NATO VE UKRAYNA

3.1. Amerikan Dış Politikası ve NATO

Moğollardan İspanyollara, Osmanlı'dan Birleşik Krallık'a kadar çeşitli coğrafyalardan farklı özelliklere sahip milletler ve devletler tarihin bazı dönemlerinde muadillerine büyük üstünlükler kurup çağlarının süper güçleri olmuşlardır. Elbette bu süreçler her devlet için farklı gelişmiştir. Nitekim ABD'nin küresel devletler sistemi içindeki yükselişi de kendine özgü olmuştur. 19. Yüzyılda bölgesel bir hegemonya iddiası etrafında şekillenen ABD dış politikası, 20. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bir süper gücün izlerini taşımaktadır. Elbette tüm bu süreç ABD dış politika anlayışının tarihten gelen mirası nezdinde gerçekleşmiştir. Tüm bunlar birçok başka gelişimle birlikte NATO'nun ortaya çıkmasına da sebep olmuştur. Dolayısıyla örgütün amacını, dünyaya bakışını ve tehdit perspektifini anlayabilmek için tüm bu sürece hakim olmak gerekmektedir. Bu amaçla ABD'nin dünya sistemindeki yükselişi ve dış politika anlayışındaki temel tartışmalar ele alınacaktır.

ABD dış politikasının teorik tartışmaları genellikle bazı karşıtlıklar ve belirgin kavramlar üzerinden yürütülmüştür. Bunlardan belki de en belirginini izolasyon ve aktif dış politika tartışmalarıdır. İzolasyon, kelimenin de çağrıştırdığı üzere, kendi kabuğuna çekilmeyi ve dış dünya ile daha az ilişki kurmayı ifade etmektedir. Birçok araştırmacıya göre Amerikan Devrimi'nden 20. Yüzyıl başlarına kadarki dönem ABD dış politikasını izolasyon ile ifade etmek mümkündür. Dünya savaşlarından

önce ABD'nin hem iç kaynakları dolayısıyla kendine yetebilmesi hem de olası bir tehdidin yokluğundan ötürü kendi yarımküresinde güvende olması bu politikanın uygulanabilmesini mümkün kılmıştır (Hook ve Spanier 2013/2018, 9). ABD bu dönemde, günümüze kıyasla daha pasif, uluslararası olaylara daha az müdahil olan bir dış politika anlayışı benimsemiştir. Öte yandan, Jentleson'a (2013, 83) göre ABD, hiçbir zaman birçok kişinin öne sürdüğü gibi tamamiyle izolasyonist olmamıştır. Bunun yerine ABD, önceliği kendi etrafındaki devletlerin sorunlarına vermiştir ve kalan enerjisini çoğunlukla Avrupa'ya değil Asya'ya odaklamıştır (Jentleson 2013, 101-104). Dolayısıyla ABD dünya savaşlarından önce büyük güç halini alırken, dünyadaki önemli sorunlara görece az müdahil olmuş, diğer bir tabirle olabildiğince izole ama seçici bir angajmanı da içeren bir dış politika benimsemiştir.

Elbette bu izolasyon politikası, dünya savaşlarının yaşanması ve ABD'nin küresel sistemde yeni bir konuma gelmesi ile birlikte sürdürülemez hale gelmiştir. Bu durum bir dizi politik tavrı, NATO'yu da içeren kurum inşasını ve daha genel bir ifade ile dünya siyasetindeki değişimi beraberinde getirmiştir. Ancak buraya geçmeden önce Amerikan toplumunun ve dış politikasının altında yatan anlayışı kavrayabilmek için Amerikan istisnacılığı ve ilkelerin tuttuğu yere değinmek elzemdir. Amerikalılar, özgürlük ve sosyal adalet için örnek devletin kendileri olduğunu ve bunları yaymanın, insanlığı iyiliğe yönlendirmenin kendi kaderleri olduğuna inanmaktadır (Hook ve Spanier 2013/2018, 11). Bu ilkelere olan inanç ve örnek olma isteği Amerikan toplumunun karakteristiğini oluşturmaktadır. Birçok Amerikalıya göre ülkeleri ahlaki açıdan istisnai bir ülkedir (Nye 2019, 1-2). Bu perspektifin politik yansıması her zaman aynı şekilde tezahür etmemiştir. ABD bazı

durumlarda, insan haklarını Amerikan değerleriyle eř anlamlıymış gibi desteklemiş, bazı durumlarda ise Amerikan değerlerinin uluslararası standartlara üstünlüğünü vurgulamıştır (Ignatieff 2005, 1). Bu değerlerin ABD tarafından ne derece benimsendiği, dış politikaya etkisinin ne ölçüde olduğu tartıřmalđ olsa da ahlaki önderlik ve istisnacılık ABD dış politikasında mutlaka yer alan kavramlar olmuşlardır. Bu ilkelerin önemine inanan topluma göre ABD, diğer devletlere yön göstermeli, bireysel özgürlükleri dünyanın her yerinde savunmalıdır. Dolayısıyla Amerikan halkının bu anlayışı devletin daha aktif bir dış politika benimseyebilmesindeki güçlü dayanaklardan biridir.

Peki bu ahlaki ilkeler nasıl muhafaza edilip yayılabilir? Bu soruya birçok farklı cevap verilebilse de, ABD dış politikası açısından bakıldığında bu tarz bir anlayış izolasyon politikasından kopmayı gerektirmektedir. Değinildiği üzere 1900'lerin başına kadar ABD uluslararası arenada seçici bir katılım politikası benimsemiş ve genellikle dünya problemlerinden uzak kalmıştır. Ancak Almanya ve Japonya gibi gittikçe güçlenen tehditlerin ortaya çıkması, Birleşik Krallık ve Fransa'nın eski gücünü yitirmesi ve ABD'nin biriken kaynakları ile artan muktadirliği dünya sorunlarından uzak kalmasını engellemiştir. Her iki dünya savaşı Amerika'nın gücünü daha da perçinlemiştir. Birinci Dünya Savaşı Amerika Birleşik Devletleri'ni dünyanın en büyük mali gücü yapmış, İkinci Dünya Savaşı'nda da bu görelđ üstünlük durumu daha güçlü şekilde sürmüştür (Mead 2002, 9). ABD dış politikası da daha küresel meseleler açısından daha aktif hale gelmeye başlamıştır.

Bu noktada ABD başkanı Wilson'ın dünya görüşüne değinmek yerinde olacaktır. Amerika'nın biriken gücü ve istisnacılığı, izolasyon politikasının yavaş yavaş terk edilmesine zemin hazırlamıştır. Bu konuda önemli bir dönüm noktası,

Wilson'ın gelenekten ayrılıp iki milyon Amerikalıyı Avrupa'da savaşmaya gönderdiği 1917 yılı olmuştur (Nye 2019, 4-5). Amerika'nın gittikçe daha çok önemsemiği Avrupa'daki güç dengesine artık müdahil bir aktör olarak girmesi yeni bir çağın da göstergesi olmuştur. Ayrıca bilindiği üzere Wilson demokrasi ve barışı yayma isteğine binaen, ülkelerin biraraya gelebildiği bir uluslar liginin çok güçlü bir savunucusudur. Ancak Amerikan Senatosu bu teklifi reddetmiş ve açılım politikalarını sekteye uğratmıştır. Nitekim savaşa katılım kararları eleştirilmeye başlanmış ve 1930'larda Amerika tekrar izolasyonist politikaya dönmüştür (Nye 2019, 7). Ancak bu durum uzun sürmemiş, İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan güç boşluğu, Wilson'ın düşünceleriyle benzer amaçları paylaşan F.D. Roosevelt ve Truman'ın daha katılımcı politikalarıyla doldurulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı henüz sürerken ABD küresel sistemin öncülüğünü ele almış, bu durum 1940'ların sonunda da devam etmiş ve istatistiksel olarak ülkenin gücünü kanıtlamıştır. 1950 yılına ait istatistiklere göre gayrisafi milli hasıla bazında ABD, Batı Avrupa'nın toplamından daha yükseklerde yer almakta ve dünya toplam hasılasının yaklaşık %27'sini tek başına oluşturmaktadır (Angus 2003, 261). Bu bariz liderlik yeni bir vizyon gerektirmiş ve ABD bu stratejik hamleleri büyük ölçüde kurumlarla yapmıştır.

şeffaf, kurallara dayalı ve karşılıklı kazanç için ticaret ve işbirliğinin yapıldığı liberal sistemi (Ikenberry 2009, 72) kurmak ve korumak söz konusu yıllarda ABD'nin temel dış politika amacı haline almış ve uluslararası kurumlar bunun en somut göstergesi olmuştur. Literatürde liberal kurumsalcılık olarak anılan bu ideolojiyi benimseyenler ABD'nin; dünya liderliği rolünü üstlenmesi ve çok taraflı işbirliği ve etkili uluslararası örgütler yoluyla aktif olarak barışçıl bir liberal düzen

inşa etmesinin gerekliliğini vurgulamıştır (Schmidt 2012, 11). Nihayetinde 1944 ile 1951 arasında, Amerikan liderleri dünyanın gördüğü en yoğun kurum inşasına girişmiş ve Birleşmiş Milletler, Bretton Woods, GATT, NATO ve ABD-Japonya ittifakının kurulmasına yardımcı olmuşlardır (Ikenberry 2011, 159). Dünyanın bu yeni düzeninde kurumlar daha da güçlenmiş ve neredeyse hepsi günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Bu dönemde kurulan NATO da varlığını sürdürmüş ve önemini günden güne arttırmıştır.

3.2. NATO'nun Kuruluşu ve Dönüşümleri

Diğer anlaşmazlıklarda olduğu gibi Ukrayna Savaşında da NATO'nun temel pozisyonunu belirlemek ve yük paylaşımına dair daha yerinde saptamalar yapabilmek için örgütün geçirdiği dönüşümlere bakmak önem arz etmektedir. Bu nedenle öncelikle paktın kuruluşu ve genel amacı ele alınacaktır. Ardından günümüze kadarki süreçte geçirdiği belirgin dönüşümler incelenecektir.

Dünya iki ideolojik kampa net biçimde bölündüğünde ABD'nin izole bir dış politikayı daha fazla sürdüremeyeceği anlaşılmıştır. Avrupa'da güçsüz devletlerin (weak/failed states) ve güç dengesizliğinin küresel sisteme yarattığı tehdit defalarca kendisini göstermiş, ABD bu durumların önüne geçmek için tedbirler almıştır. Bu tedbirler bölgenin kalkınmasını önceleyen Marshall yardımları ile öncelikle ekonomik olarak hayata geçmiştir. Öte yandan Ismay'e (1954, 7) göre 'o dönemde Batı demokrasilerine yönelik tehdit sadece ekonomik değildi; askeri anlamda güçlü bir Sovyet tehdidi bulunmaktaydı ve Avrupa'da dengeyi sağlamanın yolu savunma adına da birleşmekten geçmekteydi'. Nitekim Avrupa'da söz konusu birleşme hamleleri yapılmaya başlanmıştı ve bu durum ABD'nin dışarıya itilebilmesi riskini taşımaktaydı. 1947 yılında görünüşte Almanlara özünde ise Sovyetlere karşı

İngiltere ve Fransa arasında imzalanan Dunkirk, aynı zamanda ABD'ye yönelik güvensizliği de göstermekteydi (Stone 2010, 55). Bir yıl sonra 1948'de ise İngiltere, Fransa, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg, Batı Avrupa Birliği olarak ilan edilen Brüksel Paktı'nı imzalamış ve ABD'nin desteğini çekmeyi amaçlamışlardır (Hook ve Spanier 2013/2018, 57). Nihayetinde diğer kurucu devletlerin de eklenmesi ile Kuzey Atlantik İttifakı Antlaşması 1949 yılı Nisan ayında imzalanmıştır.

Peki, NATO neden kurulmuştur? NATO'nun resmi sayfasındaki bir yazıda, örgütün Sovyet tehdidine karşı kurulduğu iddiasının doğru ama yetersiz olduğu ve üç ana amaca hizmet ettiği yazmaktadır. Bunlar; Sovyet yayılmacılığını caydırmak, kıtada güçlü bir Kuzey Amerika varlığı aracılığıyla Avrupa'da milliyetçi militarizmin yeniden canlanmasını engellemek ve Avrupa'nın siyasi bütünleşmesini teşvik etmektir (NATO 2022a). Ya da NATO'nun ilk Genel Sekreteri Ismay'in daha net ifadesiyle NATO; 'Sovyetler Birliğini (Avrupa'dan) dışarıda, Amerikalıları içeride ve Almanları (tehdit düzeyinden) aşağıda tutmak için yaratılmıştır (Origins: NATO Leaders).' Dolayısıyla Sovyetleri caydırmak, Avrupa'yı aşırılıkçılardan uzak ve güç açısından dengede tutmak ve tüm bunları Amerikan güvenlik şemsiyesi ile yapmak NATO'nun kuruluş dönemindeki temel kaygıları olmuştur.

NATO taşıdığı amaçlara ve kaygılara yönelik alınacak pozisyonu, yani savunma ve saldırı durumlarını madde 5'te düzenlemiştir. Örgütün operasyonel yönünü ve belki de temel amacını gösteren 5. Madde, hangi durumlarda askeri önlemlerin alınacağını şu şekilde beyan etmektedir (NATO 1949):

'Taraflar, Avrupa veya Kuzey Amerika'da bir veya daha fazlasına yönelik silahlı bir saldırının hepsine yönelik bir saldırı olarak değerlendirileceği konusunda anlaşmışlardır ve dolayısıyla, böyle bir silahlı saldırı meydana gelirse, her birinin,

Birleşmiş Milletler Şartı'nın 51. maddesinde tanınan bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğini yeniden sağlamak ve sürdürmek için silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli gördüğü eylemleri tek tek ve diğer Taraflarla birlikte derhal gerçekleştirerek saldırıya uğrayan Tarafa veya Taraflara yardım edeceklerini kabul etmişlerdir.'

Görüldüğü üzere 5. Madde, üyelerinden birine herhangi bir saldırı olması durumunda bunun tüm üyelere olmuş gibi algılanacağı ve karşılığının verileceğini net biçimde ifade etmektedir. Bu anlayışı basit bir metaforla somutlaştırmak gerekirse NATO; üyelerinin bulunduğu bölgeleri koruyan bir kalkan örmekte ve adeta bir 'kirpi' gibi dokunanın canını yakacağını belli etmektedir. Nitekim NATO 'iğneleriyle' korunan bölgeye bu zamana kadar net bir devlet saldırısının olmaması bu caydırıcılığın bir sonucu olarak yorumlanabilir. Ancak bu hantallık çok uzun sürmemiş, NATO kendi bölgesine gelecek saldırıları caydırma işlevinden öte misyonlarla dönüşümler yaşamıştır.

NATO özünde caydırıcı ve daha pasif bir siyasi savunma birliği olarak kurulmuştur. Wenger'a (2007, 221) göre Kore Savaşı ile örgüt bu işlevinin ötesine geçmiş, siyasi bir güvence aracından entegre bir askeri güçle birleşen savunma ittifakına dönüşmüştür. Bu, NATO'nun yaşadığı ilk dönüşüm olarak kabul edilebilir. Ayrıca bu yalnızca ittifakın özünü değil, odak noktasını da bir yönüyle dönüştürmüştür. Sovyet askeri tehdidinin körüklediği bu Soğuk Savaş'ın doğasına ilişkin düşünce değişimi, rekabetin küresel bir kapsamda algılanmasını da içermiştir (Smith 2000, 88). Dolayısıyla NATO'nun vizyon değişiminin kökleri de atılmıştır. NATO'nun Soğuk Savaş sırasındaki ikinci dönüşümü ise kendisine politik bir yön eklemesiyle gerçekleşmiştir. Gelişmiş bir istişarenin önemine dikkat çeken Harmel

Raporu², Sovyetler ve NATO arasında siyasi müzakerelerin sinyallerini vermiş ve daha yumuşak bir zeminin de seçeneklere eklenmesini sağlamıştır (Sloan 2020, 57-58).

Soğuk Savaş'ta geleneksel güvenlik anlayışı ağır basan NATO, 1990'lı yıllarda çok yönlü bir ittifaka doğru evrimleşmiştir. Amerika'nın güç konusunda tekelleştiği Soğuk Savaş sonrası dönem olan 90'larda küreselleşmenin de etkisiyle güvenlik kavramı sorgulanmaya başlanmıştır. Soğuk Savaşın dar askeri anlamından uzaklaşan yeni bir güvenlik anlayışı oluşmaya başlamış ve devlete odaklanmanın ötesine geçerek insan güvenliği de bu perspektife dahil edilmiştir (Bilgin 2010, 73). NATO'nun Yugoslavya ve özellikle Kosova'daki müdahaleleri bu dönüşümü net biçimde ortaya koymuştur.

Miloseviç'in insan haklarını çiğnemesine tepki olarak örgütün harekete geçmesi devlet odaklı tehdit ve güvenlik anlayışının genişlediğini göstermiştir. NATO sorunun ilk safhasında BM'e destek vermiş ancak 1990'ların sonlarına doğru Kosova halkına yönelen sert Sırp baskısı uluslararası toplumda yankı uyandırınca NATO bölgeye bizzatihi müdahale etmiştir. 1999 yılında bölgeye yapılan bu 11 haftalık bombardıman hareketi NATO için silahlı gücün ilk sürekli kullanımı olmuştur (Roberts 2000, 121). Aslına bakılırsa bu müdahale ile birlikte NATO'nun ilke ve normlarını içeren, 'değer yüklü' yeni misyonu ortaya konmuştur (Kay 2004, 253). Diğer bir ifadeyle NATO'nun Soğuk Savaş dönemindeki 'düzeni koruma' misyonu, 90'lardan itibaren liberal demokratik değerlere dayalı ve

² Rapor için bkz. Report of the Council, The Future Task of Alliance: the Harmel Report, 1967, https://archives.nato.int/uploads/r/null/1/3/137566/0209_The_future_tasks_of_the_Alliance-NATO_Harmel_Report_1969_ENG.pdf erişim: 20 Kasım 2024

geleneksel toplu savunma alanı dışındaki konuları da kapsayan yeni bir düzen inşa etme misyonuna dönüşmüştür (Moore 2007, 31-32). Ayrıca bu müdahalelerle NATO, kendi üyesi olmasa dahi Avrupa'daki herhangi bir soruna müdahale edebileceğini de göstermiştir.

2000'lerin başları da NATO için yeni bir dönüşüm çağı olmuştur. 11 Eylül saldırıları ile birlikte düşmanın kimliği değişmiş ve Sovyetler Birliği'nin yerini El Kaide, uluslararası komünizmin yerini ise uluslararası terörizm almıştır (Rupp 2006, 113). Saldırının ardından çok kısa bir sürede NATO oy birliği ile ilk kez Madde 5'i uygulamaya koymuş ve Afganistan'a yönelik bir askeri operasyon düzenlemiştir.

Yukarıda direkt olarak verilen 5. Madde'nin düşman tanımını net olarak yapmaması, NATO'ya bir başka esneklik kazandırmış ve tehdit tanımını genişletmiştir. Bu maddenin devlet dışı bir aktöre karşı hayata geçirilmesi kolektif meşru müdafaa anlayışını, askeri bir işgale karşılık verme şeklindeki geleneksel anlamının çok ötesine taşımıştır (Rühle 2013, 57). Öte yandan bu hareketin örgüt için başka bir anlamı da bulunmaktadır. Aşağıda, genişleme konusu ile ele almayı daha uygun gördüğüm alan dışılık (out of area) tartışması, Afganistan özelinde gündemi oldukça meşgul etmiştir. Kosova Müdahalesi ile kendini bir ölçüde hissettiren NATO'nun alanı dışında hareket etmesi Afganistan ve Irak'ta askeri varlığını göstermesi ile daha sık tartışılmıştır. Bu tartışmaların önem içerdiği nokta ise NATO'nun genel yaklaşımındaki değişimdir. Bu müdahalelerle NATO güvenlik konusunda coğrafya odaklı (Avrupa merkezli) anlayışını işlevsel bir anlayışla değiştirerek oldukça büyük bir dönüşüm yaşamıştır.

İlerleyen süreçte bu güvenlik anlayışı ve NATO'nun öncelikleri daha da genişlemiştir. '*NATO 2030*' ve '*2022 Stratejik Belgesi*' bu dönüşümün izlerini

yansıtmaktadır. NATO söz konusu belgelerde öncelikle Çin'e yönelik endişelerine yer vermiştir. Çin'in yükselen gücünün potansiyel tehdidi insan hakları ve uluslararası hukuka yaklaşımı (NATO 2020, 17) ile stratejisi, niyetleri ve askeri yapılanması gibi konularda şeffaf olmayışı konusundaki eleştiriler (NATO 2022b, Madde 13), NATO'nun algıladığı tehdidin göstergesi olmuştur. Belgeler, NATO'nun Ortadoğu ve Afrika'da da istikrarsızlıktan yasa dışı göçe kadar her sorun ile yakından ilgilendiğini göstermiştir. Kısacası NATO'nun günümüzdeki temel amacı 'her yönden gelebilecek her türlü tehdide karşı birlikte savunma yapmak' şeklinde tezahür etmiştir (NATO 2022b, Madde 1). Elbette Ukrayna Savaşı ile Rus tehdidi ve devlet odaklı güvenlik anlayışı tekrar gündeme gelmiş ancak savaş sırasında dahi NATO diğer tehditlere de dikkat çekmeyi sürdürmüştür.

Sonuç olarak NATO kuruluşundan bu yana birçok kez dönüşerek günümüze ulaşmıştır. Bu dönüşümler NATO'nun bugünkü kimliğini ve Ukrayna Savaşı'na bakışını anlayabilmek ve örgütten beklentileri şekillendirebilmek için bilinmek durumundadır. Öte yandan NATO'nun dönüşümünün belki de en büyük boyutlarından biri aşağıda ele alınacak olan ve Ukrayna Savaşı'nı da yakından ilgilendiren 'genişleme' kavramıdır. NATO yapısal anlamda dönüşürken bir yandan da bünyesine yeni üyeler eklemiştir ve bu durum, aşağıda da inceleneceği üzere, farklı tartışma ve sonuçları beraberinde getirmiştir.

3.3. NATO'nun Genişlemesi

NATO hem Soğuk Savaş sırasında hem de sonrasında defalarca yapısal dönüşümler yaşamıştır. Bu dönüşümlerin bir yönünü de NATO'nun genişleyip üye sayısını arttırması olmuştur. Elbette bu genişleme hamleleri NATO için olumlu bir

ilerleyiŖe iŖaret ederken, Rusya veya eski adıyla Sovyetler Birliği bu politikaları bir tehdit olarak algılama eğiliminde olmuŖtur.

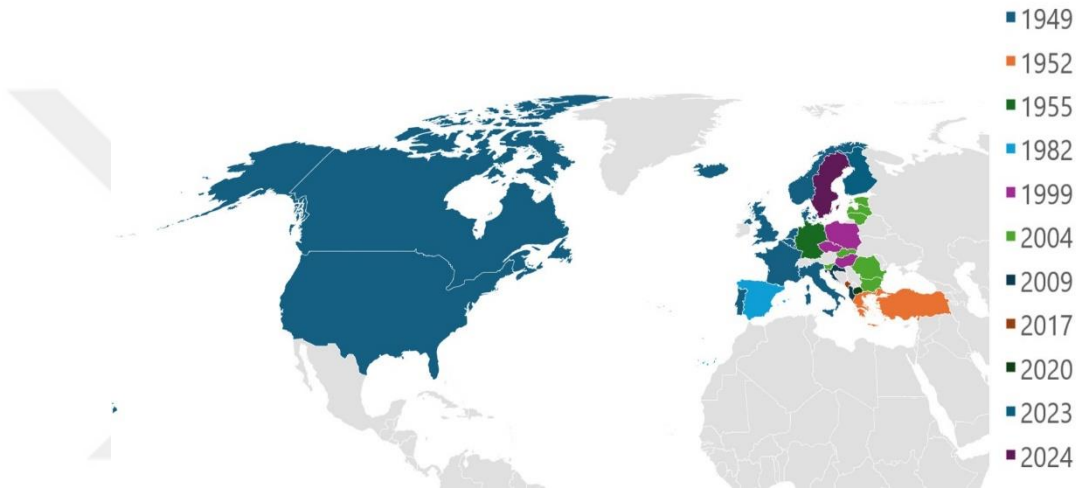
Yukarıda da değinilen, örgütün esnek kurumsal yapılanması, NATO'nun daha fazla üyeye kapısını aralayabilmesine izin vermiŖtir. NATO resmi sitesinde bu esnekliğe örnek olarak, İzlanda'nın askeri bir yapılanması olmamasına rağmen katılım sağlayabilmesi ve Fransa'nın bazı askeri kanatlardan çekilmesi rağmen savunma konusundaki işbirliğinin sürmesi verilmektedir (NATO 2024b). Ancak pakt bu esneklikle birlikte, daha sonra aşınacak olan, bazı sınırlamaları da içermektedir. Örgüte katılım veya diğer bir ifadeyle örgütün genişlemesi bugün de büyük ölçüde değişmeden varlığını sürdüren kurucu antlaşmanın 10. maddesinde düzenlenmiŖtir.

Madde 10'a göre (NATO 1949); *'Taraflar, bu Antlaşma'nın ilkelerini geliŖtirebilecek ve Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu Antlaşma'ya katılmaya oy birliği ile davet edebilirler.'*

10. Madde, üyeliği yani genişlemeyi sınırlandıran dört ana unsura iŖaret etmektedir; ilkeler, hedef bölge, katılımcının coğrafi konumu ve tarafların oy birliği. İlkeler ile yukarıda da anılan Amerikan dıŖ politikasının temel vizyonunu oluŖturan liberal değerler kastedilmekte ve bu ilkeleri özümseyen hatta ilerletme potansiyeli olan ülkelere gönderme yapılmaktadır. Antlaşmanın adından da anlaşılabacağı üzere üyelerin odak noktasının 'Kuzey Antlantik güvenliği' olması beklenmektedir. Maddenin belki de en dikkat çekici ve Anglo-Sakson esnekliğine ters düşen noktası, yalnızca bir 'Avrupa devletinin' üyeliğe alınabileceğini açıkça belirtmesidir. Son olarak, tüm diğer NATO kararlarında olduğu gibi, yeni üye baŖvurusu veya daveti

için gerekli olan karar da oy birliği şartı ile alınmaktadır. Bu durum tüm üyelerin rızasına işaret etmekte ve yeni üyenin de sonraki kararlarda aynı oy hakkına sahip olacağını göstermektedir. Ancak aşağıda ele alınacak genişleme safhalarında, 10. Maddenin koyduğu sınırlar, Rusya'yı da zaman zaman rahatsız edecek şekilde, esnetilmiş veya devre dışı bırakılmıştır.

Harita 3.1. NATO Genişlemesi

1949 yılında 12 üye ile kurulan NATO, 2024 yılı itibarıyla üye sayısını 32'ye genişletmiştir. Harita 3.1.'de görüldüğü üzere, NATO 12 imzacı devlet (ABD, Birleşik Krallık, Kanada, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, İzlanda, İtalya, Danimarka, Fransa, Norveç ve Portekiz) tarafından kurulmuştur. Ancak kuruluşundan 3 yıl kadar sonra ilk genişlemesini gerçekleştirmiştir. 1952 yılına gelindiğinde NATO'nun stratejik kaygıları siyasi ilkelerin önüne geçmiş ve yetersiz bir demokratik sisteme sahip olmalarına rağmen Türkiye ve Yunanistan'ın ittifaka dahil edilmesi kararlaştırılmıştır (Wenger 2007, 222). Aslına bakılırsa NATO, Kuzey Avrupa'nın ötesine bu hamle ile geçmiş, Doğu Avrupa'daki Yunanistan'ı ve

Avrupa Kıtası'nda yer aldığı dahi tartışmalı olan Türkiye'yi savunma alanına dahil etmiştir. Öte yandan Sovyetler açısından bu durum, NATO'nun genişlemesine herhangi bir engel olmadığını da göstermiştir.

Soğuk Savaş'ta NATO iki üyeyi daha bünyesine ekleyerek genişlemeye devam etmiştir. 1955 yılında Batı Almanya ve 1982 yılında İspanya ittifaka dahil olmuştur. Berlin Duvarı'nın yıkılması ile Soğuk Savaş sona ererken, yeni bir döneme girilmiştir. Bu dönemde, Sovyetler Birliği'nin son lideri Gorbaçov her ne kadar Soğuk Savaş'ın bittiğini ve ona ait yapıların dağıtılması gerektiğini vurgulasa da (Layne 2001, 62) NATO birleşik Almanya'yı bünyesine dahil edip genişleyerek varlığını sürdürmüştür.

Soğuk Savaş bitiminden sonra Sovyetlerin bıraktığı coğrafya günden güne çözülmeye başlamıştır. İlgili dönemde Orta ve Doğu Avrupa'da oluşan otorite boşluğunu NATO'nun doldurmaması halinde bölgesel bir blok oluşması ihtimali ortaya çıkmıştır (Hook ve Spanier 2013/2018, 245). Nitekim Clinton yönetimi bölgeye kayıtsız kalmamıştır. 1999 yılında NATO; Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti'ni de bünyesine katarak bölgedeki muhtemel bir problemin önünü almıştır. Takip eden dönemde 2004'ten 2020'ye kadar örgüt, Balkanlar ve Baltık bölgesinde birçok ülkeyi üyeliğe almıştır. NATO'nun son genişlemesi ise Ukrayna Savaşı'nın patlak vermesi akabinde olmuştur. 2023'te Finlandiya, 2024'te ise İsveç NATO'ya katılmış ve toplam üye sayısı 32'yi bulmuştur.

12 kurucu üyenin imzaladığı Kuzey Atlantik Anlaşması, bugün Avrupa kıtasının neredeyse tamamını kapsayan bir ağ oluşturmuştur. Elbette bu genişleme hamleleri Rusya'yı daima tedirgin etmiştir. Ancak hiçbirisi Ukrayna kadar tetiklememiştir. Soğuk Savaş bitimiyle birlikte NATO'nun Ukrayna'ya yönelik

genişleme çabaları dillendirilmeye başlamıştır. Bu süreç Rusya'yı daima rahatsız etmiş ve nihayetinde sorun bir savaşa doğru evrilmiştir.

3.4. Ukrayna Meselesi

“Bay Gorbaçov, yıkın şu duvarı!”

Ronald Reagan, 12 Haziran 1987

Reagan, Brandenburg Kapısı'nda yaptığı konuşmada Gorbaçov'i bu duvarı (Berlin Duvarı) yıkmaya davet ettiğinde, Sovyetlerin de yıkılışı yaklaşıyordu. 1980'lerin sonunda başlayan Sovyet çözülmesi, Avrupa için yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmekteydi. Bu yeni dönem Doğu Avrupa'daki çoğu ülke için bağımsızlığı ifade ederken, öte yandan yeni bir problemin doğuşunu da simgelemekteydi.

Tezin bu kısmında, Sovyetlerin dağılma sürecinde bir sorunken, Rusya'nın görece toparlanmasıyla bir savaşa dönüşen 'Ukrayna meselesi' ele alınacaktır. Aslına bakılırsa Ukrayna ile ilgili krizler 1990'lardan çok daha öteye dayanmaktadır. Ancak bu tez, ilgili sorunun tarihçesine değil, güncel dinamiklerine odaklanmaktadır. Nitekim tezin bu kısmında Ukrayna meselesinin gelişimini; 'Rusya ile ilişkiler, ülke içi dinamikler ve NATO ile ABD'nin bu noktadaki fonksiyonu' özelinde açıklayabilmek amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda meselenin gelişimi bu üç boyutuyla, kronolojik bir sıra takip etmeye çalışılarak açıklanacaktır.

1980'lerin sonu aynı zamanda iki kutuplu dünya sisteminin de sonu olmuş, özellikle ekonomik anlamda 'çürüyen' Sovyetler Birliği'nin dağılmasını son başkanı Gorbaçov'in reformist yaklaşımları da engelleyememiştir. Kızıl Ordu'dun demir yumruğu ile yönetilen bu 15 ülkede (bugünkü Rusya'da dahil), 1980'lerin sonuna kadar reformist hareketlere çok ciddi engeller konulmuştur. Hem NATO

hem de Avrupa Birliği (AB) için bu 15 devletten Doğu Avrupa’da yer alan Beyaz Rusya, Moldova Ukrayna ve Baltık lkeleri olarak anılan Estonya, Letonya ve Litvanya daha büyük önem arz etmiştir. Kremlin, Gorbaçov dönemine kadar hiçbir Doğu Avrupa ülkesine kendi kaderini tayin etme hakkı vermemiştir (Hook ve Spanier 2013/2018, 179). Ancak 1990’lı yıllara girerken bu engellenemez kş bazı politikaları da değiştirmiştir. Nitekim kendinden önceki başkanlara göre daha ‘uzlaşmacı’ olan Gorbaçov ve dönemin ABD Başkanı George H. Bush, bu çöküşü makul biçimde ynetebilmiştir.

1991’de Sovyetlerin resmen dağılması ile Avrupa’daki ‘demir perde’ tamamıyla ortadan kalkmış gibi gözükse de, diğer devletlerin ulaştığı amaçlara ulaşmak isteyen Ukrayna’nın üzerinden aslında pek de kalkmamıştır. Sovyetlerin kş aynı zamanda Varşova Paktı’nın da çöküşü olmuş, ancak bu paktın muadili NATO bu dönemde kmemiş aksine genişlemenin ve değişimin yollarını aramıştır. Sovyetlerden boşalan nüfuzu doldurmak isteyen ABD, bir yandan da bunu Sovyetlerin mirasçısı Rusya’yı tedirgin etmeden gerçekleştirmeye çalışmıştır. Herbert Bush yönetiminin 1990-1992’de ABD’nin Avrupa’daki üstünlüğünü sürdürmenin bir yolu olarak NATO’yu güçlü tutma abaları, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD’nin NATO genişlemesine yaptığı ilk yatırımlardandır (Shifrinson 2020, 26). Bu dönemde yürütülen diplomasi ile, Berlin Duvarı’nın artık yıkılmış olduğu birleşik bir Almanya, NATO bünyesine dahil edilmiştir.

Öte yandan Ukrayna ise bağımsızlığından itibaren Doğu ve Batı arasındaki seçimini kolay biçimde yapamamıştır. Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte Ukrayna yeni ve demokratik bir düzen inşa etmeye çalışmıştır. 1 Aralık 1991 tarihinde sandıklara giden Ukrayna bölgesi vatandaşlarını %90’ından fazlası, Ukrayna’nın

bağımsızlığını desteklemiştir (Plokhy 2015, 321). Öyle ki günümüzde Rus işgali ile yüzleşen bölgeler dahi büyük oranda bu topluluğun içinde yer almıştır. Odesa'nın %85'i, Donetsk seçmeninin %83'ü ve o dönem yüzde altmışı Rus olan Kırım'ın %57'si bağımsızlıktan taraf olmuşlardır (Plokhy 2015, 321). Resmi olarak amacına ulaşsa da, bu bağımsızlığı gerçek anlamda elde etmek Ukrayna için bu kadar kolay olmamıştır.

Sovyetlerin yıkılmasının ardından göreve gelen Yeltsin, Ukrayna'nın bağımsızlığını oyladığı günlerin hemen akabinde Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT - Commonwealth of Independent States) adıyla yeni bir oluşumu hayata geçirmiştir. Sovyet nüfuz alanını daha fazla kaybetmemeyi amaçlayan bu anlaşmayı Ukrayna hiçbir zaman imzalamamıştır (Plokhy 2015, 323-324). Bunun nedeni Ukrayna'nın Rus etkisine girmemeyi veya var olan etkiyi kırmayı istemesidir. Ukrayna BDT'yi imzalamak yerine, 1991'de Kuzey Atlantik İşbirliği Konseyi'ne ve 1994'te Barış İçin Ortaklık programına katılarak NATO ile diyalogunu başlatmıştır (NATO 2024c). Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerini geliştirme isteği bu dönemki birçok hamlesinde görülebilmektedir. Ülke bir kimliği onaylatmak istercesine özellikle AB ve NATO olmak üzere Batı kurumlarına dahil olmak için çabalamıştır. Nitekim Ukrayna Parlamentosu'nun 1993'te hayata geçirdiği "Ukrayna Dış Politikasının Temel Yönleri Hakkında" başlıklı karar ülkenin Avrupa entegrasyonuna olan isteğini açıkça ortaya koymuştur. Belgede yer alan; "Ukrayna dış politikasının önceliği, ulusal çıkarlarına zarar vermediği sürece Ukrayna'nın Avrupa Toplulukları'na üyeliğidir." ibaresi bağımsız Ukrayna'nın dış politika eğilimini net biçimde göstermektedir. Çok geçmeden bu kurumlarla ilişkiler kurulmaya ve geliştirilmeye başlanmıştır. Ukrayna hükümeti yine 1994'te AB ile işbirliği

anlaşması imzalamıştır (Ploky 2015, 326). Ancak hem ADB başkanları Herbert Bush ve Clinton hem de o dönem için AB, Ukrayna konusuna itidalli yaklaşmış ve bu ülke ile işbirliği uzun bir süre belli bir düzeyden ileri götürülmemiştir.

Ukrayna için 1994 yılında yaşanan bir diğer önemli gelişme Budapeşte Memorandumu'nun imzalanması olmuştur. Sovyetlerin dağılması ile, ilgili dönemde nükleer silah kapasitesi olarak Ukrayna, ABD ve Rusya'nın ardından üçüncü büyük güç haline gelmiştir. Bu silahlardan vazgeçmeyi içeren Budapeşte Memorandumu; Rusya, ABD ve İngiltere'nin Ukrayna güvenliğine garantör olmasını taahhüt etmiştir. Özellikle Rusya'nın bu anlaşmayla, Ukrayna toprak bütünlüğü ve egemenliği konusunda garantör olması Ukrayna'nın bazı kesimlerince eleştirilse de anlaşma nihayetinde imzalanmıştır (Ploky 2015, 326). İlerleyen süreçte Rusya bu endişeleri haklı çıkarmış ve Kırım ilhakında Budapeşte'ye de atıfta bulunmuştur.

1997 yılı Ukrayna, NATO ve Rusya ilişkileri açısından önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. 27 Mayıs 1997'de, uzun bir tereddütten sonra, Başkan Yeltsin "NATO ile Rusya Federasyonu Arasındaki Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Hakkında Kurucu Yasası"nı imzalayarak; özellikle Doğu Avrupa'daki eski Sovyet ülkelerinin egemenlik haklarına ve güvenliklerini sağlamak için seçeceği araçlara saygı duyacağını taahhüt etmiştir (Herpen 2014, 241). Bu taahhüt NATO'nun Soğuk Savaş sonrası ilk genişlemesinin yolunu açmıştır. Aynı yıl Madrid Zirvesi'nde Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan, NATO üyeliğine davet edilmiştir (Herpen 2014, 241). Bu durum NATO'nun değişen misyonuna da önemli bir örnek teşkil etmiştir. Clinton döneminde Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak görev yapan Anthony Lake'in (1993) ABD'nin 'çevreleme' doktrininden

vazgeçip ‘genişleme’ politikasını benimsemesinin gerekliliğine yaptığı vurgu, bu değişimin izlerini yansıtmaktadır. Nitekim Lake’in bahsettiği bu genişleme, demokratik bir genişleme anlamına gelmektedir. Nihayetinde Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Macaristan 1999 yılında bu saiklerle NATO’ya üye olmuşlardır. Öte yandan Ukrayna ise 1997’de NATO ile Ayrık Ortaklık Sözleşmesi (Charter on a Distinctive Partnership) imzalamıştır. Bu anlaşma, NATO müttefikleri ve Ukrayna arasında güvenlik sorunlarının istişare edildiği bir foruma imkan tanımıştır (NATO 2024c). Ancak genel anlamda bakıldığında NATO ve Batı, Ukrayna’nın katılımı konusunda itidalli tutumunu sürdürmüştür.

1990’lar bu gelişmelerle son bulurken 2000’lerin başı Ukrayna iç siyasetinde çarpıcı olaylara sahne olmuştur. Demokratikleşme yolunda çaba harcayan ülke, daima dış etkilere maruz bırakılmıştır. Nitekim 2004 yılında gerçekleştirilen başkanlık seçimlerinde bu etkiye büyük bir tepki ile cevap verilmiştir. Yuşçenko ve Yanukoviç’in yarıştığı bu seçimde ilk turda galip çıkmamıştır. Seçimin ikinci turunda ise bağımsız raporlara göre Yuşçenko’nun %53’lük oy oranına karşın Yanukoviç %44 oranında oy almıştır. Ancak resmi raporlar Yanukoviç’i %49.5 ile galip kabul edince, binlerce Ukrayna’lı Kiev’in Bağımsızlık Meydanı’nda protestolara başlamıştır (Ploky 2015, 333). Adını Yuşenko’nun seçim kampanyasında kullandığı renkten alan bu ‘Turuncu Devrim’ Ukrayna siyaseti için kilometre taşlarından biri olmuştur. 26 Aralık 2004’te üçüncü kez sandığa giden halk %52 ile Yuşenko’yu başkan olarak seçmiştir (Ploky 2015, 334). Bu galibiyet Ukrayna halkını ve demokrasisini cesaretlendirirken, Rusya bu gelişmelerden daima rahatsız olmuştur.

2004 yılı öte yandan NATO ve AB için de önemli bir yıl olmuştur. 2004 yılında her iki kurum da Doğu Avrupa devletlerini içerecek biçimde genişlemiştir. Mayıs 2004'te AB bünyesine 10 devleti dahil etmiş ve bu genişlemeyle eski Sovyetler Birliği ülkeleri (Estonya, Letonya, Litvanya) ilk kez AB'de yer almıştır (McCormick 2018, 133). Benzer bir genişleme dalgası askeri alanda da yaşanmıştır. AB'ye de aynı yıl üye olan Estonya, Letonya ve Litvanya'nın yanında Bulgaristan, Romanya, Slovenya ve Slovakya olmak üzere yedi ülke NATO'ya tam üye olmuş ve böylelikle kurum Soğuk Savaş sonrası ikinci genişleme dalgasını gerçekleştirmiştir.

Elbette bu genişleme dalgaları Rusya'nın daima yakın gözleminde olmuş ve onu rahatsız etmiştir. Ancak Rusya için Ukrayna meselesi, diğer eski Sovyet devletlerinden daha büyük önem arz etmiştir. Nitekim 2008 yılında gerçekleştirilen ve Rusya'nın da konuk olarak davet edildiği NATO Bükreş Zirvesi bu durumu ve daha fazlasını ortaya koymuştur. Zirvede Putin, George Bush'a 'Ukrayna'nın gerçek bir devlet olmadığını' söylerken (Herpen 2014, 244) aslında konuya yönelik tutumunu da ortaya koymuştur. Bükreş Zirvesi Ukrayna meselesi için bir başka dönüm noktası olmuştur. Mershaimer'a (2022, 17) göre 2022'deki savaşa giden süreçte NATO'nun tehditkar genişlemesine verilecek örneklerden biri de; Bükreş'te Putin'in karşıtlığına rağmen Gürcistan ve Ukrayna'nın örgüte davet edilmesidir. Zaten bu davetlerden önce Gürcistan'a hareket başlatmış olan Putin, Ukrayna konusunda da benzer tepkiyi vereceğini açıkça belli etmiştir.

Dışarıda bunlar yaşanırken, Ukrayna'nın içinde yaşanan krizler 2014 müdahalesine giden yolun başlangıcı olmuştur. 2004'te 'hileli' seçilmesinden ötürü Turuncu Devrim'i tetikleyen Yanukoviç'in 2010 yılında tekrar seçilmesi, yıkıcı

süreci başlatmıştır. Yanukoviç, hem Rusya hem de AB ile karmaşık bir belagat üzerinden ilişkilerini yürütmüştür. Seçim vaatlerinde Avrupa'ya yaklaşma söylemleri bulunsada, Yanukoviç Rus yanlısı bir lider olarak göreve gelmiştir (Moore 2023, 380-381; Herpen 2014, 246). Seçim sonrası döneme bakıldığında, Yanukoviç'in demokrasi konusundaki karnesi ise zayıf olmuştur. Ailesini ve kendisini sebepsiz zenginleştiren başkan, seçimden bir yıl sonra kendisinin en büyük rakibi ve Turuncu Devrim'in liderlerinden olan Yuliya Timoşenko'yu da hapse atarak Ukrayna demokrasisine büyük bir darbe vurmuştur (Ploky 2015, 338). Bu olumsuz gelişmelere rağmen Ukrayna halkının AB'ye katılma isteği daima devam etmiştir. Nitekim Ukrayna meselesinin kırılma noktalarından biri, Yanukoviç'in AB ile ilişkisini bozması olmuştur.

2013 Vilnius Zirvesi'nde AB ve Ukrayna arasında imzalanması planlanan anlaşmanın iptali Ukrayna halkının sokaklara dökülmesine neden olmuştur. Anlaşma için her iki taraf da hazırken, zirveden bir hafta önce Yanukoviç aniden karar değiştirmiş ve toplantıya katılsa da anlaşmayı imzalamamıştır. Bu ani geri dönüş Ukrayna halkının tekrar sokaklara dökülmesine neden olmuş ancak bu protestolar şiddet ile bastırılmaya çalışılmıştır (Ploky 2015, 339). Yanukoviç'in devrilmesiyle son bulan süreç, bir yandan da Rusya'nın bölgeye yönelik hamle yapmasına neden olmuştur. Bu gösteriler ve batı yanlısı duruştan daima rahatsız olan Putin, Kırım'daki Rus nüfusun varlığını kullanarak bölgede hak iddia etmiştir.

2013'ün sonunda başlayan gösteriler *Berkut* isimli özel silahlı birlikler tarafından sert biçimde bastırılmış ve olaylar 2014 Şubat ayında Kırım ilhakına evrilmiştir. Kiev'de göstericiler hükümetin devrilmesi için protestolar düzenlerken, Kırım'da tam tersine ayrılıkçı hareketler baş göstermeye başlamıştır. İçerdeki

baskıya daha fazla dayanamayan Yanukoviç, 21 Şubat gecesi ülkeyi terk etmek zorunda kalmış ve Kiev'deki protestolar bu açıdan amacına ulaşmıştır (Plokhly 2015, 339). Yanukoviç'in yerine kurulan Batı yanlısı hükümet, ülkedeki kaos ortamı ve Kırım'daki Rus destekçileri, Rusya'nın harekete geçmesi için uygun ortamı oluşturmuştu. Nitekim 27 Şubat ile birlikte Rusya'nın Kırım'a yönelik askeri operasyonu başlamış ve kısa süre sonra Kırım Özerk Cumhuriyeti Parlamentosu ele geçirilmiştir (Anadolu Ajansı 2022). Bölgede hali hazırda askeri konuşlanması bulunan Rusya bu birliklerin sayısını arttırmıştır. Yanukoviç'in özellikle 2010 sonrası hamleleriyle bölgede iyice güçsüzleşen Ukrayna ordusu, hareketleri bastırma konusunda yetersiz kalmıştır (Wilson 2014, 112). Nitekim Rusya bölgedeki kontrolünü ve yerel aktörlerle işbirliğini iyice arttırmıştır. Süreç 16 Mart 2014'te, Kırım'ın Ukrayna'dan ayrılması yönündeki referandum ile son bulmuştur. Demokratik yönü oldukça tartışmalı olan bu seçimde, Kırım halkının %96,7'sinin Rusya ile birleşmek yönünde oy kullandığı açıklanmıştır (Wilson 2014, 113). Rakamlar ne kadar tartışmalı olsa da, Putin bunu demokratik bir seçim olarak kabul etmiş ve 'Kırım halkının isteğiyle' bölgenin Rusya'ya bağlanmasını onaylamıştır. Rusya Devlet Başkanı, "Kırım ve Sivastopol'ün Rusya'ya bağlanmasını ve yeni federal bölgeler oluşturulmasını" öngören yasayı imzalayarak Kırım'ın yasa dışı ilhakını tamamlamıştır (Anadolu Ajansı 2021).

Bu ilhak sürecinde, başka etkenlerle birlikte, Rusya'nın Batı'nın potansiyel ilerleyişinden duyduğu rahatsızlık önemli bir rol oynamıştır. Nitekim 18 Mart 2014'te yaptığı konuşmasında Putin (2014), askeri bir ittifakın (NATO) Rusya'nın 'tarihi topraklarında' konuşlanmasının yaratacağı tehdidi açıkça dile getirmiştir. Kırım'ın ilhakına NATO'nun tepkisi gecikmemiş ancak bu tepki işgalin gidişatını

geri çevirmek için yüzeysel kalmıştır. 2014 işgalinin ardından NATO; Rusya ile ilişkilerini askıya almış ve Kapsamlı Yardım Paketi (Comprehensive Assistance Package) adı altında Ukrayna'ya stratejik danışmanlık ve kapasite geliştirme programları ile destek vermiştir (NATO 2024c). Kırım'ın ilhakı NATO bölgesinin dışındaki topraklarda tezahür ettiğinden, örgüt bu işgale askeri bir karşılık vermemiştir.

Kırım'ın ilhak edildiği 2014 yılından, Ukrayna'ya tam ölçekli Rus operasyonunun başladığı 2022'ye kadar bölgedeki çatışmalar ve çözüm arayışları devam etmiştir. 2014 sonrası süreçte yalnızca Kırım'da değil Ukrayna'nın Doğusu'ndaki diğer bölgelerde de küçüklü büyüklü birçok askeri hareketlilik görülmüştür³. Elbette bu süreçte kimi barış görüşmeleri de yapılmış ancak tam anlamıyla ateşkes mümkün olmamıştır. Örneğin; Ukrayna, Rusya ve AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) arasında imzalanan Minsk 1 ve Minsk 2 anlaşmaları acil bir ateşkesi ısrarla dayatmasına rağmen, özellikle Rusya'nın çatışmanın tarafı olmadığını ve dolayısıyla anlaşma şartlarının onu bağlamadığını öne süren ısrarları nedeniyle istenilen başarıya ulaşamamıştır (Al Jazeera 2022). Nitekim yer yer ısınan bu 'donmuş' kriz 2022'de tekrar patlak vermiştir.

Rusya'nın, Ukrayna'nın silahlanmasından ve Batı ittifaklarına yaklaşmasından duyduğu tehdit 2014 sonrası süreçte de ilişkilerin çatısını oluşturmuştur. Bölgede çatışmayı kışkırtan yalnızca Rusya olmamış, 2014 Eylül'ünde imzalanan Minsk 1 Anlaşması'nın akabinde Ukrayna Devlet Başkanı Poroşenko Donbas bölgesine yönelik büyük çaplı bir terörle mücadele operasyonu

³ Bu faaliyetlerin gözetlenmesi için AGİT bünyesinde bir oluşum kurulmuştur. Çatışma raporları ve daha fazlası için bkz: <https://www.osce.org/special-monitoring-mission-to-ukraine-closed> erişim tarihi: 13 Kasım 2024

düzenlemiştir (Baud 2022). Ukrayna'nın Doğusu'ndaki bu çatışmalar uzunca süre devam ederken, Batı ülkeleri de bölgeye desteğini arttırmıştır. Reuters'a göre 2020 yılında gelindiğinde Ukrayna ordusunun %40'ı yabancı paralı askerlerden oluşmaktaydı ve bunlar ABD, Büyük Britanya, Kanada ve Fransa tarafından silahlandırılmakta, finanse edilmekte ve eğitilmekteydi (Baud 2022). Elbette bu hamleler, Kırım'ı da benzer arka plan ile ilhak eden Rusya'nın algıladığı tehdit düzeyini arttırmıştır. Bu algı Rusya'nın Güvenlik Strateji belgelerine de yansımış, 2021 tarihli belgede NATO'nun aktiviteleri Moskova için en büyük tehdit olarak tanımlanmıştır (Alkanalka 2023, 62). Bu gelişmelere ek olarak, Ukrayna'nın NATO'ya katılma isteği 2014 sonrası dönemde de devam etmiştir. Haziran 2017'de Ukrayna Parlamentosu, NATO üyeliğini stratejik bir dış ve güvenlik politikası hedefi olarak yeniden yürürlüğe koyan yasayı kabul etmiş ve 2019'da Ukrayna Anayasası'nda bu yasaya karşılık gelen bir değişiklik yürürlüğe girmiştir. Yine iki yıl sonra 2020'de Ukrayna Devlet Başkanı Zelenskiy NATO üyeliği amacıyla, ittifak ile ayrıcalıklı ortaklığın geliştirilmesini öngören Ukrayna'nın yeni Ulusal Güvenlik Stratejisini onaylamıştır (NATO 2024c). Tüm bu gelişmeler neticesinde 2022 Şubat'ında Rusya, Ukrayna'ya büyük bir askeri operasyon başlatmıştır.

Rusya Devlet Başkanı Putin, büyük ölçekli savaşın tekrar başlamasından üç gün önce yaptığı konuşmasında, ülkesinin duyduğu rahatsızlıkları anlatırken aslında savaşın başlama nedenlerini Rusya açısından ortaya koymuştur. 2022'de başlayan savaşın temelde iki büyük faktörü bulunmaktadır; Ukrayna'nın kültürel, etnik, dini vs. gibi birçok açıdan bölünmüşlüğü (özellikle Doğu bölgesi) ve NATO'nun Doğu yönlü genişlemesi (Dunford 2023, 89-90). Nitekim 21 Aralık konuşması bunları ve daha fazlasını net biçimde ortaya koymuştur. Tarihsel olarak Ukrayna'yı Rusya'nın

ayrılmaz bir parçası olarak tanımlayan Putin, Ukrayna'nın Donbas gibi Rus kökenli vatandaşların yaşadığı bölgelerde yaptığı baskıya dikkat çekmiş ve Donetsk Halk Cumhuriyeti ile Luhansk Halk Cumhuriyeti'nin bağımsız ve egemen statüsünü tanıyacağını duyurmuştur. Bunun yanında Rusya'yı net bir tehdit olarak tanımlayan NATO'nun ve özellikle ABD'nin Ukrayna topraklarındaki askeri varlığından duyulan rahatsızlık açıkça belirtilmiştir (Putin 2022a). Aslında tüm bunlar ve konuşmada bu bağlamda ele alınan diğer söylemler Rusya açısından savaşın gerekçelerine işaret etmiştir. Nitekim üç gün sonra Şubat 24 tarihinde Putin 'Ukrayna'daki soykırımı durdurmak için; Ukrayna'nın silahsızlanması ve Nazilerden arındırılmasını amaçlayan özel bir askeri operasyon' başlattığını duyurmuştur (Putin 2022b). 2022 yılının başlarında bu söylemlerle başlayan savaş bugün bin günü geçik süredir devam etmektedir.

NATO'nun bu savaşa cevabı ise iki ana ekseninde olmuştur. Bunlardan ilkini Ukrayna'ya yapılan (özellikle askeri) yardımlar oluşturmaktadır. Rusya ile direkt olarak karşılaşmak istemeyen müttefikler, Ukrayna'ya 'silah sevkiyatları' ile askeri destek sağlamıştır (Lupovici 2023). NATO üyeleri; teçhizat yardımlarından askeri eğitime, insani yardımlardan mülteci sorununa kadar birçok alanda Ukrayna'ya destek vermiştir. Kapsamlı Yardım Paketi ile daha önceden kurulan bağlar, Ukrayna Savaşı sırasında daha da güçlendirilmiş ve Ukrayna'ya yapılan askeri yardımların %99'u müttefikler tarafından ifa edilmiştir (NATO 2024d). NATO'nun Ukrayna Savaşı'na verdiği ikinci cevap ise Rusya'ya yönelik baskının arttırılması olmuştur. İttifak üyeleri, bu baskıyı özellikle ekonomi alanında kurmaya çalışmıştır. NATO devlet başkanları; savaşa son vermek için hali hazırda Rusya'ya uygulanan siyasi ve ekonomik yaptırımların devam edeceğini duyurmuştur (NATO 2022c). Dolayısıyla

NATO savaşı verdiği bu iki tepkiyle hem savaşı sonlandırmayı hem de Rusya'yı baskılamayı planlamıştır ancak amacına ne ölçüde ulaşabildiği tartışmalıdır. Bugün tüm bu yaptırımlar ve desteklere rağmen Rusya, savaşı sürdürmeye devam etmektedir. Öte yandan Trump'ın başa geçmesi ile meselenin hangi boyuta evrileceği ise hala bir tartışma konusudur.

Sonuç olarak, kökleri büyük ölçüde Sovyetlerin dağılmasına denk gelen Ukrayna meselesi bugün çok yüksek bir tehdit boyutuna ulaşarak, farklı bir formda devam etmektedir. Yukarıda özetlendiği üzere; 2008, 2014 ve 2022 krizlerinin tamamında Rusya baş aktör olarak belirmiş ve Ukrayna'nın iç işlerine karışmaktan geri durmamıştır. Rusya'nın tüm bu süreçteki temel argümanı Doğu bölgesindeki Rusların varlığı ve istekleri üzerine kurulurken, Ukrayna ile olan tarihi bağlar da daima vurgulanmıştır. Öte yandan Rusya'nın temel endişesini ise Ukrayna'nın Batı topluluklarıyla, özellikle askeri bir ittifak olan NATO'yla yakınlaşması oluşturmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde Doğu Avrupa ülkelerine genişlemesini gerçekleştiren NATO, Ukrayna ile ilişkilerini de sıkılaştırmaya çalışmıştır. Bu süreçte Rusya ile bağlarını da koparmak istemeyen ittifak, Ukrayna ile ilişkilerini çoğu zaman belirli bir düzeyde tutmuştur. Oldukça özet biçimiyle meseleyi; Ukrayna için bir bağımsızlık/demokratikleşme sorunu, Rusya için Batı tehdidinin yaklaşması ve kendi etki alanının daralması, öte yandan NATO için ise Rusya'yı yıpratmaya uygun bir zemin olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır. NATO'yu yakından ilgilendiren Ukrayna'daki tansiyon 2014'te Kırım'ın ilhakı ve 2022'de tam ölçekli işgal ile üst boyutlara ulaşmış, ancak bölgedeki gerginlik 2014-2022 arasındaki süreçte de devam etmiştir. NATO ülkeleri birçok farklı biçimde meseleye dahil olsa da, tüm bu süreçte yük

paylaşımının nasıl şekillendiğı, savunma ve tehdit ekseninde üyelerin meseleye bakışını ortaya koyacaktır.

BÖLÜM IV

UKRAYNA SAVAŞI SÜRESİNCE NATO YÜK PAYLAŞIMININ ANALİZİ

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı askeri operasyondan yaklaşık bir yıl kadar sonra 2023'te NATO'ya tam üye olan Finlandiya Cumhurbaşkanı Alexander Stubb (Hunder 2025): 'Ukrayna'daki savaş yalnızca Ukrayna'nın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğüyle ilgili değil; Avrupa'nın güvenliği ve Amerikan liderliğiyle de ilgilidir.' sözleri ile aslında konunun NATO için önemini de ortaya koymuştur. Gerçekten de Ukrayna Savaşı'nın etkileri gerçekleştiği konunun çok ötelere ulaşmakta ve NATO için büyük bir sınamayı da içermektedir. Bu noktada, Başkan Stubb'ın da dikkat çektiği Amerikan liderliği ve Avrupa güvenliği, aslında birbiriyle çok yakın bir ilişkiye sahiptir. NATO'nun içindeki en büyük güç olan Amerika, Avrupa'nın güvenliğinde kilit rol oynarken, ittifakın diğer üyelerinin de bu yüke ortak olmasını beklemektedir.

Bu beklenti nedeniyle ABD, ittifakın diğer üyelerine yük paylaşımı konusunda baskılar yapmaktadır. Ancak bu baskı politikasının şiddeti zaman zaman değişmektedir. Başkan Stubb'ın da belirttiği gibi, hem Avrupa güvenliğini hem de Amerikan liderliğini yakından ilgilendiren Ukrayna Savaşı, bu değişen politikaları ve bu politikaların ittifak üyelerinin savunma harcamalarına ya da diğer bir ifadeyle yük paylaşımına etkisini inceleyebilmek için en uygun vakalardan biridir. Öte yandan savaşın taraflarından birinin Rusya olması, tarihsel açıdan bakıldığında NATO için Ukrayna Savaşı'na farklı bir anlam katmaktadır. Savaşın içinde

Rusya'nın da bulunması NATO için yükselen bir tehdidi ifade etmektedir. Hegemon baskılarına benzer biçimde Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırganlığı da, Ukrayna Savaşı'nın başladığı 2014'ten bu yana yer yer artıp azalmaktadır. Dolayısıyla bu vaka dış tehdidin kıyaslamalı bir analizini yapabilmek için de oldukça uygundur.

Ukrayna Savaşı boyunca tezahür eden hegemon stratejisinin ve boyutunun ve Rus saldırganlığının NATO üyelerinin yük paylaşımına etkisi, aşağıda ele alınacaktır. Strateji, boyut ve dış tehdit değişkenleri, 2014'te başlayan bu süreçte şu ana kadar görev yapan ABD Başkanları Obama, Trump ve Biden dönemi için ayrı ayrı değerlendirilecektir. Her bölümde öncelikle strateji hipotezi ele alınacak ve bu değerlendirme için dönemin Ulusal Güvenlik Strateji belgeleri ile NATO zirve belgeleri incelenecektir. Ardından *H2* doğrultusunda, ABD'nin ekonomik ve askeri boyutuna dair kıyaslama yapılacaktır. Bu değerlendirmelerle hegemonun politikasına dair çıkarımlar yapıldıktan sonra, ilgili dönemlerde Rusya'nın Ukrayna meselesindeki saldırganlığının boyutu sorgulanacaktır. Son olarak, bu bağımsız değişkenlerin yük paylaşımına etkisi ele alınacak ve hipotezler analiz edilecektir. Üç başkan döneminin bu şekilde ele alınmasının akabinde tüm veriler kıyaslamalı bir şekilde tekrar analiz edilecektir.

4.1. Obama Dönemi Yük Paylaşımı (2014-2016)

ABD'nin 44. Başkanı olan Barack H. Obama, bu göreve 2009 yılının başında gelmiştir. İlk başkanlık döneminden sonra 2012 yılındaki seçimleri tekrar kazanarak bu görevini sürdürmüştür. Obama'nın ilk döneminde Rusya ile ilişkileri iyileştirmek için çabalanmış ve göreve gelmesinin akabinde bir '*sıfırlama*' (reset) politikası duyurulmuştur. 2008 Rusya-Gürcistan çatışmasının ardından ilişkiyi daha olumlu bir zemine taşımayı amaçlayan bu politika, *Yeni Stratejik Silahların Azaltılması*

Anlaşması (the New Strategic Arms Reduction Treaty - New START) imzalanması gibi erken başarılar getirmiş ancak ikili ilişkilerdeki bu ilerleme 2011'de yavaşlamıştır (Pifer 2015, 111). Bu yavaşlamada Arap Baharı sırasında yaşanan sorunlar ve daha önemlisi Rusya'nın Washington'ın füzelerinden duyduğu endişe büyük rol oynamıştır (Stent 2012). Nitekim ABD-Rusya ilişkileri Rusya'nın 2014 yılında Ukrayna'nın Kırım Özerk Cumhuriyeti'ni ilhak etmesinin ardından Soğuk Savaş sonrası en düşük seviyesine gerilemiştir (Pifer 2015, 111). Rusya'nın bu hamlesi bugün de süremekte olan Ukrayna savaşını başlatmıştır.

Bu tez çalışması Obama'nın 2014 sonrası politikalarına odaklanmaktadır. Bu amaçla ilk olarak Obama'nın 2014 yılında başkanlığı devrettiği 2016 yılının sonuna kadarki stratejisini belirleyebilmek adına 2015 Ulusal Güvenlik Strateji belgesi ve NATO'nun ilgili dönemdeki zirve toplantılarından elde edilen belgeler analiz edilecektir. Ardından ilgili dönemde ABD'nin askeri ve ekonomik boyutu karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Son olarak Obama döneminde Rusya'nın saldırgan niyetleri çalışmaya dahil edilecek ve tüm bunların NATO üyelerinin yük paylaşımı ile ilişkisi ortaya konacaktır.4.1.a. Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi

2015 UGS belgesi, Obama'nın ikinci dönemindeki politikalarını ortaya koymaktadır. Belge aşağıda üç boyutta ele alınacaktır. İlk boyut olan tehdit, Obama döneminde seçici biçimde genişletilmiştir. İkinci olarak hegemonun sistemdeki yeri incelenmiş ve Obama'nın ABD'nin küresel rolüne bakışında aktif dış politika izleri taşıdığı saptanmıştır. Son olarak ilgili belgede Obama'nın müttefiklere bakışının iyiliksever politikaya yakın olduğu belirlenmiştir.

4.1.a.i. Tehdit

Obama'nın UGS belgesi birçok farklı tehdide yer vermektedir. Ancak belgede sıralanan bu tehditlerin hepsi aynı öneme sahip gözükmemektedir. 2015 tarihli bu belgede iklim değişikliğinden bulaşıcı hastalıklara kadar birçok sorun tehdit perspektifine alınsa da bunlar daha yumuşak tonda ve kısa anılmıştır. Öte yandan söz konusu belgede en üst seviyede aktarılan uluslararası tehditler terörizm ve devlet temelli riskler olmuştur. İlgili belgede ABD çıkarlarına yönelik en büyük riskler şu şekilde listelenmiştir (The White House 2015, 2):

“• ABD topraklarına veya kritik önemdeki altyapıya yönelik felaket niteliğinde bir saldırı;

• Yurt dışındaki ABD vatandaşlarına ve müttefiklerimize yönelik tehditler veya saldırılar;

• Küresel ekonomik kriz veya yaygın ekonomik yavaşlama;

• Kitle imha silahlarının yayılması ve/veya kullanımı;

• Ciddi küresel bulaşıcı hastalık salgınları;

• İklim değişikliği;

• Büyük enerji piyasası kesintileri; ve

• Zayıf veya başarısız devletlerle ilişkili önemli güvenlik sonuçları (kitlese vahşetler, bölgesel taşmalar ve ulusötesi organize suç dahil).”

İlgili belgede yukarıda sıralanan risklerin hepsi aynı önemde tutulmamaktadır. 2015 UGS belgesinde en çok tekrarlanan ve detaylı biçimde ele alınan iki tehdit başlığı terörizm ve devlet temelli riskler olmuş ve bu başlıklar kendileriyle ilişkili diğer endişeler ile birleştirilmiştir. Aşırılık (extremism) ve terörizm konusuna sıkça vurgu yapılan bu belgede, teröristlerin kitle imha ve nükleer silahlara ulaşabilme

riski önemli yer tutmuştur. 9/11 hadisesinin unutulmadığını gösteren belge, ilgili silahların ABD ve müttefiklerine karşı kullanılmasından duyulan endişeleri sıklıkla tekrarlamıştır.

Obama yönetiminin devlet temelli riskleri de, genellikle terörizm üzerinden ele aldığı görülmektedir. Örneğin zayıf ve başarısız devletler (fail states), teröristler için elverişli ortamlar sağlamasından dolayı, tehdit perspektifine dahil edilmiştir. Bunların üstesinden gelebilmek adına Somali, Afganistan ve Irak gibi devletlerle birlikte hareket edileceği belirtilmiştir (The White House 2015, 9). Öte yandan bazı devletler veya yönetimler ise direkt tehdit olarak görülmüş ancak politik tavır keskin bir sertlikte konmamıştır. Örneğin Kuzey Kore'ye işaret eden kısımlarda aşırı derecede olumsuz olan sıfatlardan kaçınılmış ve sorunların çözümüne odaklanılmıştır.

Tehdit başlığı altında değerlendirilebilecek bir diğer konu Obama döneminin önemli hadiselerinden biri olan Afganistan'dan çekilme meselesi olmuştur. 2011 yılında Usema bin Ladin'in de ölümüyle birlikte El Kaide'ye ciddi bir darbe vurulmuş ve bölgedeki uluslararası tehdit seviyesi görece düşürülmüştür. Nitekim bu gelişmelerin ardından Obama bölgedeki askeri varlığın azaltılacağını duyurarak 2021'de tamamlanacak olan Afganistan'dan çekilme sürecini başlatmıştır. Obama'nın bu hamlesi, NATO üyeleri açısından askeri bir yükün hafiflemesi anlamını taşımaktadır.

2015 UGS belgesinde Rusya, İran ve Suriye de birkaç kez ele alınmıştır. Terörizm ve hükümet tehdidi olmak üzere iki bağlamda ele alınan Suriye konusunda devletin güçsüzlüğü yanında rejimin zalimliği de ele alınmıştır. Esad rejiminin eleştirildiği belgede Suriye vatandaşlarının da anılması güvenliğin insan boyutuna

işaret etmektedir. Öte yandan İran ise nükleer programının şeffaf olmaması ile eleştirilmiştir.

Obama'nın Rusya'ya bakışı ise ölçülü bir sertlik içermektedir. İlgili dönemde Rusya'nın Ukrayna'ya saldırdığı düşünüldüğünde, ABD'nin bu büyük tehdidi çok sert ele alması beklenebilir. Ancak UGS belgesine bakıldığında Rusya konusuna yönelik tavrın çok radikal olmadığı görülmektedir. Belgede Rusya meselesi tamamen Ukrayna konusu üzerinden şu kelime grupları ile ele alınmıştır; Rusya saldırganlığı, Rusya ihlali ve Rusya baskısı. Metnin tonu radikal olmasa da belli düzeyde bir sert tepkiyi barındırmakta ve metnin neredeyse tüm bölümlerinde tekrarlanmaktadır. Ayrıca bu meseleden duyulan endişelere enerji güvenliği de dahil edilmiştir. Bu noktada Rusya ve Avrupa arasındaki bağımlılık ağlarına değinilmiştir (The White House 2015, 16).

Belgede bu terör ve devlet temelli risklerden başka konular da tehdit perspektifine dahil edilmiş ancak bunlar daha kısa anılmıştır. Bunların başında küresel bir ekonomik kriz riski yer almaktadır. 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz düşünüldüğünde bu gayet anlaşılabilir bir söyleme işaret etmektedir. Ekonomik krize ek olarak, iklim değişikliği ve bulaşıcı hastalıklar da uluslararası risk sınıfında değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, 2015 UGS belgesi baz alındığında Obama dönemi tehdit perspektifinde seçici bir genişlemenin tercih edildiği söylenebilir. Bu seçici genişleme, hem konuların sayısına hem de önem derecesine işaret etmektedir. Belgede terör ve devlet tehdidi üst düzeyi oluştururken belirli sayıda dahil edilen diğer konular ise daha yumuşak zeminde tasvir edilmiştir. Dolayısıyla tehdit perspektifinde NATO üyelerine baskı oluşturacak ciddi bir değişim yaşanmamıştır.

Bunun da ötesinde Afganistan'dan çekilme ve Rusya'ya yönelik radikal olmayan tavır hegemonun iyiliksever politikasının izlerini taşımaktadır.

4.1.a.ii. ABD'nin Uluslararası Rölüne Bakış

Obama yönetimi, çok da şaşırtıcı olmayacak bir biçimde, küresel siyasette aktif dış politikayı net biçimde tercih etmektedir. Bu politik anlayış belgenin neredeyse tamamında yansıtılmaktadır. Bush Dönemi'nin bıraktığı Irak meselesi 2015 belgesinin dilinin bazen yumuşamasına yol açsa da, uluslararası meselelere ilgi ve önderlik temaları her konu başlığında önemli yer tutmuştur.

Belgenin Beyaz Saray kısmında net olarak belirtildiği üzere, Amerika'nın küresel siyasetteki pozisyonu değişmemiştir. Obama, ABD'nin lider olup olmayacağı değil bu liderliği nasıl yapılacağına tartışılmasını istemiştir (The White House 2015). ABD'nin eşsiz kapasitesine vurgu yapan belgede, bu kapasitenin Amerikan değerlerine uygun bir küresel sistemin devamlılığı için kullanılacağı belirtilmiştir.

Belgede kurallara dayalı bir küresel düzen (*rules-based international order*) tasvir edilmiş ve ABD'nin bunu sağlamak için nelere odaklandığı belirtilmiştir. Bu noktada uluslararası kurumlara dikkat çekilmiştir. Belgenin liberal kurumsalcı düşüncüyü yansıtan bu kısmında ABD'nin, uluslararası işbirliğine öncülük eden kurumlara verdiği destek ile küresel sistemin devamlılığına katkısı vurgulanmıştır. Buna ek olarak, küresel ekonomik sistemin de koruyuculuğu üstlenilmiştir. Belgede dikkat çeken bir diğer konu, ilgili dönemin en önemli politikalarından olan Asya'ya yeniden odaklanma konusu olmuştur. Bu noktada da ABD'nin eşsiz konumu vurgulanmış ve Asya bölgesindeki barış ve düzene yapacağı katkılar ele alınmıştır (The White House 2015, 24-25).

Sonuç olarak Obama, ABD dış politikası konusunda izolasyondan değil aktif dış politikadan yana tavır göstermektedir. Bu politika, ABD’nin küresel sistemin devamlılığı için liderliği üstlenmesini içermektedir. Nitekim aktif dış politika tercih eden hükümetin; uluslararası meselelere daha yoğun kaynak ayırması, uluslararası kurumları desteklemesi, sistemin koruyuculuğunu üstlenmesi beklenmektedir. Tüm bunlar sistemin daha küçük devletleri olan ABD’nin NATO’daki müttefiklerinin üstleneceği potansiyel maliyeti azaltmaktadır.

4.1.a.iii. Müttefikler

2015 UGS belgesinde müttefikler de önemli bir yer tutmuştur. Obama’nın dünya görüşü ve küresel sisteme bakışı ile uyumlu biçimde müttefiklere yönelik politika daha çok olumlu yönde seyretmiştir. Küresel meselelerde ABD’nin gücüne duyulan ihtiyaç sürekli vurgulanırken, dostların da bu noktadaki hayati rolünün altı çizilmiştir.

Metnin tamamında, yalnızca ABD’yi kastedecek ‘ben’ söyleminden çok ‘biz’ söylemi tercih edilmiş ve müttefikler bir bütünün diğer parçaları olarak grlmştir. Yukarıda sıralanan uluslararası tehditlerin muhatabı olarak yalnızca ABD değil müttefikleri de görülmüş ve bu tehditlere karşı birlikte mücadele etmenin önemine değinilmiştir. Yine müttefikleri koruma konusu da ABD’nin görevleri arasında anılmış, güvenlik ve tehdit perspektifinde bir ortaklığa varılmıştır.

Tüm bu yaklaşımlar belgede ittifakın direkt olarak ele alındığı kısımda kendini belirgin biçimde göstermektedir. 2015 UGS belgesinde ittifakı direkt olarak içeren kısımda NATO’dan şu şekilde bahsedilmiştir (The White House 2015, 7):

“Müttefiklerimiz tüm bu çabaların merkezinde yer almaya devam edecektir. Kuzey Atlantik Antlaşması rgt (NATO); Birleşik Krallık, Fransa, Almanya, İtalya ve Kanada

ile olan tarihi yakın bağlarımızla güçlendirilen, dünyanın önde gelen çok taraflı ittifakıdır. NATO, özellikle İskandinav ülkelerinin ve Polonya ve Baltık ülkeleri gibi daha yeni üyelerin katkıları sayesinde, tarihindeki herhangi bir noktadan daha güçlü ve daha uyumludur.”

Görüldüğü üzere yönetimin müttefiklere yönelik politikası birleştirici ve tavizkar bir ekseninde gelişmiş, NATO da bu politik bakış çerçevesinde ele alınmıştır. Uluslararası politikada birliktelik mesajları verilmiş ancak müttefiklere yük oluşturacak herhangi bir yönlendirme yapılmamıştır. Sonuç olarak ilgili belge, Obama’nın müttefiklere bakışının iyiliksever politikaya yakın olduğunu göstermiştir.

4.1.b. Kurumsal Baskı

Obama döneminin müttefiklerine yönelik büyük stratejisini saptayabilmek adına ilgili dönemde gerçekleştirilen zirvelerde imzalanan NATO belgelerine de bakmak gerekmektedir. Ukrayna müdahalesinden sonraki Obama dönemine bakıldığında NATO’nun iki büyük zirve düzenlediği görülmektedir. Adını toplandığı yerden alan 2014 Galler ve 2016 Varşova deklereasyonları üyelerin savunma harcamaları ile ilgili çok önemli anlaşmalar barındırmaktadır. Özellikle Galler Zirvesi Deklereasyonu, NATO’nun yük paylaşımı için en büyük kilometre taşlarından olmuştur.

Galler ile birlikte üyelerin savunma harcamaları ilk kez resmi şekilde ele alınmış ve bu konuda bazı ortak taahhütlere ulaşılmıştır. Anlaşmanın 14. Maddesi, direkt olarak müttefiklerin savunma harcamalarına bir standart getirmek için hazırlanmıştır. İlgili madde gereğince müttefikler; GSYH’lerinin en az %2’sini savunma alanına ayıracaklarını taahhüt etmişlerdir (NATO 2014, Madde 14). Yük paylaşımı açısından bir dönüm noktası olan bu anlaşmanın ve koyduğu sınırın

geçerliliği bugün de önemini arttırarak devam etmektedir. Nitekim Varşova Zirvesi'nde de ilgili konu Galler taahhütleri üzerinden ele alınmıştır.

Koyulan bu kota NATO yük paylaşımına yeni bir boyut getirmiş ve tüm üyeler üzerinde doğrudan bir külfet yaratmıştır. Obama döneminin açık, iyiliksever politik anlayışı, öte yandan Galler Deklereasyonu ile üyeleri savunma harcaması yapma konusunda baskılamıştır. Dolayısıyla ilgili UGS belgelerinde net biçimde iyiliksever politikayı çağrıştıran dönemin büyük stratejisi, Galler'de koyulan kota ile bir ölçüde baskıyı da içermiştir.

4.1.c. Boyut Değişkeni

4.1.c.i. Ekonomik Boyut

Bu kısımda, Obama döneminde tezahür eden ABD'nin görelî ekonomik boyutu belirlenecektir. Bu analiz belirli bir dönemi baz aldığından, kıyas yapabilmek adına bir önceki yılın (2013) verileri de çalışmaya dahil edilmiştir.

2013			2014		
Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %	Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %
ABD	16.88	21.72	ABD	17.61	22.06
Çin	9.62	12.38	Çin	10.52	13.18
Rusya	2.29	2.94	Rusya	2.05	2.56
Dünya Toplam	77.7	100%	Dünya Toplam	79.81	100%

Tablo 4.1. 2013-2014 Yılları Ekonomik Boyut (IMF Datamapper 2024)

2015			2016		
Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %	Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %
ABD	18.3	24.29	ABD	18.8	24.54
Çin	11.11	14.74	Çin	11.23	14.66
Rusya	1.36	1.80	Rusya	1.28	1.67
Dünya Toplam	75.33	100%	Dünya Toplam	76.6	100%

Tablo 4.2. 2015-2016 Yılları Ekonomik Boyut (IMF Datamapper 2024)

Tablo 4.1. ve Tablo 4.2.'de görüldüğü üzere, dört yıllık dönemin tamamında ABD ekonomisi büyümeye devam etmiştir. 2013'te dünya genelinin %21.72'sini oluşturan ABD ekonomisinin bu oranı; 2014'te %22.6'ya, 2015'te 24.29'a ve 2016'da 24.54'e yükselmiştir. ABD ekonomisi ilgili dönemde sadece mutlak olarak değil görel olarak da büyümüştür. Tablolardan anlaşılacağı üzere bu görel büyüme özellikle Rusya'nın yaşadığı küçülme sayesinde olmuştur. Çin'in dünya ekonomisi içinde tuttuğu yer 2016 hariç her yıl büyümeye devam ederken, Rusya her yıl küçülme yaşamıştır.

Bu noktada üç ülke arasındaki farka bakmak yerinde olacaktır. Her yıla özel biçimde, Çin ve Rusya'nın dünya pazarındaki payını ABD'nin payından çıkarmak yıllık görel büyümeyle dair daha gerçekçi bir çıktı oluşturacaktır. Bu açıdan bakıldığında 2013 yılında ABD'nin %21.72'lik pazar payına karşın Çin ve Rusya toplamda dünya ekonomisinin %15.32'sini oluşturmuş; aradaki fark ($ABD - (Çin + Rusya)$) %6.4'e tekabül etmiştir. 2014 yılında bu fark 6.32'ye gerilese de 2015'te %7.75'e ve 2016 yılında %8.21'e kadar çıkmıştır.

Sonuç olarak ABD ekonomisi ilgili dönemde büyümeye devam etmiştir. Bu büyümeyi Çin büyük oranda takip etse de Rusya küçülen bir grafik sergilemiştir. Bu güçlerin aralarındaki farka bakıldığında neredeyse her dönem ABD lehine bir artış yaşanmıştır. Dolayısıyla görel büyüklükteki bu artış, NATO üyesi ülkelerin pazarlık seçeneklerini azaltmış ve hegemon baskısını arttırmıştır.

4.1.c.ii. Askeri Boyut

Hegemonun görel büyüklüğüne dair önemli bir diğer veri ise askeri harcamalardır. Yukarıda birçok kez değinildiği üzere, Obama'nın ağırlıklı ilk

dönemine tekabül eden Afganistan'dan çekilme ve Rusya'ya yönelik işbirlikçi politika dönemin en önemli askeri gelişmelerinden olmuştur. Ancak bu gelişmelere rağmen 2014 ve sonrası ABD askeri harcamalarında bir düşüş yaşanmamıştır.

2014			2015			2016		
Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %	Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %	Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %
ABD	610	34	ABD	596	36	ABD	611	36
Çin	216	12	Çin	215	13	Çin	215	13
Rusya	84.5	4.8	Rusya	66.4	4	Rusya	69.2	4.1
Dünya Toplam	1776	100%	Dünya Toplam	1676	100%	Dünya Toplam	1686	100%

Tablo 4.3. 2014, 2015 ve 2016 Yılları Askeri Harcamalar (SIPRI Military Expenditure Database)

Tablo 4.3. ilgili dönemlerde gerçekleşen ABD, Çin, Rusya ve dünya genelindeki askeri harcamaları göstermektedir. ABD askeri harcamaları 2015 yılında reel anlamda bir düşüş yaşamış, 2016 yılında ise tekrar eski seviyeleri görmüştür. Burada dikkat çeken nokta ise ABD askeri harcamalarının dünyadaki payının 2015'te artmış olmasıdır. Benzer grafiği Çin askeri harcamaları için de çizmek mümkündür. Rusya'ya bakıldığında ise 2015'teki reel düşüşün ülkenin dünya pazarındaki payını da gerilettiği görülmektedir.

Dünya toplamı içinde oluşturdukları yüzdelikler arasındaki farka bakıldığında ise ABD'nin Çin ve Rusya toplamından; 2014 yılında %17.2, 2015'te %19 ve 2016 yılında %18.9 oranında fazla yer kapladığı görülmektedir. Dolayısıyla ABD'nin göreceli askeri büyüklüğünün bu dönemde belli bir oranda yükselme ve durağanlık gösterdiği söylenebilir. Öte yandan aradaki farkın büyüklüğü hegemonun askeri anlamda göreceli boyutunun bir baskı yaratabilecek seviyede olduğunu

göstermektedir. Sonuç olarak Obama döneminde ABD askeri üstünlüğünü koruyarak NATO üyeleri üzerinde potansiyel bir baskı oluşturmuştur denebilir.

4.1.d. Saldırgan Niyetler

Obama'nın ikinci döneminde Rus saldırganlığı net biçimde artış göstermiştir. 2014 yılında Kırım'ın yasa dışı ilhakı, Rusya'nın saldırgan niyetinin büyük bir göstergesi olmuştur. Bu saldırganlığın, hegemon politikası ile aynı zamanlı olarak yük paylaşımını etkileme olasılığı oldukça yüksektir.

Rusya'nın 2014 yılındaki saldırısı NATO üyeleri için saldırgan niyetin artışının en büyük göstergesi olmuştur. Yukarıda belirtildiği üzere, Ukrayna'daki iç gelişmeler Rusya'nın bölgeye intikalinde büyük önem arz etmiştir. Rusya burada büyük bir savaş başlatmaktan çok, fırsatçı bir politika izleyerek gelişmeleri kendi lehine çevirmeye çabalamıştır. Kırım Özerk Cumhuriyeti'nde bir seçim yapılmış ve Rusya bu seçime dayanarak bölgeyi tanımıştır. Bu süreçte Rusya özellikle bölgedeki ayrılıkçıları desteklemiş, ön cephede onları kullanmıştır (Schnauffer 2017, 21; Lanoszka 2016, 175; Plokhly 2015, 340-342). Nitekim Kırım'a yapılan müdahale kısa sürede nihai amacına ulaşmıştır. 2014 yılında zirve yapan bu saldırganlık, o dönemin koşulları çerçevesinde Putin'in Ukrayna'nın Doğu'sunda hakimiyet kurma yönündeki siyasi amacına bir ölçüde ulaştığını göstermiştir. Nitekim 2014'teki saldırganlık ve büyük askeri gelişmeler, 2015 ve 2016 yılında yerini sürekli ancak sınırlı eylemlere bırakmıştır.

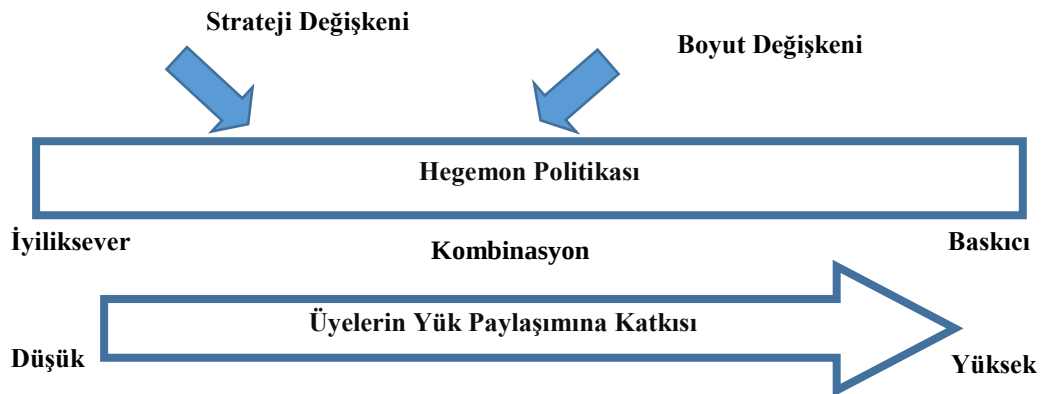
Tüm bu bilgiler ışığında ve Ukrayna Savaşı özelinde, Rusya'nın Obama dönemindeki saldırganlık seviyesi düşükten yükseğe doğru artmış ancak çok yüksek seviyelere varmamıştır. Bundan ötürü, 'yüksek seviye' şeklinde etiketlenebilecek olan Rus saldırgan niyetinin, düşük seviyenin aksine NATO'nun yük paylaşımında

etkili olması beklenmektedir. Öte yandan bu saldırgan niyetin çok yüksek seviyede olmaması, onun bağımlı değişken üzerinde tek belirleyici olmadığına işaret etmektedir. Dolayısıyla, Obama dönemindeki yük paylaşımında hem hegemon politikalarının hem de saldırgan niyetlerin birlikte etkili olması gerekmektedir.

4.1.e. Obama Dönemi Yük Paylaşımı Analizi

Yukarıda Hipotez 1 ve Hipotez 2 bağlamında Obama döneminin NATO üyelerine yönelik politikaları analiz edilmiştir. Bu analize göre tezin ilk hipotezi olan strateji hipotezi; 2014 UGS belgesi ve zirve deklereasyonları ışığında değerlendirilmiştir. UGS belgesinden hareketle incelenen; ‘tehdit, ABD’nin uluslararası konumuna bakış ve müttefiklere yaklaşım’ başlıkları sonucu, Obama yönetiminin üyelere yönelik politikasının iyiliksever çizgiye yakın olduğu ortaya konmuştur. Bununla birlikte zirve belgelerinde getirilen kotalarla bu iyiliksever politikadan bir nebze uzaklaşıldığı görülmüştür. Hipotez 2 nezdinde yapılan ‘boyut’ tartışması sonucunda ise; Obama döneminde gerek ekonomik gerekse askeri olarak göreceli büyüklüğünü belirli bir ölçüde arttıran ABD’nin bu konumunun kombinasyon politikasına yakın bir durumu ortaya koymuştur.

Şekil 4.1. Obama Dönemi Hegemon Politikası

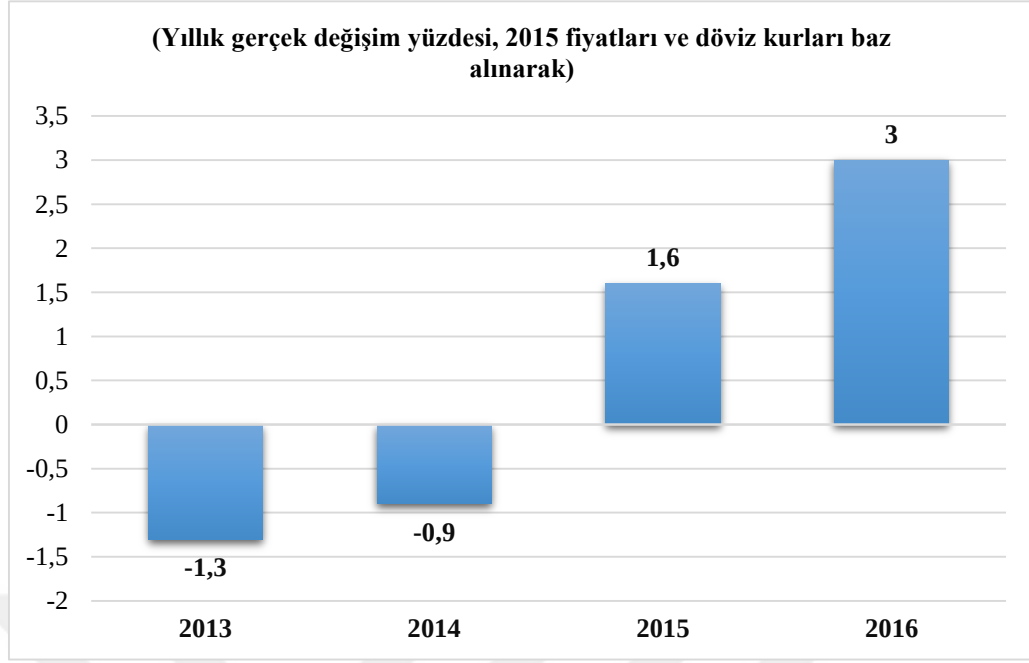

Obama Dönemi hegemon politikası Şekil 4.1.'de tasvir edilmiştir. Görüldüğü üzere strateji değişkeni iyiliksever politikaya yakın seyrederken, boyut değişkeni ise kombinasyon politikasına daha yakın bir yere oturmuştur. Dolayısıyla Obama dönemi hegemon dış politikası kombinasyon politikasına yakın bir iyilikseverlik şeklinde isimlendirilebilir. Bu nedenle hegemonik istikrar teorisinin çizdiği çerçeveye dayanarak, üyelerin yük paylaşımına katkısında bir artış beklenirken, Obama'nın politikasının kombinasyona da yaklaşması nedeniyle bu artışın makul olması gerekmektedir.

Yıl	Toplam Harcama (Milyar Dolar)	GSYH Payı %
2014	250	1.43
2015	254	1.42
2016	262	1.44

Tablo 4.4. Obama Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Askeri Harcamaları (NATO 2024a)

Tablo 4.4. ABD harici NATO üyelerinin toplam savunma harcamalarını ve bu harcamaların üyelerin GSYH miktarları içinde oluşturduğu yüzdelikleri göstermektedir. Bu veriler ışığında, NATO üyesi Avrupa ülkeleri ve Kanada'nın 2014'te toplam 250 milyar dolar düzeyinde bir askeri harcama gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu sayı 2015'te 254 ve 2016'da 262 milyar dolara kadar yükselmiştir. Bu rakamlara üye ülkelerin harcamalarının GSYH'leri içinde tuttuğu yeri de eklemek gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında ABD harici NATO ülkeleri GSYH toplamalarının; 2014'te %1.43'lük, 2015'te %1.42'lik ve 2016'da ise %1.44'lük kısımlarını savunma harcamalarına ayırdığı görülmektedir.

Grafik 4.1. Obama Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları Yüzdelik Değişim (NATO 2024a)

Grafik 4.1.'de ABD dışındaki NATO üyelerinin savunma harcamalarındaki yıllık değişim verilmiştir. Tabloya bakıldığında Rusya müdahalesinin başladığı 2014 yılında bu oranların artmaya başladığı görülmektedir. Bir önceki yıla oranla 2014'te %0.4 artış görülürken, 2015'te %2.5 oranında bir artış görülmüştür. 2016 yılında ise üyelerin savunma harcamaları 2015'e oranla %1.4 artmıştır.

Hegemonik istikrar teorisinin tezlerine göre, Obama döneminde ABD'nin iyiliksever politikaya yakın bir çizgi benimsemesinden ötürü NATO üyelerinin savunma harcamalarında düşük artışlar beklenmektedir. Ancak görüldüğü üzere Obama döneminde, ABD dışındaki NATO üyelerinin savunma harcamaları makulün üstünde bir seviyede gerçekleşmiş ve sürekli olarak bir artış göstermiştir. Bu noktada Rusya'nın saldırgan niyetlerini de analize dahil etmek gerekmektedir. Rusya'nın Kırım ilhakını takip eden 2015 ve 2016 yıllarında üye harcamaları bir önceki yıla göre sırasıyla %2.5 ve %3 oranında artmıştır. Öte yandan toplam

harcamalar, hegemonun iyiliksevere yakın seyreden politikasına rağmen makul olmak şartıyla sürekli biçimde artmıştır.

Sonuç olarak, hegemonik istikrar ve dış tehdit değişkenleri birbirini dengeleyerek, Obama döneminde NATO üyesi ülkelerin yük paylaşımına makul ancak sürekli biçimde katkı yapmasına neden olmuştur. Rusya'nın yüksek seviyedeki saldırganlığını, Obama'nın iyiliksevere yakın politikası dengelemiştir. Rusya'nın saldırgan niyetlerindeki yükselme, NATO üyelerinin katkılarındaki sürekli artışı açıklarken; bu artışın makul seviyede seyretmesini hegemonun iyiliksevere yakın politikası sağlamıştır.

4.2. Trump Dönemi Yük Paylaşımı (2017-2020)

ABD'nin 45. Başkanı olan Donald Trump 2017 yılının başlarında göreve başlamıştır. Kendine has tarzı ve üslubuyla dikkat çeken Trump politik anlayışı ve bunun sahaya yansımaları, selefi Obama'dan oldukça farklı gelişmiştir. Trump yönetimi bu politik anlayışa *İlkel Realizm (Principled Realism)* adını vermiştir. Trump dış politikasının yönünü belirten bu 'İlkel Realizm' normatif idealler ile ulusal çıkarı birleştiren bir anlayışa işaret etmektedir (Ettinger 2019, 2). Milliyetçilik, izolasyon politikası ve egemenliğe saygı gibi yönleri olan bu politik anlayış, ilgili dönemde NATO üyelerine yönelen birçok eleştiri ve baskının da altında yatan neden olmuştur. Trump ve ekibine göre milliyetçilik, doğadan gelen ve dolayısıyla her devlette görülmesi beklenen bir refleks olarak tanımlanmaktadır (Anton 2019). Bu milliyetçilikle aynı kaynaktan beslenerek Trump yönetimi izolasyonist bir anlayış da dış politikasının temeline oturtmuştur. Trump yönetimi entegre bir uluslararası sistemi savunmamakta ve egemen devletlerin oluşturduğu bir dünyaya inanmaktadır (Ettinger 2019, 11). Öyle ki ilgili yönetim 'küreselleşme'

kavramını bir tehdit hatta emperyal bir arzu olarak yorumlamaktadır (Anton 2019). Bu milliyetçilik ve izolasyonist politikayı benimsenmesinin de bir sonucu olarak Trump döneminde, NATO'nun içindeki 'bedavacılar' çok ciddi biçimde eleştirilmiştir.

Ana hatları bu şekilde çizilebilen Trump dönemi dış politikası anlayışı, dönemin UGS belgesine de yansımıştır. Aşağıda Trump döneminde hegemonun NATO üyelerine yönelik politikası analiz edilecektir. Bu amaçla öncelikle UGS belgesinde Trump'ın; tehdide, ABD'nin küresel rolüne ve müttefiklere bakışı incelenecek ve buna dönemin NATO zirve belgeleri eklenecektir. Ardından Trump döneminde hegemonun boyutu, küresel rakipleri ile kıyaslanacaktır. Son olarak Rus saldırganlığının Trump dönemindeki boyutu çalışmaya dahil edilerek NATO üyelerinin 2017-2020 arası dönemdeki yük paylaşım davranışına etkileri incelenecektir.

4.2.a. 'Önce Amerika' Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi

Diğer başkanlardan farklı biçimde Trump UGS belgesine yeni bir isim vererek önüne '*Önce Amerika*' (*America First*) başlığını eklemiştir. Adından da anlaşılacağı üzere belge, milliyetçi bir anlayışa sahiptir. Nitekim bu anlayış belgenin tamamına yansımıştır. Trump dönemi UGS belgesinde; tehdidin netleştirildiği, dış politikada izolasyon eğilimi olduğu ve müttefiklere yönelik baskıcı bir tavrın benimsendiği görülmüştür.

4.2.a.i. Tehdit

2017 UGS belgesinin tehdit perspektifi 2015 belgesi ile farklılık göstermektedir. Trump'ın UGS belgesinde tehdit tanımı büyük ölçüde

genişletilmemesine rağmen, netleşmiş ve yoğunlaşmıştır. Bu netlik gri alanların yok edilerek iyi ve kötü ayırımının, 2015 belgesinden farklı şekilde, daha belirgin ifade edilmesi ile sağlanmıştır. 2017 belgesi tehdidi belirgin şekilde genişletmemiş ancak özellikle devlet, terör grupları ve organize suç örgütlerine yönelik bir yoğunlaşmayla kavramı derinleştirmiştir.

2017 UGS belgesinde devlet kaynaklı tehdit oldukça önemli bir yer tutmuştur. Trump'ın tehdit perspektifine net biçimde oturttuğu devletler Çin, Rusya, İran ve Kuzey Kore olmuştur. Belgede bu dört devlet direkt olarak tehdit kaynağı kabul edilmiş ve onlara güvenmenin riskinden bahsedilmiştir (The White House 2017, 2-3). Bu güvensizlik geleceğe yönelik işbirliğine de olumsuz etki edebilecek bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Trump, Çin ve Rusya'yı direkt olarak Amerikan gücünü zayıflatmak isteyen aktörler olarak nitelendirirken, İran ve Kuzey Kore'yi 'haydut devletler' etiketiyle anmaktadır.

Yukarıda değinildiği üzere Obama döneminde Asya politikaları revize edilmiş ve Çin'e yönelik tavır görece yumuşamıştır. Ancak Trump döneminde Çin tam anlamıyla düşman konumuna getirilmiş, nitekim bu bakış belgeye de yansıtılmıştır. Geçmişteki çabaların işe yaramadığını düşünen Trump, Çin'in tüm bunlara rağmen otoriterleştiğini ve işbirliğine uzak bir profil çizdiğini belirtmiştir (The White House 2017, 25). Nitekim belgedeki üslup işbirliğinden çok çatışmacı ve suçlayıcı öğeler içermiştir. Öyle ki, belgede Çin'li fentanil satıcıları dahi anılmış (The White House 2017, 12), uzlaşmayı  teleyecek bir tavır sergilemekten kaçınılmamıştır. Yine Çin'in özellikle Asya'da bölgesel güç dengesine oluşturduğu tehdit net biçimde vurgulanmıştır. Buna ek olarak Çin'in Avrupa hinterlandındaki artan etkinliğinden duyulan rahatsızlık da belgeye yansıtılmıştır. Trump'ın Çin konusundaki en büyük

endişelerinden bir diğeri ise ticaret alanında teşekkül etmiştir. Belgede Çin'in adaletsiz ticaret anlayışı sıklıkla eleştirilmiş ve gerekli önlemlerin alınacağı aktarılmıştır. Belgeye ve Trump yönetiminin perspektifine genel anlamda bakıldığında, Çin'in askeri ve ekonomik yükselişinden duyulan rahatsızlığın net biçimde yansıtıldığı görülmektedir.

Çin'e benzer biçimde, Trump'ın Rusya'ya yönelik tavrı da selefinden daha net ve sert olmuştur. Belgeye yönelik ilk bakışta, Soğuk Savaş'a yapılan atıflar dikkat çekmektedir. İçerik Soğuk Savaş'ta alınan galibiyeti birkaç kez vurgulayarak, aslında hem bu zaferin hem de bu düşmanlığın unutulmadığını hatırlatmıştır. Bugünü içeren konularda da Rusya'ya yönelik bir yumuşama söz konusu olmamıştır. Trump'ın UGS belgesi, hem Çin'i hem Rusya'yı bilgi hırsızlığı ve siber tehdit konularında eleştirmektedir. Bunun dışında, Rusya'nın Avrupa'daki güç dengesine olumsuz etkisi de belgede ele alınan endişelerden biridir. 2017 UGS belgesi, Rusya'nın Gürcistan ve Ukrayna işgallerini devlet egemenliğine saygısızlık olarak nitelendirmektedir. Genel anlamda bakıldığında, Rusya'nın askeri kapasitesini arttırmasından duyulan endişe net biçimde görülmektedir.

Trump'ın ilgili belgede yoğunlaştığı diğer iki uluslararası tehdit ise terör ve uluslararası suç örgütleridir. Obama'ya benzer biçimde, 2017 belgesi de terör örgütlerinin nükleer silahlara ulaşma ihtimalini endişeyle yansıtmaktadır. Bunun yanında Trump'ın dili daha sert ve net izler taşımaktadır. Trump direkt olarak 'radikal İslami grupların' oluşturduğu tehditten bahsetmektedir. Bunun yanında uluslararası suç örgütleri de terör örgütleri kadar tehlikeli bulunmuş ve onlara yönelik önlem almanın önemi sıklıkla vurgulanmıştır.

Bu net endişelerin dışında, bazı devletler ve olaylar da tehdit kapsamına taşınmış ancak bunlar daha düşük bir tonda eleştirilmiştir. Örneğin karteller üzerinden eleştirilen Güney Amerika ülkelerinin ele alındığı kısımda, Rusya ve Çin'in faaliyetleri de güvensiz bulunmuştur. Yine iklim değişikliği konusuna çok kısa olarak enerji güvenliğinin ele alındığı kısımda yer verilmiş ve bu enerji konusu da Rusya ile bağlantılı şekilde aktarılmıştır. Bunların dışında, Pakistan ve Suriye konusunda da endişeler içeren metin, bulaşıcı hastalıkları (Ebola, Sars vs.) da önlenmesi gereken problemler olarak sınıflandırmıştır.

Görüldüğü üzere Trump döneminde tehdit perspektifi genişletilmemiş ancak özellikle büyük güçleri de içeren net, işbirliğine uzak ve derin bir güvensizlik algılanmıştır. Çin ve Rusya'yı ağır dille eleştiren metin, hegemonun süper güç mücadelesine bakışının sert olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla 2017 UGS belgesi, tehdide bakışıyla NATO üyelerinin yükünü artırıyor gözükmektedir. Çünkü bu işbirliğine uzak tavır, NATO bir bütün olarak düşünüldüğünde, üyelerin güvensizliğini de arttırmaktadır. Buna ek olarak hegemonun büyük güçlerden duyduğu bu rahatsızlık müttefikleri de içeren bir savunma kapasitesi arttırımını gerektirmektedir. Sonuç olarak Trump'ın tehdit konusundaki yaklaşımı, hegemonun baskıcı politikasından güçlü izler taşımaktadır.

4.2.a.ii. ABD'nin Uluslararası Rolüne Bakış

Trump dış politika anlayışının, Obama'dan belki de en keskin biçimde ayrıldığı nokta; ABD'nin küresel siyasetteki rolüne yönelik yaklaşımı olmuştur. Yukarıda değinildiği üzere, diğer birçok görece güçsüz perspektif kenara bırakıldığında, ABD dış politikasında iki temel yaklaşım bulunmaktadır; izolasyon ve aktif dış politika. Obama'nın aktif dış politika anlayışının akabinde, ABD dış

politikası Trump ile birlikte keskin bir dönüşüm yaşayarak izolasyonist bir yere doğru evrilmiştir.

İki dönem arasındaki değişimlere geçmeden önce, değişmeyen bazı kalıplaşmış söylem ve yaklaşımlardan bahsetmek yerinde olacaktır. Öncelikle her başkan gibi Trump da ülkesinin dünya lideri olduğunu kabul etmektedir. Bu doğrultuda, ABD'nin dünya meselelerinden tamamen izole bir politika izleyemeyeceği de kalıplaşmış bir gerçekliği yansıtmakta ve metinde de yer almaktadır. Yine uluslararası tehditlerin, özellikle işbirliği çağrısı yapıldığında, yalnız ABD'ye değil müttefiklere de yöneldiği belirtilmiştir. Ancak metnin geneline bakıldığında, küresel siyaset yaklaşımının net biçimde değiştiği görülmektedir.

Trump'ın hem 2017 belgesinde hem de münferit konuşmalarında sıklıkla tekrarladığı 'Önce Amerika' sloganı, başkanın küresel politikada aktiflikten uzaklaşma isteğinin net göstergesi olmuştur. Bu aktif dış politikadan uzaklaşma isteği, küresel gelişmelere tamamen kapalı bir anlayışı değil, daha milliyetçi ve daha az müdahaleci bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Nitekim ilgili belgenin tamamında Amerika halkının her konuda öncelikli olacağı belirtilmektedir. Önceki belgelerin aksine, bu milliyetçi tavır metnin bütününde net biçimde yer almaktadır.

Bu belirgin milliyetçiliğe ek olarak, ilgili belgede Trump'ın uluslararası kurumlara yönelik göreceli şüpheciliği de göze çarpmaktadır. Trump, ABD dış politika geleneğinin gerektirdiği şekilde, bu kurumlardaki liderliğini sürdüreceğini belirtmektedir. Ancak ilgili kurumları özellikle uluslararası ticaret konusunda daha fazlasını yapmasını isteyerek eleştirmektedir (The White House 2017, 40-41).

Sonuç olarak Trump, ABD'nin küresel meselelere daha az müdahil olduğu izole bir politikaya oldukça yakın bir politik çizgide yer almaktadır. Bu politik

anlayış hegemonik istikrar teorisine göre üyeler üzerinde bir baskı yaratmaktadır. Çünkü; aktif dış politika anlayışı müttefiklere yardımı içerirken, izolasyon politikası ABD'nin kendi meselelerine daha fazla odaklanmasını öncelemektedir. Dolayısıyla Trump'ın küresel siyasette ülkesini konumlandığı nokta, NATO üyelerini *öz yardım (self help)* politikasına itmekte ve savunma harcamalarını artırma konusunda baskı yaratmaktadır.

4.2.a.iii. Müttefikler

Trump döneminin en belirgin çıkışlarından biri, NATO üyelerinin yük paylaşımına yeterince katkı yapmamasına yönelik eleştiride kendini göstermektedir. Obama döneminde de zaman zaman hatırlatılan bu eleştiri, Trump yönetiminin sürekli tekrarladığı bir söylem halini almıştır. Nitekim belgede de bu tavır kendini net biçimde göstermektedir. Elbette ABD dış politika geleneğine uygun olarak müttefikler belgenin genelinde ortak tehditleri paylaşan, işbirliği için elzem aktörler olarak aktarılmaktadır. Ancak belge yük paylaşımı konusunda alışılmışın çok üzerinde bir eleştiri yapmaktadır.

'Adaletsiz yük paylaşımı' (unfair burden-sharing) söylemi, 2017 UGS belgesinde sıklıkla tekrar edilmektedir. Yukarıda bahsedildiği üzere Trump, NATO'ya yönelik görece sert bir tavır benimsemiş ve bunu özellikle yük paylaşımı üzerinden sıklıkla dile getirmiştir. Bu yaklaşım ilgili belgeye de yansımış, ABD'nin müttefiklerin yük paylaşımına katkısının artması konusundaki beklentisi net biçimde belirtilmiştir. Örneğin belgenin bir özeti niteliğinde olan Beyaz Saray kısmında bu eleştiri (The White House 2017): *'Müttefiklerimizle adaletsiz yük paylaşımı ve savunmamıza yetersiz yatırım yapmamız, bize zarar vermek isteyenlerin tehlikesine davet çıkarttı.'* cümlesiyle net biçimde aktarılmıştır. Belgede

buna ek olarak, müttefiklerin kapasite arttırımına yardımcı olunacağı belirtilmiştir. Ancak bu yaklaşım müttefiklere yardımdan çok, ABD'ye yüklenen külfetin azalması isteğinin bir tezahürü olmuştur. Nitekim, 'cihatçı terörizme' (jihadist terrorism) karşı alınacak öncelikli önlemler kısımda Trump (The White House 2017, 11); *'müttefiklerimizin teröristlere karşı sürekli baskıyı azaltma ve sürdürme kapasitelerini geliştirmelerine ve sorumlu bir şekilde kullanmalarına yardımcı olacağız ve onları ABD yardımından bağımsız olarak çalışmaya teşvik edeceğiz.'* cümlesiyle bu isteği belirtmekten kaçınmamıştır.

Sonuç olarak Trump'ın 2017 UGS belgesinde, gelenekselleşmiş 'müttefiklerle işbirliği' söylemleri dışında, yük paylaşımına katkı konusunda net bir baskı görülmektedir. Bu söylemler tam anlamıyla baskıcı politikayı yansıtmakta ve NATO üyelerinin savunma kapasitelerini arttırmasına yönelik isteği açıkça göstermektedir.

4.2.b. Kurumsal Baskı

Trump'ın analiz ettiğimiz başkanlık dönemi olan 2017-2020 yılları arasında yalnızca bir zirve belgesi yayınlanmıştır. 11-12 Temmuz 2018 tarihlerinde bir araya gelen devlet ve hükümet başkanları Brüksel Zirvesi Bildirgesi'ni oluşturmuştur. Bildirgede terörden enerjiye birçok başlık yer almış, yine yük paylaşımı da liderlerin üzerinde durduğu konulardan biri olmuştur.

Brüksel Zirve Bildirgesi'nde liderler, yük paylaşımı hususunda eski taahhütlerine bağlı kalacaklarını bildirmişlerdir. Belgede, 2014 Galler Zirvesi'nde alınan %2'lik savunma harcaması kararına bağlı kalınacağı belirtilmiştir (NATO 2018, Madde 3). Galler sonrası gelişmeleri olumlu karşılayan belgede, 2018 ve sonrası için de benzer gelişimi görebilme umudu yansıtılmıştır. Bunun dışında

belgenin neredeyse tamamında üye ülkeler; savunma kapasitelerini, caydırıcı güçlerini ve NATO'ya katkılarını arttırmalarının gerekli olduğunu kabul etmişlerdir. Sonuç olarak 2018 Brüksel Bildirgesi'nde önceki taahhütlere bağlılık genel anlamda devam etmiştir. Dolayısıyla üyelere yönelik baskı radikal bir değişim yaşamamış ancak eskisinden aşağı seviyeye de düşmemiştir.

4.2.c. Boyut Değişkeni

4.2.c.i. Ekonomik Boyut

Tezin bu kısmında, ABD'nin 2017 ve 2020 yılları arasında dünya ekonomisi içerisindeki yeri analiz edilecektir. GSYH ile yapılacak bu karşılaştırmada ABD'nin görece büyüklüğü, en yakın rakibi Çin ve tezin ele aldığı vakanın baş aktörü Rusya ile kıyaslanacaktır.

2017			2018		
Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %	Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %
ABD	19.61	24.06	ABD	20.66	23.88
Çin	12.27	15.05	Çin	13.84	15.99
Rusya	1.58	1.93	Rusya	1.65	1.90
Dünya Toplam	81.48	100%	Dünya Toplam	86.5	100%

Tablo 4.5. 2017-2018 Yılları Ekonomik Boyut (IMF Datamapper 2024)

Tablo 4.5.'de 2017 ve 2018 yıllarında ilgili ülkelerin GSYH miktarları ve bunun dünya toplamında oluşturduğu yüzdelikler verilmiştir. GSYH miktarlarına bakıldığında, her üç ülkenin ve dünya toplamının gerçek anlamda bir artış gösterdiği görülmektedir. Öte yandan üç aktörün ekonomilerinin dünya toplamında tuttuğu yer ise değişiklik göstermiştir. Bu rakamlar, aşağıdaki Tablo 4.6. ile birlikte değerlendirilecektir.

2019			2020		
Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %	Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %
ABD	21.54	24.54	ABD	21.35	24.96
Çin	14.34	16.33	Çin	14.86	17.37
Rusya	1.7	1.93	Rusya	1.49	1.74
Dünya Toplam	87.77	100%	Dünya Toplam	85.52	100%

Tablo 4.6. 2019-2020 Yılları Ekonomik Boyut (IMF Datamapper 2024)

Tablo 4.5. ve Tablo 4.6.'da verilen bilgilere bakıldığında ABD'nin 2016 yılında 18.8 olan GSYH rakamlarını 2017, 2018 ve 2019 yıllarında bir önceki yıla göre arttırdığı görülmektedir. 2020 yılında ise, 2019 yılında 21.54 olan GSYH miktarının 21.35'e düştüğü görülmektedir. Öte yandan ABD'nin dünya toplam hasılası içindeki yeri, dalgalı bir grafik seyretmektedir. ABD ekonomisi 2016 yılında dünya toplamının %24.54'ünü oluştururken; 2017 yılında bu yüzde 24.06'ya, 2018 yılında 23.88'e düşmüştür. 2019 ve 2020 yıllarında ABD'nin dünya ekonomisi içindeki yüzdesi artış göstermiştir. 2019'da %24.54'e ulaşan bu pay, 2020 yılında da artış göstererek %24.96'ya erişmiştir. Görüldüğü üzere bu dört yıllık süreçte ABD ekonomisinde büyüme gözlemlenirken, dünya içinde tuttuğu yer hem düşüşü hem de yükselişi tecrübe etmiştir.

Bu dört yıllık süreçte ABD ekonomisini Çin ve Rusya ile karşılaştırmak, hegemonik istikrar teorisinin görelî boyut argümanı hakkında makul sonuçlar almayı sağlayacaktır. Bu açıdan bakıldığında, ABD'nin dünya toplamı içerisindeki yüzdesinden diğer iki ülke toplamını çıkarmak ($ABD - (Çin + Rusya)$) bize görelî büyüklüğün değişimini verecektir. Bir önceki dönem olan Obama döneminde bu fark; 2014 yılında %6,32 iken 2015'te %7,75'e ve 2016'da 8,21'e yükselmiştir. Obama sonrası dönemde bu fark dalgalı bir grafik sergilemiş ancak genel olarak Trump döneminde bir düşüş yaşamıştır. Trump'ın ilk yılında ABD ile Çin ve Rusya

ekonomilerinin toplamı arasındaki bu fark %7.8'e düşmüştür. 2018 yılında bu fark tekrar keskin bir düşüş yaşamış ve %5.9'a gerilemiştir. 2019'da nispeten artarak %6.28'e ulaşan ABD'nin görelî büyüklüğü, başkanın ilgili dönemdeki son görev yılı olan 2020'de tekrar %5.85 seviyelerine gerilemiştir. Görüldüğü üzere Trump döneminde ABD ekonomisinin diğêr büyük güçler olan Çin ve Rusya'ya sağladığı üstünlük Obama döneminden daha düşük bir grafik çizmiştir.

Tüm bunlara bakıldığında, ABD'nin ekonomik anlamda üstünlüğünün devam ettiği görülmekle beraber, görelî üstünlük anlamında Trump dönemi bir düşüşe sahne olmuştur. Bu düşüş, ABD için süper güç mücadelesinin kızışması anlamını taşıırken, öte yandan NATO üyeleri için pazarlık gücünün yükselmesi anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla, hegemonik istikrar teorisinin çizdiği çerçeve gereğince bu durum baskının görece azaldığı bir konjonktüre işaret etmektedir.

4.2.c.ii. Askerî Boyut

Trump döneminde ABD'nin görelî ekonomik boyutunda gözle görülür bir gerileme yaşanmıştır. Hegemonun gücünü ölçmek için oldukça önemli bir değişken olan görelî ekonomik boyut ilgili dönemdeki daralmaya işaret etmektedir. Ancak hegemonik gücün ölçümü için ekonomik boyut kadar önemli bir diğêr değişken olan askeri boyuta bakıldığında bu sonuçlar farklılık göstermektedir. Trump döneminde ABD'nin görelî ekonomik büyüklüğü zayıflarken, askeri büyüklüğü ise artmıştır.

2017			2018		
Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %	Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %
ABD	610	35	ABD	649	36
Çin	228	13	Çin	250	14
Rusya	66.3	3.8	Rusya	61.4	3.4
Dünya Toplam	1739	100%	Dünya Toplam	1822	100%

Tablo 4.7. 2017-2018 Yılları Askeri Harcamalar (SIPRI Military Expenditure Database)

Tablo 4.7. Trump döneminin ilk iki yılında gerçekleşen askeri harcamaları ve bunların dünya toplamında işgal ettiği yüzdeyi göstermektedir. Yukarıda Obama dönemi başlığı altında işlendiği üzere, ABD'nin 2016 yılında 611 milyar dolarla dünya toplamının %36'lık kısmını oluşturduğu Obama'nın son yılının akabinde oldukça kısmi bir düşüş yaşanmıştır. 2017 yılında bu oran 610 milyar dolarlık harcama ile %35'e düşmüştür. Bu küçük düşüşün ardından, ABD'nin askeri harcamaları gerçek anlamda yeniden artmış ve 2018 yılında 649 milyar dolara ulaşarak dünyadaki toplam savunma harcamalarının yeniden %36'sını oluşturmuştur.

2019			2020		
Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %	Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %
ABD	732	38	ABD	778	39
Çin	261	14	Çin	252	13
Rusya	65.1	3.4	Rusya	61.7	3.1
Dünya Toplam	1917	100%	Dünya Toplam	1981	100%

Tablo 4.8. 2019-2020 Yılları Askeri Harcamalar (SIPRI Military Expenditure Database)

Trump'ın askeri harcama konusunda 2018 yılında yakaladığı yukarı yönlü ivme, 2019 ve 2020 yıllarında ciddi bir artışla devam etmiştir. ABD'nin savunma

harcamaları 2019’da 732 milyar dolara ulaşmış ve bir önceki yıla oranla 2 puan artarak dünya toplamının %38’ine tekabül etmiştir. Bu artış 2020 yılında da devam etmiş ve Trump’ın savunmaya ayırdığı 778 milyar dolar, dünyadaki toplam harcamaların %39’unu oluşturmuştur.

Hegemonik istikrar teorisine göre, hegemonun gücünü daha doğru ölçebilmek adına ABD’nin görelî büyüklüğüne bakmak yerinde olacaktır. Görüldüğü üzere ABD’nin mutlak askeri boyutu Trump döneminde ciddi derecede artmıştır. Bu artış, ABD’nin askeri boyutunu görelî olarak da büyötmüştür. Bu noktada Tablo 4.7. ve Tablo 4.8.’da listelenen üç ülkenin farkına bakıldığında (ABD - (Çin + Rusya), 2017 ve 2018 yılında ciddi bir değişim görülmemiş ve sırasıyla bu fark %18.2 ile %18.6’ya tekabül etmiştir. 2019 ve 2020 yıllarında ise ABD askeri boyutu görelî anlamda ciddi bir büyüme yaşamıştır. 2019’da %20.6’ya ulaşan bu fark, 2020 yılında daha da artarak %22.9 seviyesini görmüştür.

Sonuç olarak Trump döneminde ABD’nin görelî büyüklüğü ekonomik anlamda azalırken, askeri anlamda ise artmıştır. Askeri boyuttaki bu artış, hem hegemonun sert gücünü ve dolayısıyla muktedirliğini arttırdığından hem de diğer büyük güçlerin üstünlüğünü azalttığından NATO üyelerinin pazarlık seçeneklerini azaltmaktadır. Askeri boyut anlamında, NATO üyeleri üzerinde kurulan bu baskının, onların yük paylaşımına yaptığı katkıyı arttırması beklenmektedir.

4.2.d. Saldırgan Niyetler

2014 yılında başlayan Ukrayna Savaşı’nda tansiyon yer yer yükseliş ve düşüşler göstermiştir. Trump dönemine bakıldığında Rus saldırganlığının görece düşük olduğu söylenebilir. Savaş süreci devam etmekle birlikte, 2017-2020 arasında tansiyon 2014 yılındaki kadar üst seviyelere tırmanmamıştır.

Bu dönemde belki de en büyük gerilimlerden birisi Kerç Boğazı üzerine yaşanmıştır. 2018 Kasım ayında, Azak Denizi ve Karadeniz'i birleştiren Kerç Boğazı'nda Rus ve Ukrayna gemileri arasında bir çatışma yaşanmıştır (Hodge 2018). Ukrayna'nın karasularını ihlal ettiğini iddia eden Rusya, geçidi kapatıp Ukrayna gemilerine saldırıda bulunmuştur (Bentzen 2018). Olay bölgedeki endişeleri tekrar arttırsa da çatışmanın boyutu yüksek seviyelere ulaşmamıştır. 2017-2021 döneminde bu belirgin olayın dışında da çatışmalar devam etmiş ancak bunlar 2014'tekine benzer bir kırılma noktası oluşturmamıştır.

Çatışmaların dışındaki gelişmelere bakıldığında, Ukrayna bu dönemde de NATO'ya katılma yönündeki ilgisini sürdürmüş ve yukarıda da değinildiği üzere üyeliği stratejik bir öncelik olarak yasalaştırmıştır. Bununla birlikte, bugün de görevde olan Volodimir Zelenskiy 2019 yılında Ukrayna'nın başına geçmiştir. Bu dönem içerisinde anlaşmazlık devam etse de, 2014'ten sonra bir ilk yaşanmış ve Rusya ve Ukrayna, Moskova'nın Kırım'ı ilhak etmesi ve Donbas'a müdahalesi sonrasında ele geçirilen onlarca esiri takas etmiştir (Walker 2023, 16).

Tüm bunlar ışığında, 2014'te başlayıp bugün de devam eden Ukrayna Savaşı'na karşılaştırmalı olarak bakıldığında, Rus saldırganlığının görece düşük seyrettiği söylenebilir. Dış tehditteki bu düşüş, saldırgan niyetlerin yük paylaşımına yapılan katkıya olan etkisini de azaltmış olmalıdır. Dolayısıyla Trump döneminde NATO üyelerinin yük paylaşımı davranışında hegemon politikalarının, Rus saldırganlığından daha belirleyici olması beklenmektedir.

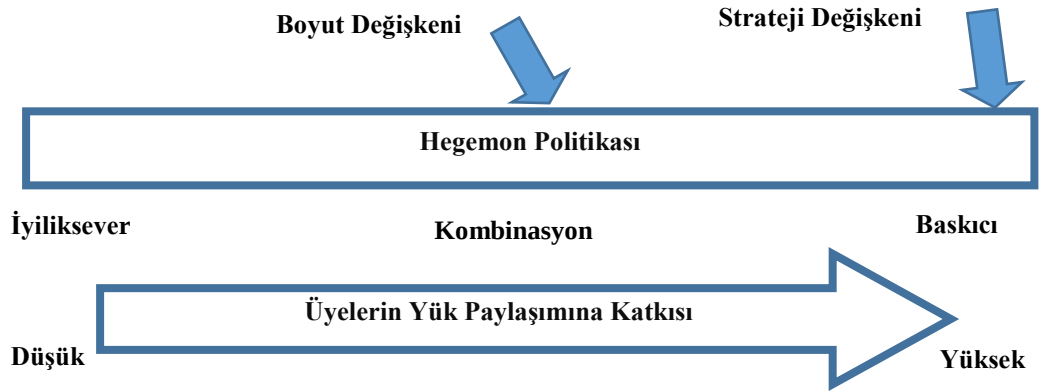
4.2.e. Trump Dönemi Yük Paylaşımı Analizi

Yukarıda, Trump döneminde üyelerin yük paylaşımına etki etmesini beklediğimiz hegemon politikaları ve dış tehdit teorilerinin hipotezleri nezdinde

değerlendirilmiştir. İlk olarak, strateji değişkeninin etkisini saptayabilmek adına 2017 UGS belgesi ve 2018 Brüksel bildirgesinden faydalanılmıştır. Bu veri kaynaklarından UGS belgesi ‘tehdit, ABD’nin uluslararası rolüne bakış ve müttefikler’ başlıkları altında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye göre belgenin hegemonun baskıcı politikasını yansıttığı gözlemlenmiştir. Öte yandan zirve belgelerinde, önceki dönemden büyük bir fark görülmemiş ancak bir yumuşama da söz konusu olmamıştır.

İkinci olarak, boyut hipotezi ışığında ABD’nin göreceli ekonomik ve askeri büyüklüğü analiz edilmiştir. Bu noktada göreceli ekonomik büyüklüğün NATO üyelerine baskı yapacak seviyede olmadığı gözlemlenirken, askeri boyuttaki artış ile bu telafi edilmiştir. Nitekim ABD’nin göreceli askeri boyutunun NATO üyelerine yönelik oluşturduğu baskıcı politika, ekonomik boyut ile büyük ölçüde dengelenerek baskı ve iyilikseverliğin bir kombinasyonunu oluşturmuştur.

Şekil 4.2. Trump Dönemi Hegemon Politikası

Şekil 4.2.’de Trump döneminde ABD dış politikasının genel görünümü ve NATO üyelerine muhtemel etkisi tasvir edilmiştir. Görüldüğü üzere 2017-2020 arasındaki dönemde ABD’nin dış politikadaki büyük stratejisi, NATO üyelerine

yönelik baskıcı politikaya işaret ederken, hegemonun görelî boyutu iyiliksever ve baskıcı politikanın bir kombinasyonuna denk gelmektedir. Bu bilgiler ışığında Trump döneminde baskıcı politikaya oldukça yakın seyreden bu hegemon politikasının, hegemonik istikrar teorisine göre üyelerin yük paylaşımına katkısında artışa yol açması beklenmektedir.

H1 ve *H2* dışında, saldırgan niyetlere bakıldığında ise Trump döneminde daha düşük bir öneme sahip olduğu görülmektedir. 2017-2020 arasında Rus saldırgan niyetinde görelî bir düşüşten söz etmek mümkündür. Bu dönemde yaşanan yerel ve sınırlı çatışmaların NATO üyelerinin yük paylaşımında artış sağlayacak kadar büyük bir tehdit oluşturmadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla aşağıda ele alınacak savunma harcamalarındaki hareketliliklerin daha çok hegemonun politikasıyla ilişkili olduğu söylenebilir.

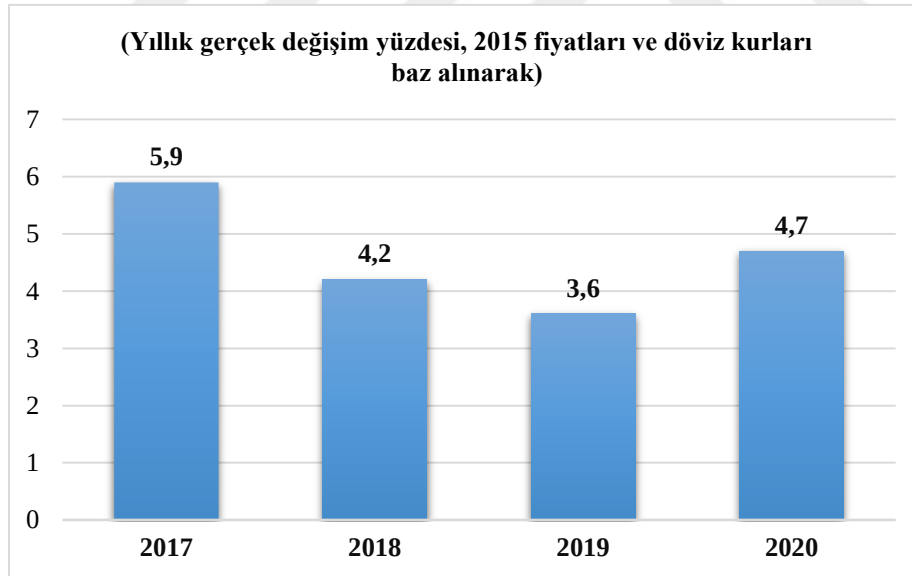
Yıl	Toplam Harcama (Milyar Dolar)	GSYH Payı %
2017	277	1,48
2018	289	1,51
2019	300	1,54
2020	314	1,72

Tablo 4.9. 2017-2020 NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları (NATO 2024a)

Trump döneminde ABD dışındaki NATO ülkelerinin toplam savunma harcamaları ve bu harcamaların üyelerin GSYH'leri içerisinde tekabül ettiği yüzdelerin yıllık ortalamaları Tablo 4.9.'da verilmiştir. Tabloya bakıldığında Trump dönemindeki baskıcı politikaların üyelerin yük paylaşımına katkısının artmasına yol açtığı görülmektedir. Tablo 4.9.'daki bilgiler ışığında, Obama'nın son yılı olan 2016'daki 262 milyar dolarlık toplam üye harcamalarının, Trump'ın ilk yılı olan

2017’de 277 milyar dolara çıktığı görülmektedir. Trump’ın baskıcı politikası başkanın diğer üç görev yılında da etkisini göstermiştir. 2018 yılında üyeler 289 milyar dolar harcama yaparken, bu rakam 2019’da 300 ve 2020’de 314 milyar dolara kadar yükselmiştir.

Bu gerçek büyümenin yanında, söz konusu harcamaların üyelerin GSYH miktarları içerisindeki yüzdesi de görece artışı saptayabilmek adına önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında, ilgili oranların Trump döneminde sürekli olarak artan bir grafik sergilediği görülmektedir. ABD dışındaki NATO üyesi ülkeler Obama’nın görevdeki son yılı olan 2016’da GSYH’lerinin %1,44 kadarını ayırırken, bu oran 2017’de %1.48’e yükselmiştir. Trump’ın baskıcı politikasının sonucu olarak sürekli yükselen bu oranlar 2018’de %1.51’e, 2019’da %1.54’e ve son olarak 2020 yılında %1.72’ye kadar artmıştır.

Grafik 4.2. Trump Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları Yüzdelik Değişim (NATO 2024a)

Grafik 4.2. Trump döneminde ABD dışındaki NATO üyelerinin gerçekleştirdiği savunma harcamalarının bir önceki yıla oranla yüzdelik artışı

göstermektedir. Bu oranların etkisi kümülatif biçimde arttığından, Trump döneminde ilgili harcamaların yüzdesel olarak da sürekli artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Grafik 4.2.'ye göre, 2017'de %5.9 oranında büyük bir artış yakalanmıştır. 2018'de bir önceki yıldan %4.2 oranında fazla olan savunma harcamaları, 2019'da %3.6 oranında artmıştır. 2020 yılında ise üye ülkelerin savunma harcamaları %4.7 oranında artarak yükselişine devam etmiştir.

Sonuç olarak, Trump döneminde baskıcı politikalar işe yaramış ve üye ülkelerin yük paylaşımına yaptığı katkıda gözle görülür bir değişim olmuştur. Bu değişimi görmek için; toplam savunma harcamaları, savunma harcamalarının GSYH'ye oranları ve yıllık gerçek değişimleri baz alınmıştır. Nitekim bu parametreler incelendiğinde, tüm rakamlarda belirgin bir artış görülmüştür. Dış tehdidin ilgili dönemde görece düşük seyretmesi, yük paylaşımına olan etkisini ortadan kaldırmıştır. Bu dönemde gerçekleşen savunma harcamalarında, Rus saldırganlığından çok hegemon politikaları etkili olmuştur. Hegemonik istikrar teorisinin analiz edildiği bu dönemde, Trump'ın stratejik olarak uyguladığı baskı ABD'nin ekonomik boyutundan ötürü azalmış ancak askeri harcamalardan dolayı dönemin ana dış politikası iyiliksever çizgiden uzak kalmıştır. Bu baskıcı politika üyelerin yük paylaşımına katkısını arttırmış, dolayısıyla teorinin verdiği değişkenler dönemin yük paylaşım davranışını analiz etme konusunda başarılı olmuştur.

4.3. Biden Dönemi Yük Paylaşımı (2021-2024)

2020 yılının sonunda yapılan başkanlık seçimlerinde Trump'a karşı yarışan Biden, bu yarışta galip gelerek 2021 yılında görevi devralmıştır. Daha önce Obama'nın yardımcılığını yapan Biden, kendi başkanlık döneminde çok büyük uluslararası krizlerle karşılaşmıştır. Biden döneminin belki de en sansasyonel

gelişmeleri 2022 yılında tekrar ve ciddi biçimde alevlenen Ukrayna Savaşı ve 2023 yılı sonunda yine tekrar yükselen İsrail-Filistin savaşı olmuştur. Filistin Savaşı gerçekteştiğı konum itibarıyla NATO’nun tamamını ABD kadar ilgilendirmezken, Ukrayna Savaşı Biden döneminde NATO gündeminin en büyük parçası olmuştur.

Aşağıda Biden döneminde gerçekleşen yük paylaşımını anlamlandırabilmek üzere çalışmanın bağımsız değişkenleri olan hegemon politikaları ve dış tehdit hipotezleri analiz edilecektir. Yukarıdaki değerlendirmelere benzer biçimde öncelikle dönemin UGS belgesi ele alınacaktır. Ardından ilgili dönemde hegemonun görelî boyutundaki değişimler incelenecektir. Son olarak Rus saldırganlığının bu dönemdeki etkisi değerlendirilecek ve bu değişkenler ışığında NATO üyelerinin yük paylaşımı ele alınacaktır.

4.3.a. 2022 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi

2022 UGS belgesi Biden’ın dünya görüşünü ortaya koymakla beraber, Ukrayna krizinin yarattığı etkiyi de göstermektedir. 24 Şubat 2022’de başlatılan Rusya saldırısından yaklaşık yedi ay sonra, Eylül 2022’de yayımlanan belgede savaşın izleri net biçimde görülmektedir. Elbette Biden’ın odaklandığı tek nokta bu sorun olmamıştır. Özellikle Çin’e dair endişeleri de içeren belgede, diğer yandan ABD’nin dış politikasındaki değişimin altı çizilmiş ve müttefiklere yönelik tutum açısından olumlu sinyaller yer almıştır. Aşağıda 2022 UGS belgesi detaylı biçimde incelenerek hegemonun NATO üyelerine yönelik politikası ele alınacaktır.

4.3.a.i. Tehdit

2022 UGS belgesinin genelinde olduğu gibi, tehdide bakışında da Ukrayna Savaşı’nın etkileri net biçimde görülmektedir. Biden döneminin tehdit perspektifi

özellikle devlet tehdidine odaklanmakta ve diğer endişeleri de genellikle devlet tehdidine dayandırarak açıklamaktadır. Belgede Çin ve Rusya'nın oldukça sert biçimde eleştirilmesi dikkat çekmektedir. Rejim tiplerinden, küresel düzenin devamlılığından ve devlet kaynaklı gelişen tehditlerden duyulan endişe belgede net biçimde dile getirilmiştir.

Ukrayna Savaşı dolayısıyla Rusya'nın yarattığı tehdit ve Çin'in 'otoriter' yükselişinden duyulan kaygı, Biden döneminde devlet tehdidine yönelik bir derinleşmeyi göstermektedir. Liberal sisteme bir tehdit olarak gördüğü bu devletleri tanımlarken rejim tiplerine gönderme yapılmakta ve küresel mücadelenin demokrasiler ve otoriterler arasında gerçekleştiği ifade edilmektedir. Belgede, Çin'i 'yarış dışı' bırakmak ve Rusya'yı 'sınırlamak' ABD'nin küresel öncelikleri olarak kabul edilmektedir (The White House 2022, 23-26).

Direkt devlet kaynaklı tehdidin dışında, Biden döneminde de aynı çizgi takip edilerek benzer konular ele alınmış ancak iklim değişikliği ve biyolojik tehditlere görece daha fazla yer verilmiştir. Pandemiler ve iklim değişikliğinin yanında, Rusya'nın sebep olduğu gıda güvenliği ve göç tehdidi, nükleer silahsızlanma ve terör konuları da belgede önemli yer tutmuştur. Sonuç olarak hegemonun tehdit anlayışında büyük bir genişleme yaşanmamıştır. Öte yandan küresel güçlere yönelik sert tavır belgenin tamamına yansımıştır. Bu durum, NATO üyeleri için bir ölçüde baskıcı bir konjonktüre işaret etmektedir. Ancak yalnızca devlet tehdidine odaklanılmış olması tehdit algısının diğer alanlarda düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum, ilgili tehditlere güvenlik kapasitesini artırma yönünde cevap vermesi beklenen NATO üyelerinin üzerindeki baskının boyutunu azaltmaktadır.

4.3.a.ii. ABD'nin Uluslararası Rolüne Bakış

2022 UGS belgesi, izolasyonist politikaya dair hiçbir iz taşımamakla birlikte, ABD'nin düzeni koruyucu rolüne birçok kez atıfta bulunmuştur. ABD'nin 'eşsiz' gücünün ve dünyanın ABD liderliğine ihtiyacının vurgulanması, aktif dış politika anlayışına örnek teşkil etmektedir.

Bunların ötesinde Biden yönetimi; demokrasi, insan hakları ve uluslararası kurumların önemine dikkat çekmiştir. İlgili belgede otoriter rejimlerin, tüm bunları ve daha fazlasını içeren küresel liberal sisteme meydan okuduğu belirtilmektedir (The White House 2022, 8). Bu meydan okumanın karşısında ABD'nin olacağı ve tüm bu değerleri koruyacağını ifade edilmesi, ABD'nin kabuğuna çekilmek yerine aktif biçimde bu sorunlarla ilgileneceğinin göstergesi olmuştur.

4.3.a.iii. Müttefikler

Trump ile kıyaslandığında Biden döneminde müttefiklere yönelik tutumun ciddi biçimde yumuşadığı görülmektedir. Ukrayna Savaşı ve Rus tehdidinin yarattığı etkiyle 2022 UGS belgesi, müttefiklerle beraberlik ve daha sıkı ilişkilerin altını çizmiştir.

Biden'ın UGS belgesinde, NATO kelimesi 15 kere geçmektedir. Bunların tamamında müttefikler olumlu bir tonda anılmakta ve yük paylaşımı konusunda bir baskıdan söz edilmemektedir. Belgede NATO'nun birlik ve beraberliği ile caydırıcı gücünün sıklıkla altı çizilmiştir. Bunun yanında NATO'nun bu caydırıcı gücünü Rusya, Çin ve diğer tehditlere karşı kullanmaktan çekinmeyeceği belirtilmiştir. Yine aynı noktada belge, NATO'nun 5. Maddesi'ne atıf yaparak herhangi bir saldırıya verilecek cevabı net biçimde belirtmiştir. Ayrıca ABD'nin NATO topraklarının her

karışını savunacağı vurgulanmıştır (The White House 2022, 26). Bu vurgu, iyiliksever hegemon politikasının izlerini taşıması açısından önemlidir.

Sonuç olarak 2022 UGS belgesi, Obama ve Trump’a kıyasla NATO’ya daha büyük yer ayırmıştır. Bunların tamamında birlik ve beraberlik mesajları verilmiştir. İttifakın gücüne ve saldırı kapasitesine sürekli olarak yapılan vurgu müttefiklere baskı kurmaktan çok tehditlere gözdağı vermeye odaklanmıştır. Özetle belgede, NATO üyelerine karşı yük paylaşımı konusunda daha yumuşak bir tavır benimsenmiştir. Bu tavır hegemonun iyiliksever politikasına net bir örnek teşkil etmiştir.

4.3.b. Zirve Belgeleri

Biden döneminde NATO başkanları olağandan sık bir araya gelmiştir. 2021 Brüksel Zirvesi’nden bir yıl sonra başlayan Ukrayna Savaşı, NATO devlet başkanlarının 2022’de iki bildiri daha yayınlamasına yol açmış ve liderler aynı yıl Madrid Zirvesi’nde tekrar bir araya gelmiştir. Bu toplantıları 2023 Vilnius ve 2024 Washington Zirveleri takip etmiştir. Bu zirvelerin her birinde ortak bildirilere imza atan liderlerin odak noktası Ukrayna Savaşı olmuştur.

Bildirilerin tamamında Rus tehdidine karşı birlik ve güçlenme mesajları verilmiştir. Bu tehdidi caydırmak için tüm enstrümanların kullanılabileceği belirtilmiştir (NATO 2022d; NATO 2022e; NATO 2022f, Madde 3; NATO 2023, Madde 18-19; NATO 2024e, Madde 15). Bunun yanında müttefikler, daha önceki belgelerde olduğu gibi, savunma kapasitelerini arttıracaklarını taahhüt etmişlerdir (NATO 2022d; NATO 2022e; NATO 2022f, Madde 19; NATO 2023, Madde 27; NATO 2024e, Madde 6-7) . Ancak bu taahhütlerde ve belgelerin tonunda bir değişiklik görülmemiştir. Belgelerdeki savunma harcamalarına yönelik taahhütlerin

ne ölçüde uygulandığı aşağıda test edilecektir, ancak bu noktada söz konusu zirvelerin üyelere baskı yapmaktan çok müttefiklerin birlikteliğini ve bundan doğan caydırıcılığı vurguladığını belirtmek yerinde olacaktır. Dolayısıyla Biden dönemindeki bu sık görüşmelerde ortaya çıkan bildirilerin, üyelerin yük paylaşımına katkı yapması yönünde bir baskı yaptığı sonucuna ulaşılamamıştır.

4.3.c. Boyut Değişkeni

4.3.c.i. Ekonomik Boyut

Biden'ın başkanlık dönemi olan 2021-2024 yılları, hegemonik anlamda rakip görülen devletlerin yarattığı krizlere denk gelmiştir. Bir yandan Covid19'un devam eden etkisi, diğer yandan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın küresel tedarik zincirinde (özellikle gıda ve enerji alanında) yarattığı kriz ekonomi alanında büyük sorunlar yaratmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen ABD ekonomisi bu dört yıllık dönemde görece olarak büyümeye devam etmiştir. Bu büyüme oranları aşağıdaki Tablo 4.10. ve Tablo 4.11.'te karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

2021			2022		
Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %	Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %
ABD	23.68	24.31	ABD	26.01	25.64
Çin	17.76	18.23	Çin	17.85	17.60
Rusya	1.84	1.88	Rusya	2.27	2.23
Dünya Toplam	97.4	100%	Dünya Toplam	101.41	100%

Tablo 4.10. 2021-2022 Yılları Ekonomik Boyut (IMF Datamapper 2024)

Tablo 4.10. 2021 ve 2022 yıllarında ABD, Çin ve Rusya'nın GSYH'lerini ve bu miktarların dünya toplamında tekabül ettiği yüzdeleri vermektedir. Tabloya göre ABD 2021'deki 23.68 trilyon dolarlık GSYH'sini 2.33 trilyon dolar arttırarak

2022’de dünya ekonomisinin çeyreğinden fazlasını tek başına oluşturmuştur. Hegemonun dünya toplamında tuttuğu yüzdelik dilim, rakipleri ile kıyaslandığında (ABD - (Çin + Rusya), 2021 yılında bu farkın %4.2 olduğu görülmektedir. Hatırlanacağı üzere bu fark Obama döneminde açılmış, Trump’ın son yılı olan 2020’de ise %5,85’e gerilemişti. Biden’ın ilk yılında da bu fark düşmüştür ancak 2022 yılında tekrar %5,81’e yükselmiştir. Nitekim bu büyüme takip eden iki yılda da devam etmiştir.

2023			2024		
Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %	Ülkeler	GSYH (Trilyon Dolar)	Dünya %
ABD	27.72	26.22	ABD	29.17	26.50
Çin	17.76	16.80	Çin	18.27	16.60
Rusya	2.01	1.90	Rusya	2.18	1.98
Dünya Toplam	105.69	100%	Dünya Toplam	110.06	100%

Tablo 4.11. 2023-2024 Yılları Ekonomik Boyut (IMF Datamapper 2024)

Tablo 4.11.’te görüldüğü üzere Biden’ın son iki yılında ABD ekonomisinin dünya toplamı içindeki yeri büyümeye devam etmiştir. 2023’te dünya toplamının %26.22’sini oluşturan ABD ekonomisi, bu payını 2024’te %26.50’ye kadar yükseltmiştir. ABD ekonomisinin, rakipleri ile arasındaki fark ise 2023’te 7.52 ve 2024’te 7.92 seviyelerine ulaşmıştır.

Sonuç olarak, bu dört yıllık süreçte ABD ekonomisi sürekli bir büyüme gösterirken, rakipleri ile arasındaki fark da açılmaya devam etmiştir. Biden döneminde ABD ekonomisinin dünya pazarı içerisinde tekabül ettiği oran %26.50 seviyelerini görerek, önceki iki başkanın ulaşamadığı bir yüzdelik yakalamıştır. Obama döneminde yüksek iken Trump döneminde düşüş yaşayan ABD ve rakipleri arasındaki yüzdelik fark da sürekli bir artış göstermiştir. Bunda özellikle Çin’in

yaşadığı ekonomik düşüşün payı bulunmaktadır. Çin'in dünya toplamı içerisinde oluşturduğu yüzdelik, Biden döneminde sürekli düşmüştür.

Bu verilerden hareketle ABD ekonomisinin Biden döneminde görece gücünü arttığı görülmektedir. Bu artış hem hegemonun ekonomik büyümesinden hem de rakiplerinin yaşadığı küçülmelerden kaynaklanmaktadır. Bu noktada hegemonik istikrar teorisine göre, ABD'nin ekonomik anlamda görece güçlenmesi; NATO üyelerinin pazarlık imkanlarını azaltacağından, yük paylaşımına destek vermeleri konusunda bir baskı yaratacaktır.

4.3.c.ii. Askeri Boyut

Hegemonun görece boyutundaki değişimleri anlamlandırabilmek için bir diğer önemli değişken olan askeri harcamalar, hem ABD'de hem de dünya genelinde artış göstermeye devam etmiştir. ABD ve Rusya askeri harcamalarını ciddi biçimde arttırırken, öte yandan Çin'in rakamlarında çok ufak değişimler yaşanmıştır.

2021			2022			2023		
Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %	Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %	Ülkeler	Askeri Harcama (Milyar Dolar)	Dünya %
ABD	801	38	ABD	877	39	ABD	916	37
Çin	293	14	Çin	292	13	Çin	296	12
Rusya	65.9	3.1	Rusya	86.4	3.9	Rusya	109	4,5
Dünya Toplam	2113	100%	Dünya Toplam	2240	100%	Dünya Toplam	2443	100%

Tablo 4.12. 2021, 2022 ve 2023 Yılları Askeri Harcamalar (SIPRI Military Expenditure Database)

Tablo 4.12.'de Biden döneminde gerçekleşen askeri harcama miktarları ve bunların dünya toplam harcaması içinde denk düştüğü yüzdelikler verilmiştir. Bu bilgilere göre ABD'nin askeri harcama miktarını her yıl arttırdığı görülmektedir. Öte yandan 2021 yılında dünya toplam askeri harcamasının %38'ini tek başına

yapan ABD'nin bu oranı 2022'de %39'a yükselmiş ancak 2023 yılında %37'ye gerilemiştir. Çin'in dünya toplamı içindeki yüzdeliği sürekli düşerken, Rusya'nın sürekli bir artış sergilemiştir. Hegemonun görelî askeri boyutunu bulabilmek adına ABD ile bu iki ülkeyi kıyasladığımızda (ABD – (Çin + Rusya); 2021 yılında %20.9 olan farkın, 2022 yılında %22.1'e yükseldiği görülmektedir. 2023 yılında ise bu fark bir nebze kapanmış ve %20.5 seviyelerine gerilemiştir. Dolayısıyla 2021 ve 2022 yıllarında ABD'nin görelî askeri boyutunda bir yükseliş gözlemlenirken, rakamlar 2023'te bir nebze düşüş göstermiştir.

Sonuç olarak Biden döneminde ABD'nin görelî askeri boyutu dalgalı bir grafik seyretmiştir. En büyük rakiplerinden Çin, bu süreçte bir düşüşü tecrübe etmiştir. Ancak hegemonun net biçimde farkı açmasını diğer rakip devlet Rusya'nın yükselen rakamları engellemiştir. Dolayısıyla hem büyüme hem de küçülmeyi tecrübe eden bu rakamlar, hegemonun görelî konumunda büyük bir fark yaratmamıştır. Duruma yük paylaşımı açısından bakıldığında, hegemonun konumunda değişiklik olmaması NATO üyelerine yönelik herhangi bir baskı veya iyiliksever konjonktür oluşmamıştır. Bundan dolayı Biden döneminde askeri boyut değişkeni, yük paylaşımına etki etmemiştir.

4.3.d. Saldırgan Niyetler

Biden döneminde dünya, Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın doruk noktasına ulaşmasına şahit olmuştur. Yukarıda detaylandırıldığı üzere Putin'in 'özel bir askeri operasyon' olarak adlandırdığı saldırılar, üzerinden üç yıl geçmesine rağmen bitmeyen bir çatışmaya yol açmıştır. 2022 yılında yükselen tansiyon, NATO üyelerinin algıladığı tehdit boyutu açısından, Kırım'ın ilhak edildiği 2014 yılının daha üzerine ulaşmıştır. 2022 yılında başlayan çatışmalar, Kırım'ın ilhak edildiği

2014 yılından en az üç yönü ile ayrılmakta ve daha büyük bir saldırganlığa işaret etmektedir. 2022 yılında başlayan askeri operasyon; tarafların net biçimde belli olması, savaşılan bölgelerin genişlemesi ve tahribatın yüksek boyutlara ulaşması nedeniyle, NATO üyelerine oluşturduğu potansiyel tehdit on yıllık savaşta en üst seviyelere ulaşmıştır.

Rus saldırganlığının muazzam biçimde yükselerek 2014 Kırım İşgali'nin ötesine geçtiğinin ilk göstergesi; Rusya'nın bölgedeki askeri varlığını ciddi biçimde arttırması ve savaşta net şekilde taraflardan biri olmasıdır. 2022 yılının Şubat ayında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı saldırılar, yaklaşık on yıldır devam eden savaş sürecinin en yoğun yaşandığı dönemin başlangıcı olmuştur. Aslına bakılırsa bölgedeki hareketlilik Biden'ın ilk görev yılında ciddi biçimde kendini göstermeye başlamıştır. Her iki tarafın da askeri tatbikatları yoğunlaştırdığı 2021 Nisan ayında dönemin Ukrayna Savunma Bakanı Andriy Taran, 110.000 Rus askerinin sınıra yığıldığını bildirirken meselenin ciddiyetini gözler önüne sermiştir (Walker 2023, 26). Sınırdaki hareketlilik ve askeri tatbikatlar savaş başlayana dek devam etmiştir. Kırım sürecinde Rusya'nın çoğunlukla bölgesel aktörleri destekleyerek sorunu lehine çevirmesi ve savaşın tarafı olmadığını belirtmesinin aksine, 2022'de Rus ordusu bizzatihi olarak bölgeye giriş yapmıştır. Putin'in Moskova saatiyle 05:55'te yaptığı bu konuşma sonrası, Rus tankları ve askerleri birçok noktadan Ukrayna'nın Doğu'suna yönelmiştir (BBC 2022). Putin, askeri bir operasyon yapacağını bildirerek bölgeye girmiş, bu söylem Rusya'nın savaşa direkt olarak taraf olduğunu da göstermiştir.

2022'de başlayan çatışmaların Ukrayna Savaşı süresince en üst seviyede Rus saldırganlığına örnek olduğunun ikinci göstergesi, savaşın konumunun genişlemesi

olmuştur. Hatırlanacağı üzere 2014 yılında Rusya Kırım'ı ve Doğu'da yer alan Luhansk ve Donetsk bölgelerini hedef almış ve çatışmalar buralarda yoğunlaşmıştı. Öte yandan 2022'de Rusya henüz savaşın başlarından itibaren Ukrayna'nın Batı'sına kadar uzanan saldırılar yapmıştır (BBC 2022). Nitekim Rusya savaş boyunca ilerlemeye devam etmiştir. Washington merkezli *Savaş Araştırmaları Enstitüsü'nün (Institute for the Study of War)* raporuna göre (Evans vd. 2024) Rusya sadece 2024 yılında, Ukrayna topraklarında 4168 kilometrekarelik bir ilerleme kaydetmiştir. Görüldüğü üzere savaş sınırlı bir bölgede kalmamış ve Rusya süreç boyunca Ukrayna'nın tamamına yönelik bir tehdit oluşturacak biçimde hareket etmiştir. Nitekim savaşın NATO bölgesine yakınlığı düşünüldüğünde bu saldırganlığın ittifak üyelerini tedirgin etme olasılığı oldukça yüksektir.

Son olarak 2022'de başlayan çatışmaların yarattığı tahribat Rus saldırganlığındaki artışın önemli bir göstergesi olmuştur. Bu tahribatı hem savaştaki ölü ve yaralıların hem de çatışmaların etkisiyle bölgeyi terk eden vatandaşların sayısında görmek mümkündür. Bu sayılar 2014 ve sonrasındaki savaş sürecinin çok daha ötesine geçmiştir. 2014-2017 arası süreçte yaklaşık olarak 10,000 asker ve sivilin öldüğü belirtilmiştir (UN Report 2017). Bugün Ukrayna Savaşı'na bakıldığında, verilen sayılar tartışmalı olmakla birlikte tahminlerin çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Örneğin ABD'li yetkililerin açıklamalarına göre; savaşın yalnızca ilk 18 ayında toplam asker kaybı 100.000'i aşmıştır (Cooper vd. 2023). Bugün bu sayılara dair tahmin ve açıklamalar savaşın başlangıcından bu yana geçen üç yılda 300.000 ila 600.000 kadar askerin öldürüldüğünü iddia ediyor. Şu an için net bir sonuca ulaşmak mümkün gözükme de bugün devam eden savaştaki zaiyatların sayısı, 2014-2022 sürecinin çok daha üstünde seyretmektedir. Öte

yandan savaşta yerini terk eden vatandaşların sayısı da 2022 saldırganlığının boyutunu göstermektedir. 2014'te de benzer bir göç dalgası yaşanmış ancak bu sayı çok yüksek boyutlara ulaşmamıştır (Jaroszewicz 2015). 2022 saldırılarının gölgesinde geçen yaklaşık üç yıllık süreçte ise, *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği* (United Nations High Commissioner for Refugees) verileri Ukrayna'dan göç edenlerin sayısının 6,74 milyona kadar ulaştığını göstermektedir (UNRIC 2024). Zaiyat ve göçmenlere dair bu sayılar savaşın tehdit derecesindeki artışın kanıtları olmuştur. 2022'de başlayan çatışmaların bu denli çok insanı etkileyecek boyutta olması, Rus saldırganlığının 2014'ten çok daha yükseklere ulaştığına işaret etmektedir.

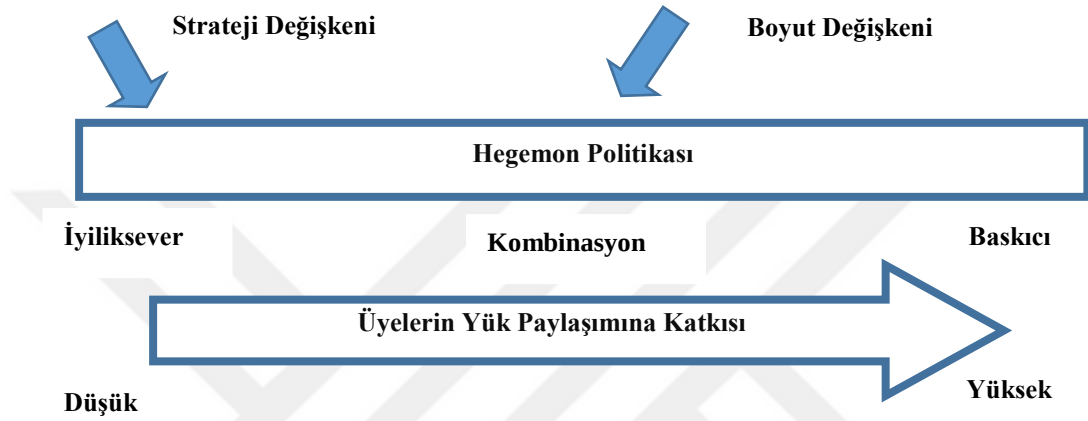
Sonuç olarak Biden döneminde, Rusya'nın saldırgan niyetleri ciddi biçimde artmıştır. 2022'de başlayan operasyon, 2014'tekine kıyasla çok daha yüksek bir tehdit seviyesine ulaşmıştır. Nitekim son dönemde artan bu tehdit seviyesi, NATO ülkelerini yakından ilgilendirmektedir. Dolayısıyla Biden döneminde gerçekleşen yük paylaşımını ele alırken saldırgan niyetlerin de analize dahil edilmesi gerekmektedir. Bu çok yüksek boyuttaki Rus saldırganlığının, yük paylaşımına yapılan katkıda artışa yol açması beklenmektedir.

4.3.e. Biden Dönemi Yük Paylaşımı

Yukarıda Biden'ın başkanlık dönemi boyunca, NATO üyelerinin yük paylaşımı davranışına etki etmesi beklenen hegemon politikasının bileşenleri ele alınmıştır. *Hipotez 1*'e referansla analiz edilen strateji değişkeni; 2022 UGS belgesi ve NATO'nun ilgili dönemdeki zirve belgeleri ile saptanmaya çalışılmıştır. Buna göre; hegemonun aktif dış politika eğilimi ve özellikle müttefiklere yönelik yumuşak yaklaşımı nedeniyle Biden döneminde hegemon stratejisinin iyiliksever

politikaya yakın olduğu gözlemlenmiştir. Öte yandan *Hipotez 2* bağlamında ele alınan hegemonun görelî boyutunda ise bir denge gözlemlenmiştir. Hegemonun görelî ekonomik boyutu büyürken, askeri boyuttaki dalgalı grafik ve son yıllarda yaşanan gerileme üyelere yönelecek baskıyı dengelemiştir.

Şekil 4.3. Biden Dönemi Hegemon Politikası

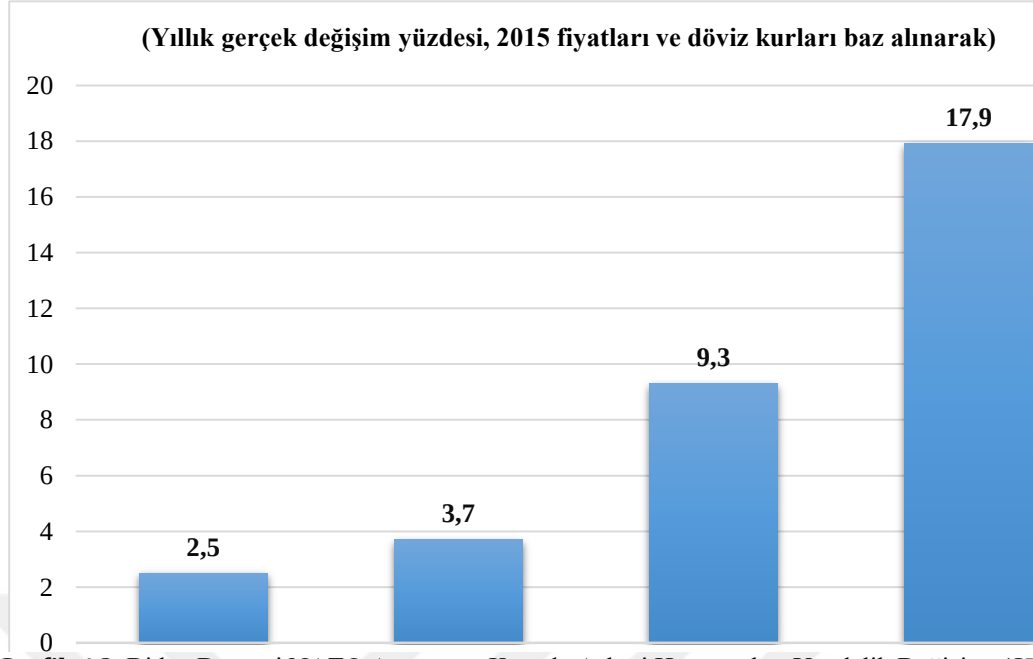

Şekil 4.3.'te Biden döneminin hegemon politikası ve bu politikanın muhtemel etkileri verilmiştir. Şekil 4.3.'te görüldüğü üzere, hegemonun ilgili dönemdeki dış politikası 'iyiliksever' çizgiye daha yakın tezahür etmiştir. Baskının düşük olduğu bu dönemde, hegemonik istikrar teorisi çerçevesinde NATO üyelerinin yük paylaşımına katkısında büyük bir değişim olmaması beklenmektedir. Yük paylaşımındaki değişimlerin detayları aşağıda verilmiştir.

Yıl	Toplam Harcama (Milyar Dolar)	GSYH Payı %
2021	322	1,66
2022	334	1,66
2023	365	1,78
2024	430	2,02

Tablo 4.13. Biden Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Askeri Harcamaları (SIPRI Military Expenditure Database)

Tablo 4.13. Biden döneminde ABD dışındaki NATO üyelerinin toplam savunma harcamalarını ve bu harcamaların üyelerin GSYH'leri içindeki yüzdesini göstermektedir. Buna göre ilgili dönem için toplam harcama miktarlarının sürekli arttığı görülmektedir. Ancak öte yandan bu artış, üyelerin ekonomik büyümeleriyle her zaman aynı oranda olmamıştır. Üyeler Trump'ın son görev yılı 2020'de GSYH'lerinin %1.72'sini savunmaya ayırırken, bu oran Biden'ın ilk görev yılı olan 2021'de 1.66'ya düşmüştür. Hegemonik istikrar değişkenlerinden hareketle belirlediğimiz hegemon politikasının yarattığı etkiye uygun biçimde gerçekleşen bu düşüş, 2022'de de aynı seviyede devam etmiştir. Ancak 2023 ve 2024 yılları, hegemonik istikrar teorisinin argümanlarına uygun olmayan bir grafik sergilemiştir. Biden'ın NATO üyelerine yönelik duruşu iyiliksever politikaya yakın olması nedeniyle, savunma harcamalarında bir artış beklenmemesine rağmen 2023'te ilgili oran %1.78'e ve 2024 yılında ise %2.02'ye yükselmiştir. 2014'ten bu yana bakıldığında, üyelerin savunma harcamalarına ayırdığı bütçe ilk kez %2 seviyesini görmüştür. Son olarak hegemonun iyilikseverliğinin aksine, dört yılın tamamında harcamaların miktarları büyümüştür.

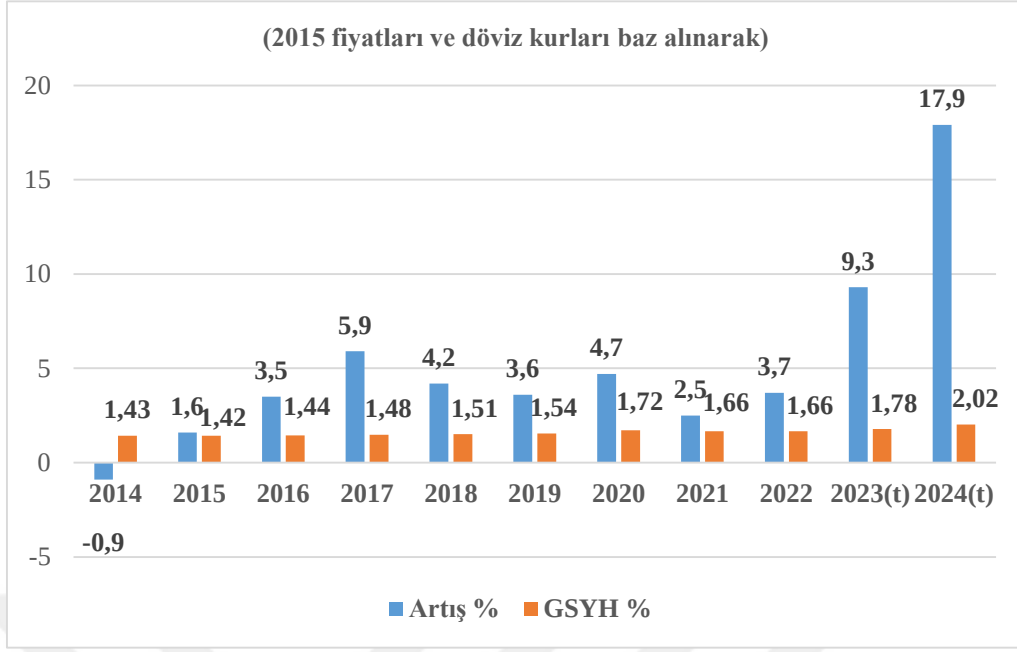
Grafik 4.3. Biden Dönemi NATO Avrupa ve Kanada Askeri Harcamaları Yüzdelik Değişim (SIPRI Military Expenditure Database)

Grafik 4.3.; Biden Dönemi’nde ABD dışındaki NATO üyelerinin yaptığı savunma harcamalarının yıllık gerçek değişim yüzdesini vermektedir. Yine GSYH payındaki benzer eğilimin burada da olduğunu görmek mümkündür. Hegemonik istikrar teorisinin argümanları 2021 yılındaki gerçek değişim oranı ile bir ölçüde uyuşmaktadır. Öte yandan diğer üç yılın yük paylaşımı, teorisin argümanlarından gittikçe uzaklaşmıştır. Saldırgan niyetlerin artmaya başladığı 2022 yılında %3.7’lik bir artış görülmüştür. Kalan süreçte ise hegemon politikalarının etkisi gittikçe yok olmuş ve Rus saldırganlığının devam etmesiyle büyüyen endişe NATO üyelerinin savunma harcamalarında ilk etken olarak yerini almıştır. 2023 ve 2024 yıllarında sırasıyla yaşanan %9.3 ve %17.9’luk artışın, Biden döneminde uygulanan hegemon politikalarına aksi yönde seyrettiği görülmektedir. Biden döneminde benimsenen iyiliksever politikaya yakın çizginin aksine, başkanın son iki yılında üye ülkelerin savunma katkıları muazzam boyutta artmıştır.

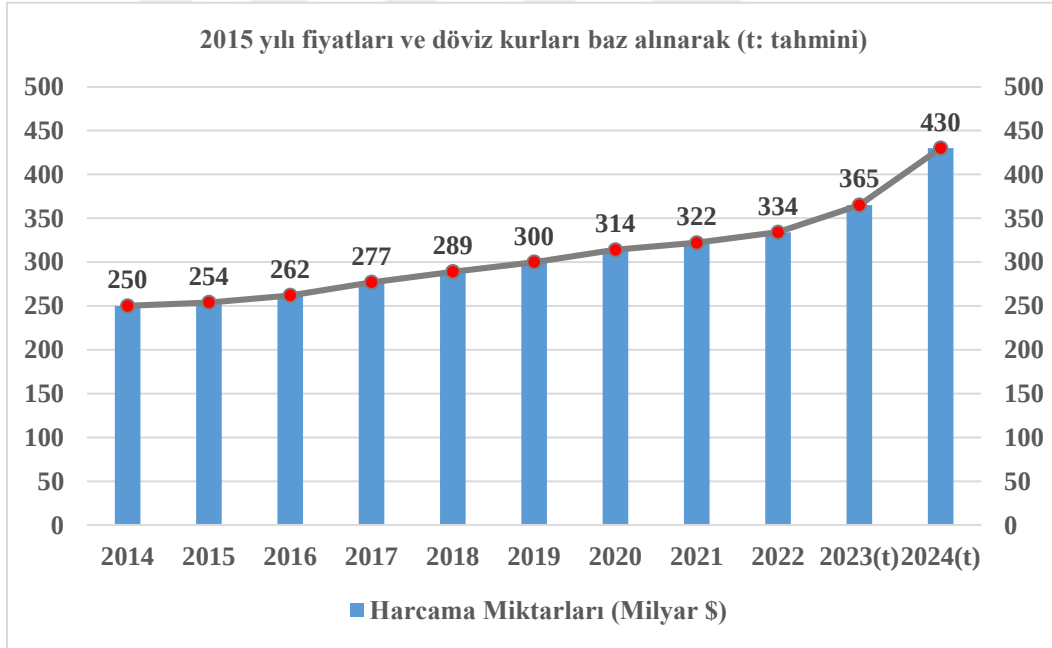
Sonuç olarak Biden’ın iyiliksever politikası 2021-2024 döneminde üyelerin yük paylaşımı davranışında birincil etken olamamıştır. Hegemonik istikrar teorisinin ne sürdüğü hegemonun belirleyici rolü, dış tehditteki muazzam artışla gölgede kalmıştır. Biden döneminin henüz başlarında Rus saldırganlığı kendini hissettirmeye başlamıştır. Nitekim 2021 ve 2022’de üyelerin savunma harcamalarındaki görelili artış bu saldırganlığın da etkisiyle gerçekleşmiştir. Öte yandan savaşın devam etmesi ve tehdit boyutunun gittikçe yükseklerle ulaşması 2023 ve 2024 yıllarında NATO’nun yk paylaşımındaki değişimlerin tek başına ana etkeni olmuştur.

4.4. Ukrayna Savaşı Yük Paylaşımının Genel Değerlendirmesi

Yukarıda Ukrayna Savaşı süresince, ABD harici NATO lkelerinin yük paylaşımı davranışları analiz edilmiştir. Bu analizde bağımlı değişken olan NATO’nun yük paylaşımı, hegemonik istikrar ve dış tehdit teorileri çerçevesinde oluşturulan bağımsız değişkenler ile sorgulanmıştır. Yaklaşık on yılı aşkın süredir devam eden Ukrayna Savaşı; Obama, Trump ve Biden olmak üzere üç hükümet dönemi için ayrı ayrı değerlendirilerek karşılaştırmalı biçimde analiz edilmiştir. Bu analiz neticesinde oluşan sonuçlar karmaşık olmakla birlikte, yk paylaşımına dair bazı soruları cevaplamıştır.

Grafik 4.4. NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları Artış ve GYSH Oranları (NATO 2024a)

Grafik 4.5. NATO Avrupa ve Kanada Savunma Harcamaları (NATO 2024a)

Grafik 4.4. ve 4.5. Ukrayna Savaşı boyunca tezin bağımlı değişkeni olan yük paylaşımında gerçekleşen değişimleri göstermektedir. Yukarıda bu değişimler üç hükümet dönemi için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Yük paylaşımındaki bu

farklılaşmayı net biçimde görebilmek için tüm bu değerlerin ele alınan üç dönemdeki ortalamalarına bakmak yerinde olacaktır.

Grafik 4.4. Ukrayna Savaşı süresince ABD dışındaki NATO üyelerinin savunma harcamalarında bir önceki yıla göre artışı ve bu harcamaların üyelerin GSYH'leri içindeki yüzdelerini göstermektedir. Bu bilgilere göre üyelerin bir önceki yıla oranla savunma harcamalarındaki artışın ortalaması; Obama döneminde 1.4 iken Trump döneminde 4.6'ya ve Biden döneminde 8.35'e yükselmiştir. Bu artışın bir benzerini, yine Grafik 4.4.'deki bilgilere dayanarak GSYH yüzdelerinde de görmek mümkündür. ABD dışındaki NATO üyeleri GSYH'lerinin; Obama döneminde ortalama %1.43'ünü, Trump döneminde ortalama %1.56'sını ayırırken, Biden döneminde bu ortalama %1.78'e ulaşmıştır.

Bu oranlardaki artışın benzerini Grafik 4.5.'de sunulan toplam savunma harcamaları miktarlarında görmek mümkündür. Bu bilgiler ışığında, ABD harici NATO üyeleri savunmaya; Obama döneminde ortalama 255 milyar dolar, Trump döneminde ortalama 295 milyar dolar ve Biden döneminde ortalama 362 milyar dolar harcama yapmışlardır. Dolayısıyla her iki grafikte verilen değerlerin sürekli olarak arttığı ancak bu artışın oranının farklılaştığı görülmektedir. Aşağıda tezin oluşturduğu teorik modelin, Ukrayna Savaşı boyunca yük paylaşımına dair argümanları ve bunlara dayalı olarak öne sürdükleri temel beklentiler tablolastırılmıştır. Grafik 4.4. ve 4.5.'de verilen yük paylaşımı bağımlı değişkenindeki farklılaşmaların, bu argümanlar ve beklentiler ile ne derece uyduğu aşağıda tartışılacaktır.

Dönem	Hegemon Politikası	Hegemonik İstikrar Teorisinin Beklentisi	Saldırgan Niyetler	Dış Tehdit Teorisinin Beklentisi	Tezin Bulguları (Savunma Harcamaları)
Obama (2014-2016)	Kombinasyon a yakın iyilikseverlik	Yük paylaşımında makul artış	Yüksek	Yük paylaşımında artış	Makulün üzerinde artış
Trump (2017-2020)	Baskıcı	Yük paylaşımında artış	Görece düşük	Yük paylaşımında durağanlık veya düşük artış	Artış
Biden (2021-2024)	İyiliksever	Yük paylaşımında durağanlık veya düşük artış	Çok yüksek	Yük paylaşımında büyük artış	Büyük artış

Tablo 4.14. Ukrayna Savaşı'nda Dönemsel Farklar ve Yük Paylaşımına Dair Beklentiler

Tablo 4.14.'da Ukrayna Savaşı boyunca görev yapan üç ABD Başkanı'nın NATO üyelerine yönelik politikasına ve bu süreçlerde tezahür eden saldırgan niyetlere bağlı olarak hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerinin yük paylaşımında beklediği değişimler verilmiştir. Bu bilgiler Grafik 4.4. ve 4.5.'deki veriler eşliğinde yorumlanacaktır. Buna göre Obama döneminde makul kabul edilebilecek seviyelerin üstünde ancak öte yandan diğer iki başkanın altında bir yük paylaşımı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu dönem için hegemon politikaları ve saldırgan niyetlerin her ikisinin de yük paylaşımında belirleyici olduğu söylenebilir. Obama döneminde yük paylaşımındaki artış hegemonik istikrar teorisinin beklediğinden yukarıda gerçekleşirken, bu artış dış tehdit teorisinin beklediğinden az olmuştur.

Hegemon baskısının arttığı Trump dönemine bakıldığında, Obama döneminden farklı bir analiz yapmak mümkündür. Trump döneminde gerçekleşen yük paylaşımına bakıldığında bir artıştan söz etmek mümkündür. Bu artış Grafik

4.4. ve 4.5.'de yer alan üç değerin her birinin ortalaması açısından Obama döneminin üstünde, Biden döneminin ise altında kalmıştır. Saldırgan niyetlerdeki düşüş göz önüne alındığında, gerçekleşen bu artışta Obama döneminden farklı biçimde Trump'ın baskıcı politikasının tek başına rol oynadığı söylenebilir. Dolayısıyla Trump dönemi'nde tezahür eden NATO'nun yük paylaşımı, hegemonik istikrar teorisinin beklentilerini net biçimde karşılamıştır. Öte yandan ilgili dönemde saldırgan niyetlerin yarattığı potansiyel tehdidin düşmesine rağmen, yük paylaşımında dış tehdit teorisinin beklediği durağanlık yaşanmamıştır.

Son olarak Biden döneminin yük paylaşımına bakıldığında ise yaşanan değişimlerde dış tehdidin temel belirleyici olduğu görülmektedir. Grafik 4.4. ve Grafik 4.5.'de gösterildiği üzere Biden döneminde yük paylaşımı ortalaması, önceki iki hükümet döneminin üstünde gerçekleşmiştir. Ancak bu artış Biden döneminin hegemon politikaları ile tezat oluşturmaktadır. Biden döneminin iyiliksever politikasının ve hegemonik istikrar teorisinin bu politikaya dayalı beklentilerinin tersine, yük paylaşımında büyük bir atış gözlemlenmiştir. Öte yandan ilgili dönemdeki yük paylaşımının, dış tehdit teorisinin beklentilerini karşıladığı görülmektedir. Biden döneminde çok yüksek seviyelere ulaşan saldırgan niyetlerdeki artışa bağlı olarak yük paylaşımında da benzer bir yukarı yönlü hareketlilik görülmüştür.

Sonuç olarak, yük paylaşımı üç başkan döneminde de artış göstermiş ancak bu artışlardaki temel etkenler dönemsel olarak değişmiştir. Obama dönemi NATO yük paylaşımında, hegemon politikaları ve dış tehdit birlikte belirleyici olmuş ve birbirlerinin etkilerini dengelemiştir. Ukrayna Savaşı'nın görece durulduğu Trump döneminde dış tehdidin etkisi en aşağı seviyelere inmiş ve yük paylaşımında

hegemonun politikaları ana belirleyici olmuştur. Biden döneminde ise Trump döneminin tam tersi biçimde, hegemonik istikrar teorisinin beklentileri geri planda kalırken, yük paylaşımı büyük oranda dış tehdidin etkisiyle şekillenmiştir. Tüm bunlar NATO'daki yük paylaşımında bağımsız değişkenlerin etkisinin değiştiğini göstermektedir. Tüm bu analizler ışığında tezin ulaştığı çıktılarına göre;

- NATO'nun yük paylaşımında hegemon politikaları kadar dış tehdit de etkili olabilmektedir. Dolayısıyla, özellikle tehdit potansiyeli yüksek vakalarda, hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerini birlikte değerlendirmek daha doğru sonuçlara ulaşmaya yardımcı olabilir.
- Saldırgan niyetler belirli bir ölçüde yükseldiğinde (ör: Obama dönemi), dış tehdit ve hegemon politikaları yük paylaşımını birlikte belirlemektedir.
- Trump döneminde görüldüğü üzere, saldırgan niyetler etkisini yitirecek biçimde düştüğünde hegemon politikaları yük paylaşımında ana belirleyici olmaktadır. Öte yandan Biden döneminde gerçekleşen yük paylaşımına bakıldığında; dış tehdidin çok yüksek seviyelere ulaşmasının hegemon politikalarının etkisini büyük ölçüde azalttığı görülmektedir.
- Hegemon politikalarının temel belirleyici olduğu dönemdeki yük paylaşımı artışı ile dış tehdidin belirleyici olduğu dönemdeki artış karşılaştırıldığında ikincisinin çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Trump ve Biden döneminde bağımsız değişkenlerin öneminin değiştiği bu durum ilginç bir çıkarıma yol açmaktadır. Dolayısıyla diğer değişkenler sıfırlandığında dış tehdidin çok yüksek olmasının NATO üyelerinin yük paylaşımına etkisinin, yine diğer değişkenlerin etkisi sıfırlandığında hegemon baskısının yarattığı etkiden daha büyük olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Sonuç olarak, Ukrayna Savaşı'nda NATO'nun yük paylaşımında hegemonun politikalarının ve dış tehdidin belirleyici olduğu ve bunların etkisinin dönemsel olarak değişebildiği görülmektedir. Özellikle Ukrayna Savaşı gibi, NATO'yu yakından ilgilendiren ve bir tehdidin olduğu vakalarda birleşik bir teorik model kullanmanın faydalı olabileceği söylenebilir. Nitekim Ukrayna Savaşı'nın gerçekleştiği on yıllık sürece bakıldığında hem hegemon politikalarının hem de dış tehdidin yük paylaşımında etkili olduğu gözlemlenmiştir. Tezin ulaştığı sonuçlar çerçevesinde; Obama döneminde NATO üyelerinin yük paylaşımının artışında hegemon politikaları ile saldırgan niyetlerin birlikte etkili olduğu görülmüştür. Öte yandan Trump döneminde hegemonik istikrar teorisinin argümanları öne çıkarken Biden döneminde ise dış tehdit yük paylaşımının ana belirleyicisi olmuştur.

BÖLÜM V

SONUÇ

Trump'ın 2025'te tekrar göreve başlaması NATO'daki yük paylaşımı sorununun da tekrar gündeme gelmesine yol açmıştır. Aslına bakılırsa ittifakın tarihi boyunca bu sorunu gündeme getiren tek devlet ABD olmuştur. Geçtiğimiz on yılın sekizinde diğer üyelerin iki katından fazla savunma harcaması yaptığı düşünüldüğünde (NATO 2024a), ABD'nin bu sistemi anlaşılmaktadır. Öte yandan üyelerin savunma konusundaki davranışları değişkenlik göstermekte ve ABD'nin ittifak içindeki hegemonyası değişmemesine rağmen harcamaların arasındaki uçurum kah kapanıp kah açılmaktadır. Peki ABD dışındaki NATO üyelerinin savunma harcamalarının değişmesinde etkili olan faktörler nelerdir? Bu tez çalışması ilgili soruya Ukrayna Savaşı çerçevesinde cevap aramıştır.

2014'te başlayıp bugün de devam eden Ukrayna Savaşı, NATO için büyük bir dönüm noktası olmuştur. Bu tez çalışması, yaklaşık on yıldır devam eden bu savaş süresince NATO üyelerinin yük paylaşımının altında yatan nedenleri tespit etmeyi amaçlamıştır. Tezde hegemonik istikrar ve dış tehdit teorilerinin argümanlarına dayanarak oluşturulan bir teorik çerçeve kullanılmıştır. Strateji, boyut ve saldırgan niyetler olmak üzere üç hipotez ile yola çıkılmış ve süreç takibi yöntemi ile bu hipotezler analiz edilmiştir. Bu teorik model ve ulaşılan bazı sonuçlar tezin literatüre bazı katkılar yapmasını sağlarken, çalışmanın sınırları ise bazı sorulara yönelmeye yol açmıştır.

Bu tez literatüre ilk olarak, kurduğu teorik model ve ele aldığı vaka ile bu modelin uyumu doğrultusunda bir katkı yaptığını iddia etmektedir. Tez çalışması,

NATO üyeleri için oldukça önemli olan iki devlet ABD ve Rusya'yı analize dahil edebilecek birleşik bir teorik çatı benimsemiştir. Yapılan analiz sonucunda, her ikisinin de dönem dönem farklılaşan oranlarda yük paylaşımında etkili olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla ilerideki çalışmalarda, özellikle bir devlet tehdidinin olduğu vakalarda, böyle bir teorik model benimsemek faydalı olacaktır.

Teorik çerçevenin bu katkısına ek olarak, çalışmanın ele aldığı Ukrayna Savaşı'nın uzunluğu teorilerin analiz edilebilmesi için uygun bir zemin oluşturmuştur. Hegemonik istikrar teorisi kabaca, hegemon politikaları ve sistemin diğer üyeleri arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Çalışma boyunca ABD'nin üç farklı hükümet ile yönetilmesi, hegemon politikalarının kendi içinde karşılaştırılabilmesine olanak tanımıştır. Nitekim bu durum Obama, Trump ve Biden yönetimlerinin farklılaşan hegemon politikaları ve bunların NATO üyelerine etkisini analiz etmeye fırsat tanımıştır. Buna ek olarak, dış tehdit teorisinden faydalanılarak oluşturulan Rus saldırganlığı değişkeni de süreç boyunca farklı oranlarda teşekkül etmiştir. Ele alınan vakanın uzunluğu, dış tehdidin bu farklılaşan etkilerini de ölçmeye fırsat tanımıştır. Tüm bunlar sayesinde tez, güçlü bir teorik analiz yapabilmiş ve dönem boyunca bağımsız değişkenlerin farklılaşan etkisini inceleyebilmiştir. Hegemonik istikrar teorisinin öne sürdüğü hegemonun stratejisi ve boyutu, Ukrayna Savaşı boyunca değişim göstermiştir. Teorinin ana argümanı olan, hegemonun baskıcı politikasının yük paylaşımını arttırıcı etkisi, ABD'nin üç ayrı yönetimini kapsayacak biçimde ölçülmüş ve böylece teorinin tezleri dönemsel olarak tekrar analiz edilmiştir. Yine dış tehdit teorisinin saldırgan niyetlerdeki artış ile yük paylaşımı arasında kurduğu aynı yönlü ilişki, Ukrayna Savaşı boyunca tekrar

tekrar analiz edilebilmiştir. Bu yönüyle tez, vaka ve teorik çerçeve arasındaki uyumun önemini ortaya koymuştur.

Tezin literatüre yaptığı ikinci katkının ise bulduğu sonuçlar neticesinde gerçekleştiği söylenebilir. Yapılan araştırma sonucunda ilk olarak, Obama döneminde hegemon politikalarının dış tehdidinin yukarı yönlü etkisini dengelediği ve her ikisinin de yük paylaşımında etkili olduğu ortaya konmuştur. Trump döneminde bu durum değişmiş ve tehdit seviyesi düşerken hegemon politikalarının yük paylaşımına etkisi artmıştır. Biden döneminde ise bu durumun tersi yaşanmış ve dış tehdit yük paylaşımının ana belirleyicisi olmuştur. Bu değişimler ve etkileri tezin ilgili kısımda detaylı biçimde verilmiştir. Öte yandan tüm bunlar iki önemli sonuca ulaşmamızı sağlamıştır. İlki, özellikle Obama döneminde net biçimde görüldüğü üzere, hegemon politikaları ve dış tehdit yük paylaşımı için aynı anda etkili olabilmektedir. Dolayısıyla oluşturulan teorik çerçevenin işlevselliği kanıtlanmıştır.

Elde edilen bulgular ışığında ulaşılan ikinci sonuç ise hegemon politikaları ve dış tehdidin etkisinin karşılaştırılmasıdır. Hatırlanacağı üzere Trump döneminde Rus saldırganlığı görece düşük iken, hegemon baskısı Ukrayna Savaşı'ndaki en üst boyuta ulaşmıştır. Biden döneminde ise tersine hegemon iyiliksever politikayı benimsemiş ancak dış tehdit çok yüksek bir boyuta ulaşmıştır. Nitekim Trump döneminde yük paylaşımındaki değişimlerde hegemon politikalarını ana etken olurken, Biden dönemindeki yük paylaşımında ise dış tehdit ana belirleyici olmuştur. Bu noktada ilginç olan şey ise, Trump ve Biden dönemlerini yük paylaşımındaki artış bakımından karşılaştırdığımızda Biden döneminin daha büyük bir yükselişe sahne olmasıdır. Bu durum, diğer değişkenlerin etkisi sıfırlandığında

dış tehdidin NATO üyelerinin savunma harcamalarında hegemon baskılarından daha etkili olduğunu göstermektedir. Trump dönemindeki baskılarla belli bir oranda artış gerçekleştiren harcamalar, 2022’de tavan yapan Rus saldırılarıyla tarihteki en yüksek boyutuna ulaşmıştır. Bugün ikinci kez göreve gelen Trump’ın Ukrayna Savaşı’na bakışı ve NATO üyelerinin savunma harcamalarını arttırma baskısının zıt yönlü iki istek olduğunu göstermektedir.

Ayrıca tezin ortaya koyduğu bulgular Amerikan dış politikası tartışmaları üzerinden daha büyük ve teorik bir tartışmayı da gündeme getirmektedir. *Amerikan Dış Politikası ve NATO* başlığı altında değinildiği üzere, ABD’nin hangi biçimde liderlik etmesi gerektiği konusunda çatışan perspektifler bulunmaktadır ve NATO’nun kurulmasına da vesile olan liberal kurumsalcılık yaklaşımı, değinildiği üzere uluslararası kurumlar aracılığıyla liderlik yapmanın hem küresel düzeni hem de hegemon çıkarlarını ilerleteceğini iddia etmektedir. Hatta Keohane (1984) bunu daha da ileri götürerek, hegemonun yokluğunda dahi küresel sistemin kurumlar sayesinde devam edebileceğini savunmaktadır. Ancak yukarıdaki bulgular tahayyül edilen bu senaryoların gerçekliğini sorgulatmaktadır. Bunun nedeni, NATO’nun savunma harcamalarında net biçimde kendini gösteren bedavacılık davranışdır. Olson’un (1971) sömürü olarak da adlandırdığı bu durum küçük devletlerin daha az harcamalar yaparak, büyük devletlerin sayesinde grubun ürettiği kamu malından eşit biçimde faydalanabilmesini ifade etmektedir. Nitekim tezin bulgularına bakıldığında da bu bedavacılık davranışının ABD dışındaki NATO üyelerinin neredeyse tamamında görüldüğünü belirlemek mümkündür. Bu durum, liberal kurumsalcı perspektifin işbirliğine atfettiği önemin altını oymaktadır. Şöyle ki, üyeler bireysel çıkarlarını işbirliğinin önüne koyarak hareket etmekte ve bu durum

NATO savunma harcamalarında adaletsiz bir dağılıma yol açmaktadır. Nitekim tezin bulgularına bakıldığında üyelerin savunma harcamaları kararlarında dış tehdidin hegemon baskılarından daha etkili olduğu görülmektedir. Bu durum da yine devletlerin grup çıkarlarına veya grup üyelerinin baskılarına değil, özyardıma ve bireysel çığara daha büyük bir önem attığını göstermektedir. Söz konusu bedavacılık davranışı, neredeyse örgütün kuruluşundan beri süregelen bir sorundur. Galler Zirvesi'nde alınan GSYH'ye oranla %2'lik asgari savunma harcaması taahhüdü bedavacılığı çözebilmek adına atılan önemli bir adım olsa da etkisinin tartışmalı olduğu çalışmanın bulgularında görülebilmektedir. Bu durumda NATO'nun geleceğı için yapılması gereken, hem yeni taahhütler ile savunma kapasitesi arttırımını teşvik etmek hem de bunların bağlayıcılığını arttırmaktır. Ancak görüldüğü üzere bu düzenlemeler yalnızca hegemonun çabaları (baskı ve teşvikler) ile nihayete ulaşamamaktadır. Dolayısıyla bu düzenlemeler, ABD dışındaki üyelerin de çıkarları ile uyuşmalı, grubun tamamının isteğini yansıtmalıdır.

Tezin bu katkılarının yanında, ilerdeki çalışmalar için bir başlangıç noktası da olabilecek iki büyük sınırı bulunmaktadır. Bunlardan ilki yük paylaşımı konusunda NATO üyesi devletlerin bireysel olarak değeriendirilememesidir. Bu tezin araştırma tasarımı NATO'yu bir bütün olarak ele almayı gerektirmektedir. Bu yaklaşım genelleştirilebilir ve daha net sonuçlar almayı kolaylaştırmaktadır. Ancak NATO üyelerini birbirinden ayırştıran birçok bireysel dinamiğın de ihmal edilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla yük paylaşımı konusunda bireysel değeriendirmelerin artması da literatüre farklı yaklaşımlar katacaktır.

Tezin ikinci ve belki de daha önemli sınırı ise bağımlı değişkenin hesaplanması noktasında oluşmaktadır. Tezin bağımlı değişkeni olan yük paylaşımı, Olson ve Zeckhauser'ın (1966) geliştirdiği klasik yöntem kullanılarak ekonomik güç ve savunma harcamaları üzerinden hesaplanmıştır. Oldukça sık kullanılan bu yöntem, yapılan analizlere özellikle hesaplanabilirlik ve tekrar edilebilirlik açısından önemli avantajlar kazandırmaktadır. Öte yandan, yük paylaşımı birçok farklı hesaplamanın yapılabileceği geniş bir tanımdır. Farklı bir hesaplama yöntemi belirlemek, yani yük paylaşımına savunma ve ekonominin ötesinde anlamlar yüklemek, alınacak sonuçları ciddi biçimde değiştirebilir. Nitekim böyle çalışmalar bugün ittifak üzerine tartışılan konulara yönelik yeni bakış açıları yaratabilir. Daha net bir ifadeyle bugün ABD'nin ittifak konusundaki şikayetlerine bakıldığında özellikle savunma harcamalarını eleştirildiği görülmektedir. Nitekim bu açıdan bakıldığında ABD'nin açık ara fazla savunma harcaması yapması gerçekten bir 'sömürü' düzenini akla getirebilir. Ancak eğer yük paylaşımı savunma harcamalarının dışında, daha geniş ve farklı biçimlerde yorumlanırsa, ittifakın başka işlevleri de ortaya konabilir. Böylesi bir hesaplama ABD dışındaki NATO ülkelerinin sırf ittifaka üye oldukları için; verdikleri politik destekleri, yapamadıkları politik hamleleri, benimsediği değerleri, geçirdikleri veya geçiremedikleri dönüşümleri ve aldıkları sorumlulukları somut biçimde ortaya koyabilmeye yardımcı olacaktır. Böylece ittifakın ABD için sağladığı yararlar daha net görülebilecek ve bugün NATO'nun varlığını sarsacak kadar ciddi olan tartışmalar yeni bir boyut kazanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Al Jazeera. 9 Şubat 2022. "Ukraine-Russia crisis: What is the Minsk agreement?"
Erişim tarihi: 15 Aralık 2024. <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/9/what-is-the-minsk-agreement-and-why-is-it-relevant-now>
- Alkanalka, Mehmet. 2023. "The Path to War: Ukraine's NATO Membership." *Journal of International Relations and Political Science Studies* 7: 55-75.
- Anadolu Ajansı. 26 Şubat 2021. "Kırım'ın yasa dışı ilhakı 7 yıl önce '26 Şubat olayları' ile başladı." Erişim tarihi: 10 Aralık 2024
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kirim-in-yasa-disi-ilhaki-7-yil-once-26-subat-olaylari-ile-basladi/2157735>
- Anadolu Ajansı. 21 Mart 2022. "Rusya'nın Kırım'ı yasa dışı ilhakının üzerinden 8 yıl geçti." Erişim tarihi: 13 Aralık 2024
<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-kirimi-yasa-disi-ilhakinin-uzerinden-8-yil-gecti/2541117#>
- Angus, Maddison. 2003. "Development centre studies the world economy historical statistics: historical statistics." *OECD publishing*, 2003.
- Anton, Michael. 2019. "The Trump Doctrine: An insider explains the president's foreign policy." *Foreign Policy*
- Antoniades, Andreas. 2008. "From 'theories of hegemony' to 'hegemony analysis' in international relations." *49th ISA Annual Convention*. San Francisco
- Baud, Jacques. *The Military Situation In The Ukraine*. 1 Nisan 2022.
- BBC. 24 Şubat 2022. "Ukraine conflict: What we know about the invasion." Erişim tarihi: 20 Aralık 2024 <https://www.bbc.com/news/world-europe-60504334>
- Bennet, Andrew, ve Alexander L. George. 17-19 Ekim 1997. "Process tracing in case study research." *Washington: MacArthur Program on Case Studies*: 17-19

Bennet, Andrew, ve Jeffrey T. Checkel. 2015. "Process tracing: from philosophical roots to best practices." *Process Tracing: From Metaphor to Analytic Tool* içinde, 3-39. Cambridge: Cambridge University Press

Bennett, Andrew, Joseph Leggold, ve Danny Unger. 1994. "Burden-sharing in the Persian Gulf War." *International Organization* 48, no. 1: 39-75.

Bentzen, Naja. Kasım 2018. "Russia-Ukraine conflict flares up in the Azov Sea." [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/630307/EPRS_ATA\(2018\)630307_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/630307/EPRS_ATA(2018)630307_EN.pdf)

Bilgin, Pınar. 2010. "Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları." *Stratejik Araştırmalar* 8, no. 14: 69-96.

Bogers, Marion, Robert Beeres, ve Myriame Bollen. 2020. "NATO Burden Sharing Research along Three Paradigms." *Defence and Peace Economics*.

Collier, David. 2011. "Understanding process tracing." *PS: political science & politics* 44, no. 4: 823-830.

Cooper, Helene, Thomas Gibbons, NeffEric Schmitt, ve Julian E. Barnes. 18 Ağustos 2023. "Troop Deaths and Injuries in Ukraine War Near 500,000, U.S. Officials Say." Erişim tarihi: 20 Ocak 2025.
<https://www.nytimes.com/2023/08/18/us/politics/ukraine-russia-war-casualties.html>

Cox, Robert. 1993. "Gramsci, Hegemony and International Relations: an Essay in Method." *Gramsci, Historical Materialism and International Relations* içinde, düzenleyen: Stephen Gill, 49-66. Cambridge: Cambridge University Press.

NATO. "Origins: NATO Leaders." Erişim Tarihi: 18 Kasım 2024.
https://www.nato.int/cps/fr/natohq/declassified_137930.htm

NATO. 4 Nisan 1949. "Kuzey Atlantik Antlaşması." Erişim tarihi: 10 Eylül 2024
https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr

NATO. 2014. "Wales Summit Declaration." Erişim tarihi: 14 Ağustos 2024.

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_112964.htm

NATO. 2018. “Brussels Summit Declaration.” Erişim tarihi: 17 Ekim 2024.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm

NATO. 2020. “NATO 2030: United for a New Era.” Erişim tarihi: 28 Kasım 2024.

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-reflection-group-final-report-uni.pdf

NATO. 2022a. “A short history of NATO.” Erişim tarihi: 15 Kasım 2024.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/declassified_139339.htm

NATO. 2022b. “NATO 2022 Strategic Concept.” Erişim tarihi: 20 Kasım 2024.

<https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/290622-strategic-concept.pdf>

NATO. 2022c. *Official texts: Statement by NATO Heads of State and Government.*

Erişim tarihi: 5 Aralık 2024.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_193719.htm

NATO. 2022d. “Statement by NATO Heads of State and Government on Russia’s attack on Ukraine.” Erişim tarihi: 15 Ekim 2025.

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_192489.htm

NATO. 2022e. “Statement by NATO Heads of State and Government.” Erişim tarihi: 20 Aralık 2024.

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_193719.htm

NATO. 2022f. “Madrid Summit Declaration.” Erişim tarihi: 20 Aralık 2024.

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_196951.htm

NATO. 2023. “Vilnius Summit Communiqué.” Erişim tarihi: 25 Aralık 2024.

https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_217320.htm

NATO. 2024a. “Defence Expenditure of NATO Countries (2014-2024).” Erişim tarihi: 27 Eylül 2024.

https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2024/6/pdf/240617-def-exp-2024-en.pdf

NATO. 2024b. “What we do: NATO member countries.” Erişim tarihi: 28 Kasım 2024.

https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm

NATO. 2024c. “What we do: Relations with Ukraine.” Erişim tarihi: 3 Aralık 2024.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm#framework

NATO. 2024d. “What we do: NATO's response to Russia's invasion of Ukraine.” Erişim tarihi: 3 Aralık 2024.

https://www.nato.int/cps/em/natohq/topics_192648.htm

NATO. 2024e. “Washington Summit Declaration.” Erişim tarihi: 25 Aralık 2024.
https://www.nato.int/cps/cn/natohq/official_texts_227678.htm

Dunford, Michael. 2023. “Causes of the Crisis in Ukraine.” *International Critical Thought* 13, no. 1: 89-125.

Ettinger, Aaron. 2019. “Principled realism and populist sovereignty in Trump’s foreign policy.” *Cambridge Review of International Affairs* 33, no. 3.

Evans, Angelica, Nicole Wolkov, Kateryna Stepanenko, Nate Trotter, ve William Runkel. 2024. “Russian Offensive Campaign Assessment.” Washington: Institute for the Study of War.

Forster, PK, ve SJ Cimbala. 2005. *The US, NATO and Military Burden-Sharing*. London: Frank Cass.

Gilpin, Robert. 1981. *War and change in world politics*. New York: Cambridge University Press.

Herpen, Marcel H. Van. 2014. *Putin’s Wars: The Rise of Russia’s New Imperialism*. Plymouth: Rowman & Littlefield.

Historical Office. 'National Security Strategy' Erişim tarihi: 5 Aralık 2024.
<https://history.defense.gov/Historical-Sources/National-Security-Strategy/>

Hobbes, Thomas. 1651/1958. *Leviathan*. Düzenleyen: Herbert W. Schneider. New York: Bobbs-Merrill.

Hodge, Nathan. 26 Kasım 2018. "Donald Trump's silence on Ukraine could make a bad situation worse." Erişim tarihi: 22 Aralık 2024.
<https://edition.cnn.com/2018/11/26/europe/russia-trump-analysis-hodge-intl/index.html>

Hook, Steven W., ve John Spanier. 2013/2018. *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*. İnkılap Kitabevi. Çeviren Özge Zihnioğlu. Sage Publications.

Hunder, Max. 24 Şubat 2025. "Finnish President to Trump: If Putin wins in Ukraine, the US loses." Erişim tarihi: 27 Şubat 2025.
<https://www.reuters.com/world/europe/finnish-president-trump-if-putin-wins-ukraine-us-loses-2025-02-24/>

Ignatieff, Michael. der. 2005. *American Exceptionalism and Human Rights*. Princeton University Press.

Ikenberry, John. 2009 "Liberal Internationalism 3.0: America and the Dilemmas of Liberal World Order." *Perspectives on Politics* 7, no. 1: 71-87.

Ikenberry, John. 2011. *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis and Transformation of the American World Order*. New Jersey: Princeton University Press.

IMF Datamapper. 2024. Erişim tarihi: 20 Haziran 2024
<https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/WEOWORLD/USA/CHN/RUS>

Ismay, Hastings Lionel. 1954. *NATO: the First Five Years 1949-1954*.

Jaroszewicz, Marta. 2015. "The migration of Ukrainians in times of crisis." *OSW Commentary*, no. 187.

Jentleson, Bruce W. 2013. *American Foreign Policy: The Dynamics of Choice In The 21st Century*. New York: W. W. Norton & Company.

Kay, Sean. 2004. "Nato, The Kosovo War And Neoliberal Theory." *Contemporary Security Policy* 25, no. 2: 252-279.

Keohane, Robert O. 1984. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press.

Kindleberger, Charles. 1976. "Systems of International Economic Organization." *Money and the Coming World Order* içinde, düzenleyen: David P. Calleo, 15-40. New York: New York University Press.

Koivula, Tommi, ve Heljä Ossa. 2022. *NATO's Burden-Sharing Disputes: Past, Present and Future Prospects*. Cham: Palgrave Macmillan.

Kupchan, C. A. 1988. "NATO and the Persian Gulf: examining intra-alliance behavior." *International Organization* 42, no. 2: 317-346.

Kwon, R. 2011. "Hegemonies in the world-system: An empirical assessment of hegemonic sequences from the 16th to 20th century." *Sociological Perspectives*, 54, no 4: 593-617.

Lake, Anthony. 1993. "From Containment to Enlargement." Department of State Dispatch 4.

Lanoszka, Alexander. 2016. "Russian hybrid warfare and extended deterrence in eastern Europe." *International Affairs* 92, no. 1: 175-195.

Layne, Christopher. 2001 "US Hegemony and the Perpetuation NATO." *NATO Enters the 21st Century* içinde, düzenleyen: Ted Galen Carpenter, 59-92. Londra: Frank Cass Publishers.

- Lupovici, Amir. 2023 “Deterrence by delivery of arms: NATO and the war in Ukraine.” *Contemporary Security Policy* 44, no. 4: 624-641.
- Mahoney, James. 2012. “The logic of process tracing tests in the social sciences.” *Sociological Methods & Research*, 41, no. 4: 570-597.
- McCormick, John. 2018. *Avrupa Birliği'ni Anlamak*. Çeviren Yusuf Şahin ve Hasan Hüseyin Şahin. Ankara: BB101.
- McKeown, T. J. 1983. “Hegemonic stability theory and 19th century tariff levels in Europe.” *International organization*, 37, no. 1, 73-91.
- Mead, W. R. 2002. *American Foreign Policy and How It Changed the World Special Providence*. New York: Routledge.
- Mearsheimer, John J. 1994. “The False Promise of International Institutions.” *International Security* 19, no. 3: 5-49.
- Mearsheimer, John J. 2022. “The causes and consequences of the Ukraine war.” *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development* 21: 12-27.
- Moore, Rebecca R. 2007. *Nato's New Mission Projecting Stability In A Post-Cold War World*. Londra: Praeger Security International.
- Moore, Rebecca R. 2023. “Ukraine's Bid to Join NATO: Re-evaluating Enlargement in a New Strategic Context.” *Evaluating NATO Enlargement: From Cold War Victory to the Russia-Ukraine War* içinde, düzenleyen: James Goldgeier ve Joshua R. Itzkowitz Shiffrinson, 373-415. Cham: Palgrave Macmillan.
- Morgenthau, Hans J. 1948. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred Knopf.
- Morrow, James D. 1991. “Alliances and Asymmetry: An Alternative to the Capability Aggregation Model of Alliances.” *American Journal of Political Science* (Midwest Political Science Association) 35, no. 4: 904-933.

Nye, Joseph Jr. 2019. *Do Morals Matter?*. Cambridge: Cambridge University Press.

Olson, Mancur. 1965/1971. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Londra: Harvard University Press.

Olson, Mancur, ve Richard Zeckhauser. 1966 “An Economic Theory of Alliances.” *The Review of Economics and Statistics* 3, no. 48 (1966): 266-279.

Peet, C. (1992). “Declining hegemony and rising international trade: Moving beyond hegemonic stability theory.” *International Interactions*, 18, no. 2: 101-127.

Pifer, Steven. 2015. “US-Russia Relations in the Obama Era” *OSCE Yearbook 2014* içinde, düzenleyen: IFSH, 111-123. Baden-Baden: Organization for Security and Cooperation in Europe.

Plokhyy, Serhii. 2015 *The Gates Of Europe: A History of Ukraine*. New York: Basic Books.

Press-Barnathan, Galia. 2006. “Managing the Hegemon: nato under Unipolarity.” *Security Studies* 15, no. 2: 271-309.

Putin, Vladimir. 18 Mart 2014. “Address by President of the Russian Federation.” Erişim tarihi: 12 Kasım 2024.

<http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>

Putin, Vladimir. 24 Şubat 2022b. “Address by the President of the Russian Federation.” Erişim tarihi: 16 Aralık 2024.

<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67843>

Putin, Vladimir. 21 Şubat 2022a. “Address by the President of the Russian Federation.” Erişim tarihi: 10 Aralık 2024.

<http://en.kremlin.ru/events/president/news/67828>

Roberts, Adam. 2000. “NATO's 'Humanitarian War' Over Kosovo.” *NATO and Humanitarian Action in the Kosovo Crisis* içinde, düzenleyen: Larry Minear, Ted

van Baarda ve Marc Sommers, 121-151. The Thomas J. Watson Jr. Institute for International Studies.

Rupp, Richard E. 2006. *NATO after 9/11: An Alliance in Continuing Decline*. New York: Palgrave Macmillan.

Rühle, Michael. 2013. "Reflections on 9/11: A View from NATO." *NATO beyond 9/11: The Transformation of the Atlantic Alliance* içinde, düzenleyen: Ellen Hallams, Luca Ratti ve Benjamin Zyla, 54-67. Londra: Palgrave Macmillan.

Sandler, Todd. 1977. "Impurity of Defense: An Application to the Economics of Alliances." *Kyklos* (Wiley Blackwell) 30, no. 3: 443-460.

Sandler, Todd, ve John F Forbes. Temmuz 1980. "Burden Sharing, Strategy, and the Design of NATO." *Economic Inquiry* 18, no. 3: 425-444.

Schmidt, Brian. 2012. "Theories of US Foreign Policy." *US Foreign Policy* içinde, yazar M Cox ve D Stokes, 5-20. Oxford: Oxford University Press (Second Edition).

Schnauffer, Tad A. II. 2017. "Redefining Hybrid Warfare: Russia's Non-linear War against the West." *Journal of Strategic Security* 10, no. 1: 17-31.

Shiffrinson, Joshua R. Itzkowitz. 2016. "Deal or No Deal? The End of the Cold War and the U.S. Offer to Limit NATO Expansion." *International Security* 40, no. 4: 7-44.

Shiffrinson, Joshua R. Itzkowitz. 2020 "Eastbound and down: The United States, NATO enlargement, and suppressing the Soviet and Western European alternatives, 1990-1992." *Journal of Strategic Studies*.

Stockholm International Peace Research Institute. *SIPRI Military Expenditure Database*. Erişim tarihi: 5 Ocak 2025.

<https://milex.sipri.org/sipri>

Sloan, Stanley R. 2020. *Defense of the West: Transatlantic relations from Truman to Trump*. Manchester: Manchester University Press (second edition).

Smith, Mark. 2000. *NATO Enlargement during the Cold War: Strategy and System in the Western Alliance*. New York: Palgrave.

Snidal, Duncan. 1985 "The limits of hegemonic stability theory." *International Organization* 39, no. 4: 579-614.

Snyder, Glenn H. 1984. "The Security Dilemma in Alliance Politics." *World Politics* 36, no. 4: 461-495.

Snyder, Glenn H. 1997. *Alliance Politics*. Ithaca ve Londra: Cornell University Press.

Stent, Angela. 2012. "US–Russia Relations in the Second Obama Administration." *Survival: Global Politics and Strategy* 54, no. 6: 123-138.

Stone, Norman. 2010. *The Atlantic and Its Enemies: A Personal History of the Cold War*. New York: Basic Books.

The White House. 2015. "National Security Strategy." Washington

The White House. 2017. "National Security Strategy." Washington

The White House. 2022. "National Security Strategy." Washington

UN Report. 13 Haziran 2017. "Conflict in Ukraine enters fourth year 'with no end in sight'" Erişim Tarihi: 26 Ocak 2025. <https://news.un.org/en/story/2017/06/559322>

UNRIC. 11 Eylül 2024. "Ukraine: Over 6 Million Refugees Spread Across Europe." Erişim tarihi: 25 Ocak 2025. <https://unric.org/en/ukraine-over-6-million-refugees-spread-across-europe/>

Vennesson, Pascal. 2008. "Case studies and process tracing: theories and practices." *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective* içinde, düzenleyen Donatella Della Porta and Michael Keating, 223-240. New York: Cambridge University Press.

- Walker, Nigel. 2023. "Conflict in Ukraine: A timeline (2014 - eve of 2022 invasion)." Research Briefing, House of Commons Library.
- Walt, Stephen M. 1985. "Alliance Formation and the Balance of World Power." *International Security* 9, no. 4: 3-43.
- Walt, Stephen M. 1990. *The Origins of Alliances*. New York: Cornell University Press.
- Waltz, Kenneth N. 1993. "The Emerging Structure of International Politics." *International Security (The MIT Press)* 18, no. 2: 44-79.
- Webb, M. C. ve Krasner, S. D. 1989. "Hegemonic stability theory: An empirical assessment." *Review of International Studies*, 15, no. 2: 183-198.
- Wendt, Alexander E. 1992. "Anarchy Is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics." *International Organization* 46, no. 2: 391-425.
- Wenger, Andreas. 2007. "NATO's transformation in the 1960s and the ensuing political." *Transforming NATO in the Cold War: Challenges beyond deterrence in the 1960s* içinde, düzenleyen: Andreas Wenger, Christian Nuenlist ve Anna Loche, 221-243. New York: Routledge.
- Wilson, Andrew. 2014. *Ukraine Crisis What It Means For The West*. Hampshire: Yale University Press.
- Wolfers, Arnold. Aralık 1952. "'National Security' as an Ambiguous Symbol." *Political Science Quarterly*, 481-502.